

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
FINANŠU KATEDRA

**INVESTĪCIJAS, TO IETEKME UZ LABKLĀJĪBAS
PIEAUGUMU LATVIJĀ**

BAKALaura DARBS

Autore: Ekonomikas bakalaura programmas
Finanšu un kredīta virziena 3.kursa studente

Jekaterina Romela

Stud. apl. Nr. jr10031

Darba vadītājs: Dr.ekon., asociētā profesore Ramona Rupeika-Apoga

RĪGA 2013

Saturs

Anotācijas.....	3
Apzīmējumu saraksts	5
Ievads	6
1. Investīciju raksturojums teorētiskajā aspektā	9
1.1. Investīciju būtība	9
1.1.1. Investīciju jēdziens.....	9
1.1.2. Investīciju klasifikācija	10
1.1.3. Investīciju finansēšanas avoti	12
1.2. Investīciju nozīme valsts ekonomikā	14
2. Investīciju dinamika un struktūra Latvijā	19
2.1. Ilgtermiņa nemateriālie ieguldījumi	19
2.1.1. Bruto pamatkapitāla veidošana	19
2.1.2. Nefinanšu investīcijas	21
2.2. Ārvalstu tiešās investīcijas	25
2.2.1. Uzkrātās ĀTI.....	27
2.2.2. ĀTI plūsmas.....	29
2.2.3. ĀTI finansēšanas avoti.....	32
2.3. Eiropas Savienības fondu investīcijas	34
2.4. Investīciju vide Latvijā.....	39
3. Investīciju ietekme uz labklājību	50
3.1. Nefinanšu investīciju ietekme uz labklājību	51
3.2. ĀTI ietekme uz labklājību.....	54
3.3. ES fondu investīciju ietekme uz labklājību	57
Secinājumi un priekšlikumi	63
Izmantotā literatūra un avoti	66

Anotācija

Bakalaura darba tēma ir „Investīcijas, to ietekme uz labklājības pieaugumu Latvijā”. Tēmas izvēli darba autore pamato ar to, ka investīcijas ir viens no galvenajiem faktoriem, kas sekmē tautsaimniecības attīstību, līdz ar to tām ir jāpievērš īpaša uzmanība.

Bakalaura darba mērķis ir uz publiski pieejamo datu analīzes pamata noteikt investīciju ietekmi uz labklājības pieaugumu Latvijā laika periodā no 2004. līdz 2012. gadam un izstrādāt priekšlikumus investīciju vides uzlabošanai.

Darbu veido 3 nodaļas, ievads, secinājumi un priekšlikumi.

Pirmajā nodaļā autore pētīja investīciju būtību un mūsdienu ekonomikas izaugsmes teorijas četros virzienos. Otrā nodaļā tiek veltīta investīciju dinamikas analīzei, pievēršot arī uzmanību investīciju videi Latvijā. Trešajā nodaļā darba autore nosaka investīciju ietekmi uz labklājības līmeņa pieaugumu Latvijā, rēķinot elastības starp IKP uz vienu iedzīvotāju un investīcijām.

Autore nonāca pie secinājuma, ka visvairāk labklājības līmeni ietekmēja ārvalstu tiešās investīcijas apstrādes rūpniecības nozarē. ES fondu investīcijas arī ir veicinājuši valsts ekonomikas izaugsmi.

Atslēgvārdi: nefinanšu investīcijas, ārvalstu tiešās investīcijas, ES fondu investīcijas, investīciju vide.

Annotation

The theme of Bachelor work is „Investments, their influence on prosperity growth in Latvia”. The choice of this theme is supported by the fact that investments in one of the major factors contributing to economic growth, so they should pay special attention.

The aim of Bachelor work is to, on a publicly available data basis of the analysis, determine the impact of investments on the prosperity growth in Latvia in period of 2004th to 2012th year and develop suggestions for improving the investment environment.

The work consists of three chapters, an introduction, conclusions and suggestions.

In the first chapter the author studied essence of investments and the modern theory of economic growth in four directions. The second chapter is devoted to the analysis of investment dynamics focusing on the Latvian investment environment. In the third chapter the author determine the impact of investments increasing prosperity in Latvia, calculated flexibility between GDP per capita and investment.

The author concluded that the foreign direct investment in the manufacturing sector have the most impact on prosperity. EU funds investments also contributed Latvia’s economic growth.

Keywords: non-financial investments, foreign direct investments, EU funds investments, investment environment.

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ĀTI - Ārvalstu tiešās investīcijas
BPV – bruto pamatkapitāla veidošana
ELFLA - Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai
ERAF - Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ES – Eiropas Savienība
ESF - Eiropas Sociālais fonds
EZF - Eiropas Zivsaimniecības fonds
FM – Finanšu ministrija
IKP- iekšzemes kopprodukts
KF - Kohēzijas fonds
LB – Latvijas Banka
LIAA – Latvijas investīciju un attīstība aģentūra
LR EM – Latvija Republikas Ekonomikas ministrija
MVU – mazie un vidējie uzņēmumi
UIN – uzņēmuma ienākuma nodoklis
att. - attēls
EUR - eiro
LVL - lati
milj. – miljoni
mljrd. - miljardi
tūkst.- tūkstoši
t.i. – tas ir
u.c.- un citi
utt.- un tā tālāk

Ievads

Investīcijas ir viens no galvenajiem faktoriem, kas sekmē tautsaimniecības attīstību, līdz ar to tām ir jāpievērš īpaša uzmanība. No investīciju apjoma un tipa, to tehnoloģiskās struktūras, sadalījuma pa nozarēm ir atkarīga ekonomikas attīstība nākotnē, kā arī iedzīvotāju labklājība. Investīcijas nodrošina ne tikai straujāku kapitāla izaugsmi, bet arī produktivitātes pieaugumu.

Latvija ir jaunā valsts ar atvērtu ekonomiku, līdz ar to investīcijām, respektīvi, kapitāla ieplūdei ir būtiskā loma ekonomikas attīstībai, uzņēmējdarbības vides uzlabošanai un iedzīvotāju labklājības līmeņa celšanai. Investīcijas rada iekšzemes kopprodukta pieaugumu, tiek rādītas jaunas darba vietas, samazinās bezdarbs, palielinās ienākumi valsts budžetā.

Līdz ar iestāšanos Eiropas Savienībā, Latvijā bija vērojama investīciju plūsmu strauja izaugsme, ko galvenokārt sekmēja ārvalstu kapitāla ieplūšana. Lielākie ieguldījumi tika virzīti tādās nozarēs kā finanšu starpniecība, iekšzemes tirdzniecība, operācijas ar nekustamo īpašumu un būvniecība, proti, Latvijas ekonomika bija vairāk orientēta uz privāto patēriņu, nevis uz ražošanas nozarēm, kas varētu nodrošināt lielāko pievienoto vērtību.

Ekonomiskās krīzes laikā saruka gan iekšējais, gan ārējais pieprasījums, kas atstāja negatīvu ietekmi uz investēšanas procesu. Viens no būtiskākajiem investīciju avotiem, kas mazināja un amortizēja Latvijas ekonomikas lejupslīdi krīzes laikā, bija ES fondu investīcijas. Arī pēc tās ES fondu atbalsts turpināja pozitīvi ietekmēt ekonomikas izlaides potenciālu, veicinot tehnoloģiju, infrastruktūras, cilvēkkapitāla un fiziskā kapitāla uzkrāšanu.

Pašreizējo ekonomikas izaugsmi lielā mērā ietekmē eksports, tāpēc ir ļoti svarīgi attīstīt rūpniecību un tehnoloģijas, lai valsts būtu konkurētspējīgāka.

Investīcijas uzņēmumu tehnoloģiskajā attīstībā, iedzīvotāju izglītībā, kā arī zinātnes un pētniecības attīstībā veicinās zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanos un stiprinās citus nepieciešamos priekšnoteikumus ilgtspējīgai ekonomiskai attīstībai, kā arī iedzīvotāju labklājības līmeņa paaugstināšanai.

Bakalaura **darba mērķis** ir uz publiski pieejamo datu analīzes pamata noteikt investīciju ietekmi uz labklājības pieaugumu Latvijā laika periodā no 2004. līdz 2012. gadam un izstrādāt priekšlikumus investīciju vides uzlabošanai.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, darba autore ir izvirzījusi sekojošus uzdevumus:

1. speciālajā literatūrā un citos avotos izpētīt investīciju būtību, klasifikācijas un finansēšanas veidus;
2. noteikt investīciju nozīmi ekonomikā no teorētiskā aspekta;

3. analizēt investīciju apjomus un struktūru dinamikā un noteikt galvenās tendences investīciju plūsmu izmaiņās;
4. izpētīt investīciju vidi Latvijā;
5. noteikt kā un cik lielā mērā investīcijas ietekmē iedzīvotāju labklājību;
6. uz analīzes pamata izdarīt secinājumus par investīciju ietekmi uz labklājību un izstrādāt priekšlikumus investīciju piesaistei, kas nodrošinātu Latvijas ekonomikas attīstību un līdz ar to arī iedzīvotāju labklājības līmeņa pieaugumu.

Darbu veido 3 nodaļas, ievads, kā arī secinājumi un priekšlikumi.

Pirmajā nodaļā tiek apkopotas vairākās investīciju definīcijas, lai gūtu labāku priekšstatu par investīciju būtību. Tiek sniegta investīciju klasifikācija pēc izplatītākajām pazīmēm – pēc ieguldījuma objekta, investīciju rakstura, reģionālās piederības u.c., kā arī aplūkoti investīciju iespējamie finansēšanas avoti. Lai noteiktu investīciju lomu ekonomikas attīstībā, darba autore pētīja mūsdienu ekonomikas izaugsmes teorijas četrus virzienos.

Otra nodaļa tiek veltīta investīciju dinamikas analīzei. Tiek apskatītas nefinanšu investīciju, ārvalstu tiešo investīciju, kā arī ES fondu investīciju galvenās tendences, tiek analizēti to apjomi un sadalījums pa nozarēm. Darba autore pievērš uzmanību arī investīciju videi Latvijā.

Trešajā nodaļā tiek analizēta IKP uz vienu iedzīvotāju dinamika, kas ir iedzīvotāju labklājības līmeņa rādītājs. Darba autore nosaka investīciju ietekmi uz labklājības līmeņa pieaugumu Latvijā, rēķinot elastības starp IKP uz vienu iedzīvotāju un investīcijām, kas apskatīti darba otrajā daļā.

Darba izvirzīto mērķu sasniegšanai, tika izmantotās sekojošās metodes:

1. teorētiskā pētījuma metode – speciālās literatūras analīze, nosākot investīciju būtību, klasifikācijas, kā arī investīciju ietekmi uz ekonomiku;
2. statistikas analīzes metodes – statistisko datu par investīciju apjomiem salīdzināšana, dinamikas rindu analīze un vidējo lielumu aprēķināšana;
3. grafiskā metode – attēlu un tabulu veidošana, atbilstoši statistikas datu analīzes rezultātiem.

Darba ietvaros tika analizēti statistikas dati par laika periodu no 2004. līdz 2012. gadam. Šāds periods izvēlēts, lai labāk novērtētu investīciju dinamiku un struktūru gan ekonomikas augšupejas fāzē no 2004. līdz 2007. gadam, gan ekonomikas recesijas laikā. Atsevišķos gadījumos dati tika analizēti par laika periodu no 2008. līdz 2012. gadam, jo par ilgāku periodu dati nav publiski pieejami.

Darbā tiek izmantotā speciālā literatūra par investīcijām, skaidrojošās vārdnīcas, Latvijas Bankas publicēti materiāli (pārskati, statistikas dati, raksti), FM pārskati, LR Centrālās statistikas pārvaldes datubāze, kā arī interneta resursi.

1. INVESTĪCIJU RAKSTUROJUMS TEORĒTISKAJĀ ASPEKTĀ

Investīciju jēdziens ir visai plašs un to var dažādi definēt. Latīņu valodā termins „invest” nozīmē – ieguldīt, tātad investīcijas var definēt kā ieguldījumus. Investīcijas vispārējā izpratnē ir naudas līdzekļu, vērtspapīru, dažādu materiālo, nemateriālo un intelektuālo vērtību, kā arī cita veida īpašumu vai īpašumu tiesību ieguldīšana uzņēmējdarbībā, lai gūtu ienākumus un sasniegtu pozitīvu sociālo efektu.¹

Turpmākajā nodaļā darba autore aplūko būtiskākās investīciju definīcijas, to iedalījumu veidus, kā arī investīciju nozīmi ekonomikā.

1.1. Investīciju būtība

1.1.1. Investīciju jēdziens

Par investīcijām tiek uzskatīta visa tā rīcībā esošā ienākumu daļa, kas nav novirzīta patēriņam un kura tiks izmantota nākotnē. Ekonomists Dž. M. Keins uzskatīja - lai varētu investēt, daļa no ienākumiem ir nevis jānovirza patēriņam, bet jāietaupa. Ekonomiskajā literatūrā ir sastopamas vairākas investīciju definējumu pieejas. Makroekonomiskajā skatījumā investīcijas ir valsts vai privāta sektora kapitāla ieguldījumi ekonomikas dažādās sfērās vai nozarēs, uzņēmumu finanšu un materiālajos aktīvos ar mērķi gūt peļņu vai apmierināt sabiedrības vajadzības, līdz ar to attīstot tautsaimniecību.²

Saskaņā ar finanšu pieeju investīcijas tiek definētas kā kapitāla ieguldīšana uzņēmumā, vērtspapīros, kredītos / depozītos vai vērtspapīros, lai nodrošinātu kapitāla vērtības saglabāšanu vai peļņu no ieguldītā kapitāla.

Rezumējot, investīcijas ir līdzekļu izlietojums materiālu un nemateriālu vērtību iegādei, lai ar to palīdzību gūtu ekonomisko un sociālo labumu.

Tautsaimniecības mērogā investīcijas ir arī līdzekļu izlietojums: tautas labklājības līmeņa paaugstināšanai, veselībai, izglītībai, infrastruktūrai un vides sakārtošanai.

Iedzīvotāju investīcijas ir līdzekļi, kurus viņi izlieto materiālo un nemateriālo vērtību iegādei, ar domu, ka tās nodrošinās viņiem ienākumu nākotnē, vai tās kļūs vērtīgākās un tās varēs pārdot par augstāko cenu.³

Investīcijas vai ieguldījumi ekonomiskajā literatūrā tiek definēti dažādi, tomēr investīciju definīcijai jāatspoguļo šādi momenti:

¹ Krogzeme H. Finanšes un nodokļi. – Rīga: RTU tipogrāfija, 2010. – 234. lpp.

² Krēsliņš K. Ekonomikas un finanšu vārdnīca. Rīga : Apgāds Norden AB, 2003. – 178. lpp.

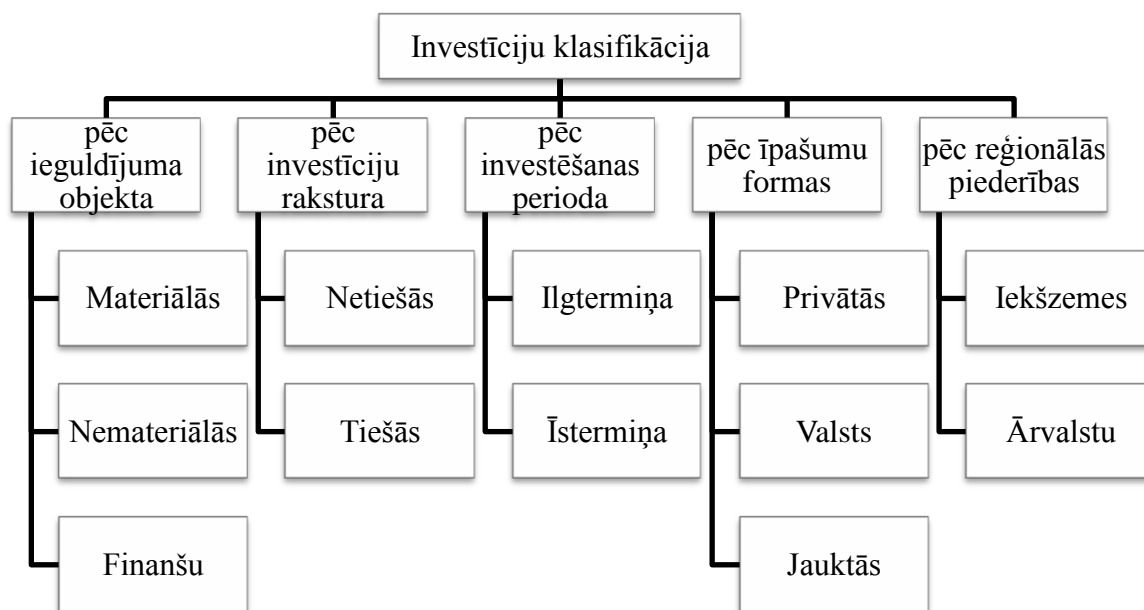
³ Grēviņa R. Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zinātne, 2000. – 213. lpp.

- investīcijas ir naudas līdzekļu aizdošana uz noteiktu laiku;
- investīcijas vienmēr ir nākotnes naudas plūsma;
- naudas līdzekļu plūsmai ir jākompensē inflācijas procentu, ieguldīto naudas summu, lai atmaksātos risks;
- investoram par naudas līdzekļu aizdošanu ir jāsaņem zināmā peļņa procentu veidā.⁴

Investēšana ir mērķtiecīga darbība, lai piesaistītu nepieciešamos finanšu resursus, izvēlētos ienesīgākās ieguldījumu formas un nodrošinātu izvēlēto investīciju projektu realizāciju paredzētajos termiņos.

1.1.2. Investīciju klasifikācija

Lai arī jēdziens “investīcijas” šķiet vienkāršs, tomēr tam ir daudz vispārpieņemtas formas. Metodoloģiski ieguldījumus var klasificēt dažādi un profesionālajā literatūrā pastāv dažādas ieguldījumu klasifikācijas. Galvenais, kas ir visu klasifikāciju pamatā – klasifikācijas kritēriji jeb pazīmes. Nepretendējot uz visu iespējamo klasifikāciju uzskaiti, darba autore piedāvā investīciju klasifikāciju pēc izplātītākajām pazīmēm. (skat. 1.1 att.)

1.1. att. Investīciju klasifikācija⁵

⁴ Bojārs V, Vilne V. Starptautiskās investīcijas. – Rīga: LU Starptautisko attiecību institūts, 1996. – 5. lpp.

⁵ Didenko K., Lāce N. Korporatīvās finanses: investīciju lēmumu pieņemšana :māc. līdz. - Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte, 2001. – 10. lpp.

Atkarībā no kapitāla ieguldīšanas objekta izšķir sekojošus investīciju veidus:

1. Materiālās jeb reālās investīcijas - resursu investīcijas materiālajos objektos, pamatlīdzekļos, piemēram, zemes gabalos, krājumos, ražošanas līdzekļos. Materiālās investīcijas galvenokārt tiek veiktas ar mērķi gūt peļņu, izmantojot iegādātos līdzekļus saimnieciskajā darbībā. Dažreiz materiālās investīcijas tiek veiktas arī spekulatīvos nolūkos.

2. Nemateriālās investīcijas – resursu investīcijas, kuras iegulda, piemēram, darbinieku kvalifikācijas celšanās, tirgus izpētē, zinātniskajos pētījumos un citos pasākumos. Ieguvumi no šīm investīcijām parādās netieši, piemēram, pieaug klientu apmierinātības līmenis.

3. Finanšu investīcijas – finanšu līdzekļu ieguldījumi, piemēram, vērtspapīros, citu uzņēmumu daļās. Vērtspapīru iegādes mērķis ir gūt zināmus ienākumus procentu vai dividendžu izmaksu veidā, kā arī pārdot tos nākotnē par augstāko cenu. Pēdējā laikā ir izplatīts uzņēmuma kapitāldaļu iegādes mērķis – ne tikai kļūt par uzņēmuma akcionāru vai vienkāršu kapitāldaļu turētāju, bet arī piedalīties uzņēmuma saimnieciskajā darbībā – pārņemt pieredzi, izplatīšanas kanālus u.c.⁶

Pēc investīciju rakstura investīcijas iedala:

1. Tiešās investīcijas – ieguldījumi uzņēmuma pamatkapitālā ar mērķi gūt tiešās īpašumtiesības uz vērtspapīriem vai īpašumu, kā arī piedalīties uzņēmuma pārvaldē. Tiešās investīcijas veicina jaunu darba vietu veidošanu.

2. Netiešās jeb portfeļinvestīcijas – ieguldījumi vērtspapīru portfelī, kurā ir dažāda veida vērtspapīri, piemēram, akcijas, obligācijas, apdrošināšanas polises, ķīlu zīmes u.c. Šajā gadījumā investoram pieder nevis atsevišķa uzņēmuma aktīvi, bet gan ieguldījumu portfeļa daļa. Portfeļinvestīcijām piemīt spekulatīvs raksturs, tās veicina ienākumu pieaugumu, kuri nebalstās uz preču ražošanas rezultātu.⁷

Atbilstoši kapitāla ieguldīšanas laikam investīcijas iedala:

1. Ilgtermiņa investīcijas – ieguldījumi uz laiku, kas ir ilgāks par vienu gadu. Parasti ilgtermiņa ieguldījumi ir uzņēmējdarbības kapitāla ieguldījumi tiešo vai portfeļinvestīciju veidā, kā arī aizdevu kapitāls kredītu veidā.

2. Īstermiņa investīcijas – ieguldījumi īstermiņa pasākumos, kas nodrošina ieguldījumu atgriešanu gada laikā.⁸

Pēc ieguldāmā kapitāla piederības izšķir:

⁶ Averina J., Mārtiņa I., Zvīgulis J., Grišins I., u.c. Finanšu vadības rokasgrāmata. – Rīga: Dienas bizness, 2004. – 4.2.1. lpp.

⁷ Kutuzova O. Finances un kredīts. - Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2012. – 164. lpp.

⁸ Oļevskis G. Starptautiskā ekonomika. – Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2004. – 118. lpp.

1. Privātās investīcijas – fiziskām un juridiskām personām piederošā kapitāla ieguldījumi, kurus tie iegulda tiešā veidā jeb netieši ar dažādu investīciju fondu starpniecību, kurus pārvalda kvalificēti speciālisti, kas ir spējīgi izvērtēt ieguldījumu lietderību.

2. Valsts investīcijas – ieguldījumi, kurus veic no valsts investīciju fonda, kas veidots no valsts un pašvaldību budžeta līdzekļiem un tiem piederošo uzņēmumu līdzekļiem. Valsts investīcijas tiek novirzītas galvenokārt infrastruktūras attīstības projektos gan materiālā, gan nemateriālā formā, lai gūtu ekonomiskus un sociālus labumus. Valsts investīciju mērķis ir veicināt iekšzemes un ārvalstu investīciju pieaugumu atbilstoši valsts noteiktajām prioritātēm dažādās jomās. Vienlaikus to mērķis ir iedzīvotāju labklājības līmeņa celšana.

3. Jauktās investīcijas – privātā un valsts kapitāla ieguldījumi konkrētajā uzņēmumā.⁹

Savukārt pēc reģionālās piederības investīcijas tiek klasificētas:

1. Iekšzemes investīcijas – valsts, pašvaldību, rezidentu - fizisko un juridisko personu ieguldījumi konkrētajā valstī.

2. Ārvalstu investīcijas – nerezidentu finanšu ieguldījumi dažādos investīciju objektos, piemēram, vērtspapīros vai uzņēmumu pamatkapitālā, kuri atrodas ārpus investora valsts teritorijas, ar mērķi gūt peļņu un/vai piedalīties uzņēmumu pārvaldē. Ārzemju investori var būt gan privātpersonas un kompānijas, gan arī valsts. Lai piesaistītu ārzemju investorus, tiem piedāvā atvieglotu aplikšanu ar nodokļiem, muitas atvieglojumus, kapitāla saglabāšanas garantijas, iespējamo zaudējumu atlīdzināšanu utt.

Investīcijas var dažādi klasificēt, piemēram, pēc ienākuma, likviditātes pakāpes, riska pakāpes, tautsaimniecības nozares u.c., tomēr svarīgākais iedalījums, pēc autores domām, ir iedalījums pēc kapitāla ieguldīšanas objekta – materiālās, nemateriālas un finanšu investīcijas, jo tās var tālāk klasificēt pēc jebkura no iepriekšminētiem iedalījumiem.

1.1.3. Investīciju finansēšanas avoti

Pasaulē un arī Latvijā ir zināmi vairāki finansējuma piesaistes avoti. Pieejamos finansējuma veidus vispārīgi var grupēt pēc atmaksas un nodrošinājuma pozīcijas:

- finansēšana ar pašu kapitālu;
- finansēšana ar aizņemto kapitālu.

Pašu un aizņemto līdzekļu avotu atšķirībām ir juridisks pamats. Galvenās atšķirības starp aizņemto un pašu kapitālu atspoguļotas 1.1. tabulā.

⁹ Krogzeme H. Finanšes un nodokļi. – Rīga: RTU tipogrāfija, 2010. – 236. – 237. lpp.

Pašu un aizņemtā kapitāla salīdzinājums¹⁰

Pazīmes	Pašu kapitāls	Aizņemtais kapitāls
<i>Atbildība</i>	Atbild ar garantētajām saistībām, vismaz iemaksāto daļu vērtībā	Atbild par uzņēmuma garantētajām saistībām, bankrota gadījumā apmierina kreditorus
<i>Kapitāla efektivitāte</i>	Atkarībā no dotā uzņēmuma peļņas vai zaudējuma	Jāmaksā pēc noteiktās procentu likmes neatkarīgi no uzņēmuma darbības rezultātiem
<i>Kapitāla īpašnieka tiesības uz īpašumu</i>	Atbilstoši iemaksātajai kapitāla daļai	Aizdevuma apmērā
<i>Kapitāla atdošanas termiņš</i>	Nav noteikts	Noteikts līgumā

Pašu kapitāls var veidoties no atsevišķu privātpersonu ieguldījumiem, īpašiem investīciju fondiem vai uzņēmuma vadības ieguldījumiem pašu kapitālā, kā arī no uzņēmuma uzkrātām rezervēm jeb sadalītā tīrā ienākuma.

Būtiskākā šī finansējuma veda priekšrocība no uzņēmējdarbības viedokļa ir to neatmaksājams raksturs – nav noteikts aizdevuma termiņš vai procentu likme par kapitāla izmantošanu. No citādām pozīcijām uz šo finansējuma veidu raugās pats finansējuma sniedzējs – viņam būtiska ir laba uzņēmuma pelnītspēja un sekmīga uzņēmuma attīstība, kā rezultātā tiek vairota uzņēmuma, un līdz ar to arī ieguldīta kapitāla vērtība.

Ar finansējumu pašu kapitālā parasti nodarbojas investīciju fondi, biznesa eņģeļi, riska kapitālisti, kuru mērķis ir iegūt konkrētu nozaru uzņēmumu mazākuma daļu paketes, piedalīties to pārvaldē un attīstībā, lai pēc noteikta laika kopā ar pārējiem īpašniekiem saņemtu atbilstošu investīciju atdevi.

Pašu kapitāla finansējums ir dārgākais finansējuma veids, jo, to piesaistot uzņēmuma īpašniekam ir jāšķiras no savas ietekmes uzņēmumā, tāpēc parasti šādu finansējumu meklē uzņēmēji, kuriem nav citu iespēju, piemēram, naudas plūsmas un aktīvu nodrošinājuma pozīcijas ir salīdzinoši vājas, lai saņemtu aizdevumu. Savukārt iespējamā izaugsme var kompensēt zaudēto kontroli pār uzņēmumu.

10 Leonoviča L. Uzņēmējdarbība un investīcijas. – Rīga: RTU Izdevniecība, 2005. – 16. lpp.

Aizdevums ir plaši zināms finansējuma veids. Tās var būt īstermiņa, vidēja termiņa un ilgtermiņa. Termiņš parasti tiek saskaņots ar iegādājamo aktīvu būtību un citiem faktoriem, kas minēti bankas kredītpolitikā.

Aizņemtā kapitāla avoti var būt:

- komercbanku kredīts;
- juridisko un fizisko personu aizdevumi;
- citi kreditori.

Aizņemto kapitālu tālāk var sadalīt ilgtermiņa un īstermiņa aizņemtajā kapitālā, un šo atšķirību pamatā ir aizdotā kapitāla dzēšanas termiņš, vai termiņš uz kuri šis aizdevums ir izsniegts. Parasti ilgtermiņa aizdevuma dzēšanas termiņš ir ilgāks par vienu gadu, savukārt īstermiņa aizdevumu piešķir uz laiku ne ilgāku par vienu gadu.

Bankas lielākoties ir koncentrējušās uz aktīvu finansējumu, jo no kredītiestādes viedokļa tas ir vispārskatāmākais, jo līdzekļi tiek piešķirti pret konkrētiem aktīviem – apgrozāmiem līdzekļiem vai pamatlīdzekļiem. Pastāv būtiski riski gan uzņēmuma spējā izpildīt, gan klienta spējā samaksāt, kurus kredītiestādes nevēlas uzņemties.¹¹ Līdz ar to investīciju finansēšanas avotu veidošana ir atkarīga no uzņēmuma maksātspējas rādītājiem, kuri ir paredzēti, lai:

- raksturotu saistību attiecību pret aktīvu kopsummu vai pašu kapitālu;
- novērtētu uzņēmuma iespēju paaugstināt saistību summu;
- novērtēt uzņēmuma spēju segt īstermiņa un ilgtermiņa saistības noteiktā termiņā.

Aizdevumi ir viens no populārākajiem finansējuma iegūšanas veidiem. Aktīva šī finansējuma izmantošana sekmē ne tika atsevišķa uzņēmuma, bet arī ekonomisku attīstību valstī kopumā.

1.2. Investīciju nozīme valsts ekonomikā

Valsts ekonomikas intensīvo izaugsmi var nodrošināt dažādi faktori, piemēram:

- ražošanas resursu daudzumam paliekot nemainīgam, resursu atdeves pieaugums, uzņēmējdarbības veiksmē konkurences jomā palielina pievienoto vērtību;
- jauno tehnoloģiju ieviešana nodrošina ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas apjomu pieaugumu.

¹¹ Prokofjevs A., Papeņkova A., Kučere J., Krastiņa Z., u.c. Investīciju rokasgrāmata. – Rīga: Dienas bizness, 2007. – 9.3.16.-9.3.19. lpp.

Lai to panāktu ir nepieciešami konkrēti nosacījumi, kas dažreiz ir pietiekami sarežģīti, līdz ar to noteicošais faktors, kas spēj nodrošināt saimniekošanas rezultātā jūtamu izaugsmi, ir investīcijas.

Ekonomikas pārmaiņu rezultātu vispilnīgāk atspoguļo iekšzemes kopprodukts (IKP), ekonomikas izaugsmes procesa galvenais indikators. Investīcijas rada IKP pieaugumu, izejot no IKP formulas pēc izdevumu metodes:

$$\text{IKP} = C + I + G + N_x, \quad (1.1)^{12}$$

kur C – privātais patēriņš, I – investīcijas, G – valdības izdevumi, N_x – tīrais eksports.

Investīcijām, respektīvi, kapitāla ieplūdei ir būtiskā loma ekonomikas attīstībai un uzņēmējdarbības vides uzlabošanai, kā arī iedzīvotāju labklājības līmeņa celšanai. Makroekonomikas līmeni kapitālieguldījumi uzņēmējdarbībā veicinās ražošanas attīstību valstī un iedzīvotāju nodarbinātības līmeņa pieaugumu un līdz ar to palielināsies ienākumi valsts budžetā.¹³

Investīciju lomu ekonomikas izaugsmes procesā raksturo mūsdienu ekonomikas izaugsmes teorijas četrus virzienos:

- klasiskā teorija;
- Keinsa teorija;
- neoklasiskā teorija;
- endogēnā teorija.

Klasiskās teorijas piekritēji aplūko ekonomiku no piedāvājuma viedokļa. Sākotnēji ekonomikas izaugsmes teoriju balstīja uz pastāvošo klašu struktūru, kuru veidoja strādnieki, zemes īpašnieki un kapitālisti. iepriekšminēti klāšu uzvedība bija atšķirīga, jo strādnieki uz zemes īpašnieki savus patērēja pilnībā, savukārt kapitālisti daļu no savas peļņas uzkrāja un investēja. Uzkrājumu pārtapšana par investīcijām notika vai nu tieši – uzkrājējs bija privātuzņēmējs, vai nu netieši – uzkrājējs nav privātuzņēmējs un investīcijas notika ar kapitāla tirgus starpniecību. Nosacīti klasiskajā teorijā tiek pieņemts, ka visi uzkrājumi ir novirzīti investīcijām, līdz ar to kopējie uzkrājumi ir vienādi ar kopējām investīcijām.

Klasiskās ekonomikas izaugsmes teorija pievērš uzmanību trim galvenajiem ekonomikas izaugsmes faktoriem: darbam, kapitālam un zemei. Ā. Smita piedāvāto ekonomikas izaugsmes modeli var parādīt ar vienkāršu ražošanas funkciju:

$$Y = f(L, K, T), \quad (1.2)^{14}$$

kur L – darba resursi, K- kapitāls, T – zeme.

¹² Lībermanis G. Makroekonomika. – Rīga: Kamene, 2007. – 27. lpp.

¹³ Lībermanis G. Makroekonomika. – Rīga: Kamene, 2007. – 57. - 58. lpp.

¹⁴ Titarenko D. Latvijas ekonomikas konkurētspēja un investīciju nozīme tās veicināšanā. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2009. - 58. lpp.

Līdz ar to izlaides apjoma pieauguma noteicošie faktori ir iedzīvotāju skaita, investīciju, dabas resursu un ražošanas produktivitātes pieaugums. Pēc Ā. Smita viedokļa investīcijas ir endogēns faktors, ko nosaka uzkrājumu norma pārsvarā no kapitālistu puses. Ienākumu sadalījums ir viens no svarīgākajiem noteicošajiem faktoriem tam, cik ātri aug nacionālā bagātība, jo kapitālistu uzkrājumi ir investīciju avots.

Iespējamie ekonomikas izaugsmes ierobežojumi var būt dabas resursu nepietiekamība, ierobežots darbaspēka piedāvājums, kapitāla akumulācijas samazināšanās u.c.

Ekonomists D. Rikardo ekonomikas izaugsmi skaidroja sekojoši:

- kapitāls ir galvenais ekonomikas izaugsmes veicinātājs;
- iedzīvotāju skaita straujš pieaugums veicina IKP uz vienu iedzīvotāju samazinājumu;
- jaunu iekārtu un tehnoloģiju izgudrošana un ieviešana sekmē izlaides apjoma pieaugumu un līdz ar to uzkrājumu veidošanos;
- iedzīvotāju nabadzība ir ekonomikas izaugsmes rezultāts.¹⁵

D. Rikardo, līdzīgi kā Ā. Smits uzskatīja, ka investīcijas ir atkarīgi no ienākumiem, savukārt jebkura preču un pakalpojumu realizācija notiek uz kopējā pieprasījuma rēķina. Jāpievērš uzmanība arī tam, ka mehanizācijas procesa rezultātā samazinās pieprasījums pēc darbaspēka, kas savukārt noved pie algas līmeņa samazināšanās. Lai šādu situāciju nepieļautu ir nepieciešams palielināt uzkrājumus, tātad jānodrošina papildu investīcijas.

Arī ekonomists K. Markss uzskatīja, ka investīcijas ietekmē ekonomisko izaugsmi. Pēc viņa uzskatiem, ja ražošanā netiek ieguldītas investīcijas, iestājas ekonomiskā krīze, kas noved pie darbaspēka atalgojuma, un līdz ar to arī pirkjspējas samazināšanās, samazinās ražošanas apjomi un krīt cenas.

Atbilstoši Keinsa teorijai investīcijas tiek uzskatītas par neatkarīgu procesu. Kopumā tautsaimniecības izlaide ir atkarīga no patēriņa, uzkrājumiem un investīcijām.

Ekonomists Dž. M. Keinss uzskatīja, ka makroekonomiskās nestabilitātes (ekonomikas lejupslīdes) un krīzes cēloņi ir nevis ārējie faktori, bet gan tas, ka savlaicīgi netiek pieņemti nepieciešamie ekonomiskie lēmumi, it īpaši attiecībā uz uzkrājumiem un investīcijām. Galvenie ekonomikas vadīšanas līdzekļi ir finanses un kredīti, kas jāizmanto, lai radītu maksimāli labvēlīgus apstākļus privātās saimnieciskās darbības attīstībai. Ja pat nedaudz samazinās izdevumi investīcijām, iekšzemes kopprodukts būtiski mazinās, kas noved pie bezdarba pieauguma, iedzīvotāju ienākumu samazināšanās, kā arī valsts ieņēmumu budžeta samazināšanās.

¹⁵ Salvadori N., Panico C. Classical, neoclassical and Keynesian views on growth and distribution. UK: Edward Elgar, 2006. - 27. lpp.

Keinsiānists I. Domars pieņema, ka ekonomika atrodas līdzsvarā, proti, kopējais pieprasījums jeb nacionālais ienākums ir vienāds ar kopējo piedāvājumu jeb ražošanas jaudu. I. Domars uzskatīja, ka galvenais ekonomikas izaugsmes dzinējs ir kapitālieguldījumi. Savukārt, kapitālieguldījumu pieauguma tempus nosaka kapitālieguldījumu efektivitāte, kā arī uzkrāšanas tieksme valsts nacionālajā ienākumā. Līdz ar to kapitālieguldījumu pieauguma rezultātā pieaugs arī pieprasījums. Līdzsvaru starp kopējo pieprasījumu un piedāvājumu spēj nodrošināt pieaugošais kapitāla uzkrājumu apjoms. Savukārt pieaugošais kapitāla uzkrājumu apjoms ir iespējams, ja uzņēmēji ticēs turpmākai ekonomikas izaugsmei.

Ekonomists R. Harrods, līdzīgi kā I. Domars, uzskata, ka investīcijas palielina ekonomikas produktīvo kapacitāti. Kopumā ekonomikas izaugsmi nodrošina uzkrājumi, kapitālieguldījumi, kā arī kapitāla un izlaides attiecība.¹⁶

Neoklasiskajā teorijā galvenā uzmanība tiek piešķirta kapitāla uzkrāšanas procesa un divu galveno ekonomikas izaugsmes faktoru – darba un kapitāla – savstarpējai sakarībām saistībā ar produktivitātes pārmaiņām tehnoloģiskā procesa rezultātā.

Pēc R. Solova svarīgākie ekonomikas izaugsmes komponenti ir kapitāls un tehnoloģiskais progress. R. Solovs uzskatīja, ka tautsaimniecībai ar augstu uzkrājumu līmeni ir raksturīgs augsts IKP uz vienu iedzīvotāju jeb labklājības līmenis. Taču ar laiku papildus ieguldītais kapitāls radīs mazāku atdevi un IKP uz vienu iedzīvotāju sasniegs piesātinājumu. Lai šāda situācija neveidotos, ir nepieciešams tehnoloģiskais progress, kas veicina ekonomikas izaugsmi ilgtermiņā.

Tiek pieņemts, ka tehnoloģiskais progress sekmē darbaspēka efektivitātes pieaugumu. Tehnoloģiskais progress ir obligāts nepārtrauktā labklājības līmeņa pieauguma nosacījums, jo tikai tā var panākt stabilu izlaides apjoma pieaugumu uz vienu iedzīvotāju.

Kapitāla pieaugums ražošanā notiek līdz ar uzkrājumu palielināšanos, savukārt uzkrājumu palielināšanos var panākt, paaugstinot ienākumus. Tādā veidā ienākumi ir atkarīgi no kapitāla rezervju lieluma.

Endogēnā izaugsmes teorija paredz, ka ekonomikas izaugsme nevar notikt tikai ar kapitāla uzkrāšanu un ražošanas faktoru kustību.

Ekonomists K. Arrovs norāda, ka kapitālieguldījumi, kas nodrošina tehnikas modernizāciju, nosaka darbaspēka produktivitātes pieaugumu ne tika uz eksistējošā kapitāla, bet uzlabo darbaspēka produktivitāti arī uz visas perspektīvā rādītās tehnikas.

¹⁶ Titarenko D. Latvijas ekonomikas konkurētspēja un investīciju nozīme tās veicināšanā. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2009. - 57. lpp.

P. Romers pievērš uzmanību cilvēkkapitāla faktoram. Pēc viņa domām ekonomikas izaugsme ir tieši atkarīga no cilvēkkapitāla, kas koncentrējas zināšanu gūšanas sfērā. Zinātne sekmē ekonomikas izaugsmi ar jaunu ideju radīšanu un inovācijām.

Endogēnās izaugsmes teorijas piekritēji uzskata, ka ekonomikas izaugsme nav iespējamā pateicoties tikai uzkrājumiem un kapitāla akumulācijai, tā ir atkarīga arī no ražošanas faktoru produktivitātes. Savukārt produktivitātes uzlabošanas var panākt ar pētniecību un attīstību, kas veicina tehnoloģisko progresu.¹⁷

Apkopojot iepriekšminēto ekonomikas izaugsmes teoriju pamatnostādnes, var secināt, ka bez ievērojamiem ieguldījumiem uzņēmumu pamatkapitālā ekonomikas strauja izaugsme ilgtermiņā nav iespējama. Runājot par ekonomikas izaugsmi, ir jāuzsver arī mehanizācijas investīciju lomu produktivitātes paaugstināšanā.

Daži ekonomisti mazina investīciju lomu ekonomikas izaugsmes procesā, tomēr kopumā kapitāla uzkrāšana un investīcijas ir svarīgi produktivitātes pieauguma faktori.

¹⁷ Titarenko D. Investīcijas kā Latvijas ekonomikas izaugsmes faktors: promocijas darba kopsavilkums. Rīga: Latvijas Universitāte, 2008. - 14. lpp.

2. INVESTĪCIJU DINAMIKA UN STRUKTŪRA LATVIJĀ

Investīcijas ir ekonomiskās izaugsmes obligāts nosacījums, jo ir tehniski tehnoloģiskā procesa pamats. Tās sekmē iekšzemes kopprodukta pieaugumu, līdz ar to nodrošinot dzīves līmeņa celšanos.

Investīcijas ir kopējā pieprasījuma sastāvdaļa, līdz ar to tām ir izteikts cikliskuma raksturs. Investīcijas jutīgi reaģē uz uzņēmējdarbības vides un ekonomiskās situācijas izmaiņām. Ir vairāki faktori, kas ietekmē investīciju dinamiku, piemēram:

- Ekonomiskā situācija valstī;
- Tirgus pieprasījuma un piedāvājumu konjunktūra;
- Kredīta procentu un nodokļu likmes;
- Situācija ārējos tirgos.¹⁸

Galvenie ekonomikas attīstības faktori ir ieguldījumi pamatlīdzekļos un ilgtermiņa nemateriālie ieguldījumi. Šos ieguldījumus atspoguļo tādi statistiskie rādītāji kā bruto pamatkapitāla veidošana un nefinanšu investīcijas. Svarīgs rādītājs ir arī ārvalstu tiešās investīcijas, jo tās sekmē pamatkapitāla veidošanos un nefinanšu investīciju apjoma palielināšanos.

Lai noteiktu galvenās tendences investīciju plūsmu izmaiņās, šajā nodaļā tiks analizēta izplatītāko investīciju veidu dinamika saistībā ar šo investīciju nozaru struktūru Latvijā.

2.1. Ilgtermiņa nemateriālie ieguldījumi

2.1.1. Bruto pamatkapitāla veidošana

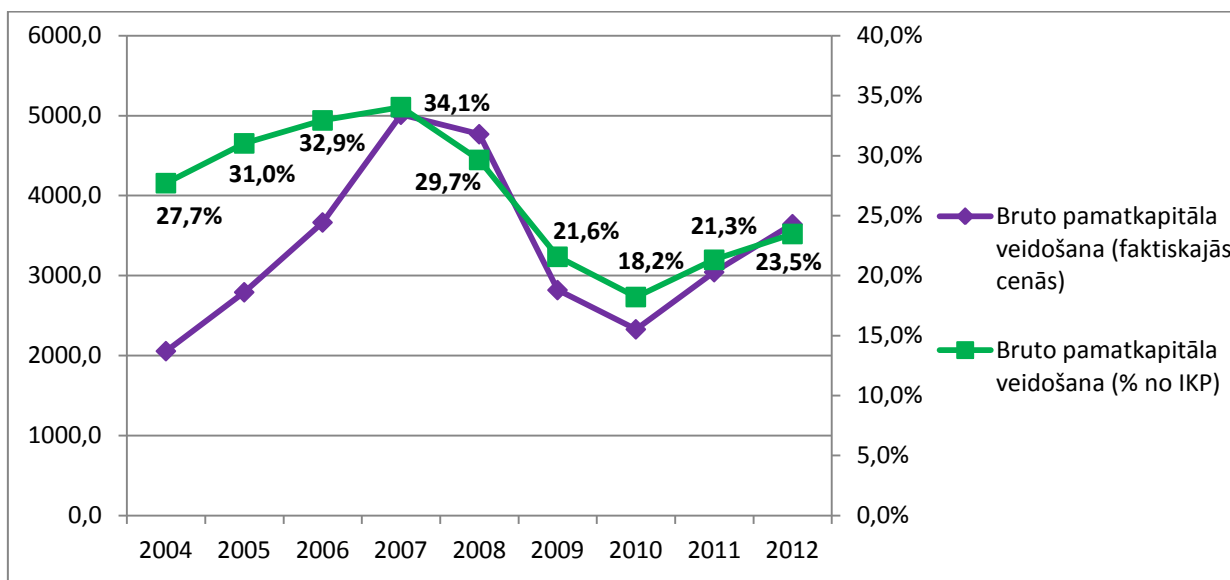
Investīcijas ir galvenais ekonomikas izaugsmi sekmējošais faktors, un viens no galvenajiem investīciju rādītājiem, kas aptver visu tautsaimniecību, tajā skaitā arī majsaimniecības, individuālos uzņēmumus, zemnieku saimniecības un pašnodarbinātos ir bruto pamatkapitāla veidošana (BPV). Savukārt nefinanšu investīcijas ir tika daļa no statistikas rādītāja – bruto pamatkapitāla veidošana. Nefinanšu investīcijas aprēķina, aptverot komercsabiedrību investīcijas un individuālo māju būvniecību.¹⁹

¹⁸ Investīcijas [tiešsaiste]. Bergs J. [skatīts 2013.g. 16. aprīlī]. Pieejams: http://miljons.jal.lv/Documents/_Jaunais%20vort%C4%81s%20smu.lv/M%C4%81c%C4%ABbu%20materi%C4%81li/SMU/Investicijas_swedank.pdf

¹⁹ Pļevako T., Katkovska I. Investīciju dinamika Latvijā ekonomikas krīzes periodā. Statistikas zinātnisko pētījumu rezultāti, 2012: Zinātniskie raksti. Rīga: Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde, 2012. 76. lpp.

Analizējot BPV dinamiku, var secināt, ka laika periodā no 2004. līdz 2007. gadam bija vērojama strauja bruto pamatkapitāla veidošanas izaugsme. (skat. 2.1. att.) Šajā laika periodā BPV apjomi pieauga par 2956,7 milj. LVL jeb apmērām 2,5 reizēs.

Vislielākais BPV apjoms tika sasniegts 2007. gadā – tās sastādīja 5013,3 milj. LVL. Kopējais bruto pamatkapitāla veidošanas apjoms pa atsevišķiem gadiem sastādīja līdz 34,1% no IKP, kas ir nozīmīgs lielums.

2.1. att. Bruto pamatkapitāla veidošana Latvijā 2004. – 2012. g., milj. LVL un % no IKP²⁰

Iepriekš tika noskaidrots, ka rādītāja bruto pamatkapitāla veidošana pamatdaļa ir nefinanšu investīcijas, kuru apjomu lielāko daļu veidoja būvniecības produkcija. Tā kā investīciju procesi valstī netika vadīti, investīcijas ieplūda būvniecībai un mājokļu iegādei, veicinot ēku cenu pieaugumu. Kopumā šāda situācija veicināja investīciju apjomu palielināšanos.

Valstij ir nepieciešama nozīmīga rūpnieciskā ražošana, lai varētu palielināt ražošanas apjomu un eksportu, kas sekmētu tautsaimniecības attīstību. Diemžēl ir jākonstatē, ka investīcijas tika izlietotas mazvērtīgi. Latvijā netika attīstīta rūpniecības ražošana, turklāt lielākās rūpnīcas tika pārdotas tirdzniecības uzņēmumiem importa preču pārdošanai.

Ekonomikas krīzes iespaidā sākot ar 2008. gadu bruto pamatkapitāla veidošanā bija vērojama negatīva tendence. Laika posmā no 2008. gada līdz 2010. gadam BPV apjomi būtiski saruka. Vislielākais BVP samazinājums bija vērojams 2010. gadā – salīdzinājumā ar 2007. gadu bruto pamatkapitāla veidošanas apjomi samazinājās par 2439,9 milj. LVL jeb

²⁰ Iekšzemes kopprodukta izlietojums [tiešsaiste]. CSP. [skatīts 2013.g. 28. aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Ikgadējie%20statistikas%20dati/Iekšzemes%20kopprodukts/Iekšzemes%20kopprodukts.asp>

51,2%. BPV īpatsvars iekšzemes kopproduktā no 34,1% no IKP 2007. gadā samazinājās uz 18,2% no IKP 2010. gadā.

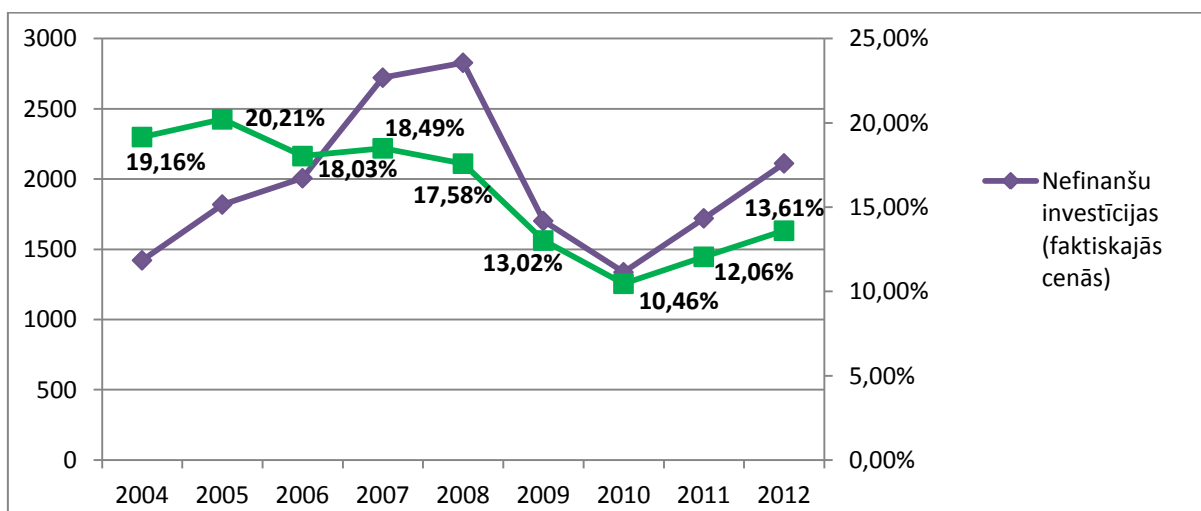
Sākot ar 2010. gadu BPV dinamikas tendences izmainījās, to apjomi sāka pieaugt. To var saistīt ar eksporta nozīmīgo palielinājumu no 2010. gada, kas jau 2011. gada, salīdzinot ar 2008. gadu, tika palielināts par 35%, par ko liecina EM dati. Šāda pozitīva situācija Latvijas ekonomikā, bez šaubām, veicināja investīciju piesaisti, ko var redzēt pēc statistikas datiem par BPV apjomiem. Jau 2011. gadā BPV apjomi pieauga par 714,8 milj. LVL jeb 30,7%.

Kaut gan bruto pamatkapitāla veidošanas apjoms 2012. gadā vēl nesasniedza pat 2004. gada apjomus, ir vērojama pozitīva tendence, kas liecina par ekonomikas atgūšanos.

Kopumā laika periodā no 2004. līdz 2012. gadam, neskatoties uz ekonomikas krīzi, bruto pamatkapitāla veidošanas apjoma gada vidējais pieaugums sastādīja 7,41%, kas nav slikts rādītājs. Pa atsevišķiem gadiem bruto pamatkapitāla veidošanas apjomi procentos no iekšzemes kopprodukta mainījās amplitūdā no 18,2% līdz 34,1%.

2.1.2. Nefinanšu investīcijas

Ir svarīgi noskaidrot, kādas izmaiņas ir notikušas pēdējos gados investīciju jomā atsevišķās nozarēs. Diemžēl dati par bruto kapitāla veidošanu nav pieejami nozaru griezumā. Lai varētu analizēt investīciju dinamiku tautsaimniecības nozaru griezumā darba autore izmanto datus par nefinanšu investīcijām.

2.2. att. Nefinanšu investīcijas Latvijā 2004. – 2012. g., darījumi milj. LVL un % no IKP²¹

²¹ Nefinanšu investīcijas [tiešsaiste]. CSP. [skatīts 2013.g. 28. aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Istermiņa%20statistikas%20dati/Investīcijas/Investīcijas.asp>
Pļevako T., Katkovska I. Investīciju dinamika Latvijā un to uzskaites problēmas. Statistikas zinātnisko pētījumu rezultāti 2009; zinātniskie raksti. Rīga: LR CSP, 2009. – 136. lpp.

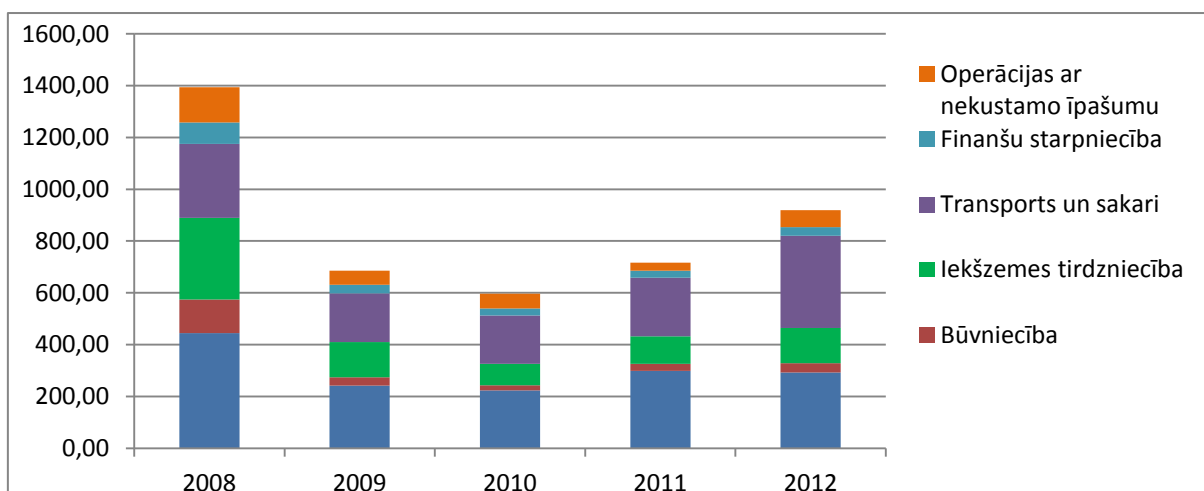
Tā kā nefinanšu investīcijas ir statistikas rādītāja bruto pamatkapitāla veidošana pamatdaļa, to tendences ir visai līdzīgas. (skat. 2.2. att.)

Līdz ar Latvijas iestāšanos ES, nefinanšu investīciju apjomi sāka strauji pieaugt. laika posmā no 2006. līdz 2008. gadam bija vērojama straujākā izaugsme, šajā periodā investīcijas pieauga par 40,9%, tomēr vērts atzīmēt, ka to īpatsvars IKP 2008. gadā bija mazāks nekā 2006. gadā. Atšķirībā no BPV, nefinanšu investīcijas turpināja pieaugt arī 2008. gadā sasniedzot 2828,13 milj. LVL apjomu, kas ir par 1406,33 milj. LVL jeb 98,9% lielāks, salīdzinot ar 2004. gadu. Laika posmā no 2004. gada līdz 2008. gadam nefinanšu investīciju vidējais gada pieauguma temps bija 18,76%. To īpatsvars IKP mainījās amplitūdā no 17,58% līdz 20,21%.

Nefinanšu investīciju tendence mainījās sākot ar 2008. gadu, kad ne tikai Latvijā, bet arī pasaulē bija vērojama dziļa ekonomiskā krīze. 2009. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu to investīciju apjomi samazinājās par 60%, kas ir vērtējams negatīvi. Samazinājies arī to īpatsvars IKP, sasniedzot viszemāko punktu 10,46% apmērā laika periodā no 2004. līdz 2012. gadam.

Sākot ar 2010. gadu nefinanšu investīciju plūsmas palielinājās. Laika periodā no 2010. gada līdz 2012. gadam nefinanšu investīciju vidējais gada pieauguma temps sastādīja 25,7% kas liecina par ekonomikas stabilizāciju. Aplūkotajā laika periodā investīciju īpatsvars IKP pieauga no 10,46% līdz 13,61%.

Vērts aplūkot nefinanšu investīciju plūsmas pa atsevišķām nozarēm. Diemžēl par laika periodu no 2004. līdz 2012. gadam dati nav pieejami, tāpēc darba autore analizē datus sākot ar 2008. gadu.

2.3. att. Nefinanšu investīcijas Latvijā galvenajās nozarēs 2008. – 2012. g., milj.

LVL²²

²² Nefinanšu investīcijas [tiešsaiste]. CSP. [skatīts 2013.g. 28. aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Istermiņa%20statistikas%20dati/Investīcijas/Investīcijas.asp>

Analizējot datus par Latvijas nefinanšu investīcijām no 2008. līdz 2012. gadam, lielākais investīciju darījumu apjomu samazinājums analizējamā perioda laikā bija vērojams 2009.gadā, pasaules ekonomiskās krīzes ietekmē. (skat. 2.3. att.) Ekonomiskās krīzes laikā investīciju apjomi neveicināja jaunu darba vietu veidošanos un produktivitātes izaugsmi.

Lielākais investīciju samazinājums vērtības izteiksmē 2009.gadā bija vērojams apstrādes rūpniecībā – 202,47 milj. LVL jeb 45,6%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. To var saistīt gan ar ārējā, gan ar iekšējā pieprasījuma samazināšanos. Ar 180,47 milj. LVL jeb 57,1% augstu investīciju samazinājumu 2.vietā ierindojās tādas nozares kā vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts. Trešais lielākais investīciju darījumu apjomu samazinājums vērtības izteiksmē bija transporta un uzglabāšanas nozarē (96,87 milj. LVL), līdzīgi, kā būvniecības nozarei (96,62 milj. LVL), šai nozarei attiecīgi pret 2008.gadu bija vērojams visaugstākais pieauguma tempa samazinājums – 74,5%. 2009.gadā visās nefinanšu investīciju nozarēs ir vērojams samazinājums. Līdzīga situācija ir vērojama 2010.gadā, kur visās nozarēs investīciju darījumu apjomi samazinās, izņēmums ir nozare operācijas ar nekustāmo īpašumu, kurā vērojams palielinājums par 2,63 milj. LVL jeb 4,8%.

Jau 2011.gadā, stabilizējoties iekšējam pieprasījumam, nefinanšu investīciju darījumu apjomi sāka palielināties un, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, tās palielinājās par 383,80 milj. LVL jeb par 28,7%. Vislielākais pieaugums bija vērojams apstrādes rūpniecībā (2009.gadā bija vislielākais samazinājums), kas veidoja 75,08 milj. LVL jeb 33,6% attiecīgi pret iepriekšējo gadu.

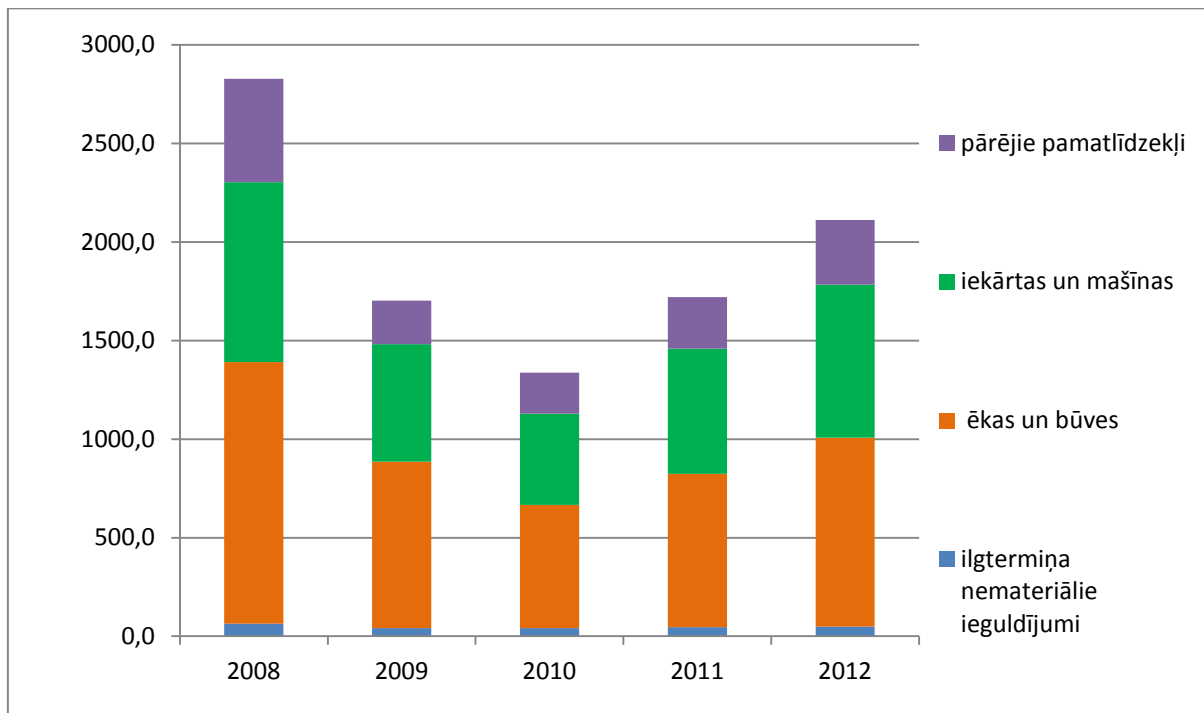
2012. gadā saglabājās tendence investīciju darījumu apjomiem palielināties. Vislielākais pieaugums bija transporta un uzglabāšanas nozarē (129,83 milj. Ls jeb 57,4%) un šī ir vienīgā nozare, kurā attiecīgi pret 2008.gadu investīciju darījumu apjomi ir palielinājušies un pieaugums sastādīja 71,3 milj. Ls jeb 25%. Vienīgais samazinājums bija apstrādes rūpniecībā – 6,11 milj. Ls jeb 2%.

Pēdējo gadu laikā lielākais nefinanšu investīciju īpatsvars kopējās investīcijās ir vērojams tādās nozares kā transports un sakari, kā arī apstrādes rūpniecība, kas liecina par to, ka prioritāte tiek piešķirta tādām nozarēm, kurās var iegūt lielāko pievienoto vērtību, kas sekmes ekonomikas straujāko izaugsmi, nodarbinātības veicināšanu, un līdz ar to arī labklājības līmeņa pieaugumu.

Pēc darba autores aprēķina nefinanšu investīciju darījumu apjomi analizējamā laikā periodā (no 2008.-2012.gadam) vidēji ik gadu ir samazinājušies par 179,08 milj. Ls jeb 7,04%, kas liecina par to, ka vēl nav sasniegti pirmskrīzes apjomi. Tomēr jāpiebilst, ka pēdējos gados ir vērojama pozitīva nefinanšu investīciju apjomu tendence.

Straujāku investīciju kāpumu ierobežo vājā kreditēšana, un ņemot vērā neskaidrību par turpmāko situācijas attīstību ārējā vidē, daudzi uzņēmēji atrodas nogaidošā pozīcijā.

Analizējot datus par nefinanšu investīciju apjomiem pēc ieguldīju veidiem, var secināt, ka laika periodā no 2008. līdz 2012. gadam ieguldījumu struktūra praktiski nav mainījusies (skat. 2.4. att.)

2.4. att. Nefinanšu investīcijas Latvijā pēc ieguldījumu veidiem 2008. – 2012. g., milj. LVL²³

2009. gadā nefinanšu investīciju apjomi samazinājās visos ieguldījuma veidos, taču vislielākais samazinājums bija vērojams ieguldījumos iekārtās un mašīnās – 317 milj. LVL jeb 65,3%. Nākošajā gadā investīciju apjomi būtiski samazinājās ēkās un būvēs, kā arī iekārtās un mašīnās, bet ilgtermiņa nemateriālajos ieguldījumos bija vērojams 1,4% liels pieaugums.

Sākot ar 2011. gadu nefinanšu investīciju apjomi pieauga visos ieguldījuma veidos. Visvairāk pieauga ieguldījumi iekārtās un mašīnās – par 37,4%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, kas ir saistīts ar transporta un sakaru nozares attīstību. 2. vietā ir ieguldījumi ēkās un būvēs, kuru pieaugums sastādīja 24%.

Arī 2012. gadā saglabājās nefinanšu investīciju apjomu pozitīva tendence visos ieguldījumu veidos.

Runājot par investīciju struktūru, ir jāatzīmē, ka vislielākais investīciju apjoms laika posmā no 2008. līdz 2012. gadam tiek ieguldīts ēkās un būvēs. To īpatsvars kopējās nefinanšu

²³ Nefinanšu investīcijas [tiešsaiste]. CSP. [skatīts 2013.g. 28. aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Istermiņa%20statistikas%20dati/Investīcijas/Investīcijas.asp>

investīcijās svārstās no 45,1% līdz 49,6%. Salīdzinoši liels investīciju apjoms tiek novirzīts iekārtām un mašīnām, to īpatsvars kopējās nefinanšu investīcijās mainījās amplitūdā no 32,3% līdz 37%.

Vērts atzīmēt, ka pēdējos gados uzņēmumi vairāk uzmanības pievērš investīciju kvalitātei - to izmaksām un efektivitātei, lai kļūtu konkurētspējīgākiem ne tikai iekšējā, bet arī ārējā tirgū. Pieaug jaunāko tehnoloģiju ieviešanas tempi, kas liecina par ekonomikas atgūšanos. Latvijā ir daudz mazo uzņēmumu, tāpēc tiem ir grūti iegūt labākās tehnoloģijas, jo tās ir pārāk dārgas. Arī pētniecība izmaksā dārgi, ja kāds uzņēmums gribēs attīstīt savas tehnoloģijas pie sevis. Svarīgi, lai uzņēmumi savā starpā sadarbotos, tā varēs attīstīt pētniecību tepat Latvijā, kas paaugstinās uzņēmumu konkurētspēju. Protams, ir nepieciešams atbalsts arī no valsts puses.

2.2. Ārvalstu tiešās investīcijas

Ārvalstu tiešās investīcijas (ĀTI) ir neatņemama valsts ekonomikas kopējo investīciju apjoma sastāvdaļa. Tās ir svarīgs ekonomikas izaugsmes nosacījums. Lai varētu sasniegt darba ražīguma konvergenci tik mazā valstī un ar tik zemu uzkrājumu līmeni kā Latvijā, ir nepieciešams piesaistīt ārvalstu investorus. Ārvalstu tiešās investīcijas ietver investīcijas Latvijā reģistrēto uzņēmumu pašu kapitālā, reinvestēto peļņu, kā arī ieguldījumus uzņēmumu citā kapitālā (īstermiņa un ilgtermiņa kredīti, tirdzniecības kredīti un citas savstarpējas prasības un saistības).

Pasaules praksē ĀTI piemīt dažādas formas:

- jauna uzņēmuma dibināšana kā filiāle vai pārstāvniecība citā valstī;
- jau eksistējošās filiāles vai struktūrvienības paplašināšana;
- ārzemju uzņēmuma vai tā kapitāla daļas iegāde.²⁴

Ārvalstu kapitāla ieplūde ietekmē ne tikai atsevišķus uzņēmumus, bet atstāj ietekmi arī uz pārējiem tā paša reģiona vai nozares uzņēmumiem. Ekonomiskajā literatūrā ārvalstu tiešajām investīcijām parasti pievērš lielu uzmanību, ne tikai tāpēc, ka tās ir ārvalstu finansējums, bet arī vairāku priekšrocību dēļ, piemēram:

- tehnoloģiju saņemšana - ir vairāk iespēju ieviest jaunākās tehnoloģijas, bet ir jāņem vērā tas, ka tehnoloģiju līmenis, ko ārvalstu investori var potenciāli ieviest valstī ir atkarīgs ne tikai no attiecīgās valsts progresa tehnoloģiju apgūšanas jomā, bet arī no tā, cik veiksmīgi jau tiek lietotas jaunākās tehnoloģijas dažādos tautsaimniecības sektoros;

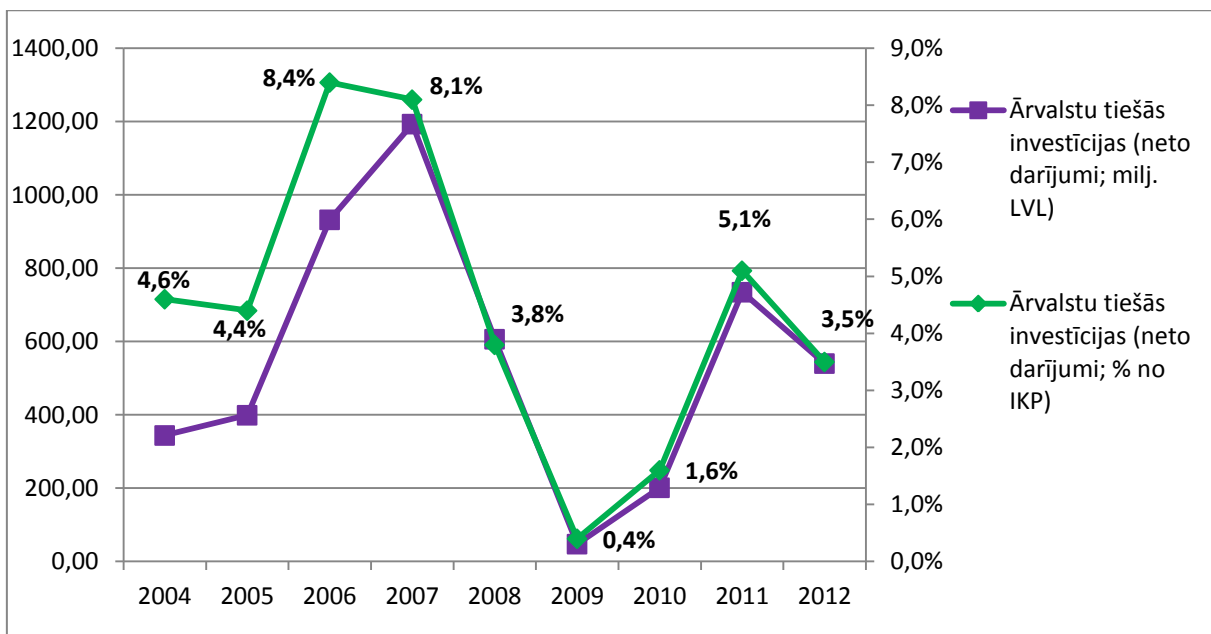
²⁴ Investīciju ābece: veidi, ietekme, vide un situācija Latvijā [tiešsaiste]. Kasjanovs I. [skatīts 2013.g. 11. aprīlī]. Pieejams: <http://www.makroekonomika.lv/investiciju-abece-veidi-ietekme-vide-un-situacija-latvija>

- cilvēkkapitāla attīstīšana – ir iespējas ieviest moderno pārvaldes formu, kā arī pārņemt ārvalstu investoru zināšanas;
- starptautiskās tirdzniecības integrācija – ir vairāk iespēju iegūt pieeju ārzemju tirgiem;
- uzņēmējdarbības attīstība - tiek rādīta konkurence, kas spiež vietējos uzņēmējus ieguldīt līdzekļus tehnoloģijās un inovācijās, lai varētu konkurēt ar ĀTI uzņēmumiem.
- uzņēmējdarbības vides uzlabošana - uzņēmējiem, palielinot uzņēmumu pašu kapitālu, pēc tam ir vieglāk arī aizņemties;
- jauna kapitāla piesaistīšana ir stabilāka nekā aizņemšanās, jo ieguldīto naudu ir grūtāk izņemt, tādā veidā mazinot arī maksājumu bilances svārstības;
- reģiona vai nozares zinātniski-pētnieciskā potenciāla uzlabošana – ārvalstu kapitāla koncentrēšana dažādos reģionos vai nozarēs veicinās vēl lielāko ĀTI piesaisti, kā rezultātā tiks stimulēta inovāciju aktivitāte un paaugstināta jaunāko tehnoloģiju absorbētspēja. Attiecīgi tiks stimulēta arī ekonomikas izaugsme.

Lai šīs priekšrocības īstenotos, ir viens būtisks priekšnosacījums - valstī, kurā ieplūst ĀTI, esošie uzņēmumi nedrīkst stipri atpalikt no ienākošā uzņēmuma līmeņa gan tehnoloģiskā, gan arī izmaksu un organizatoriskā ziņā. Svarīgi, lai atšķirības starp vietējiem un ārvalstu uzņēmumiem būtu mazākas, jo tad būs lielākas iespējas, ka tiks radīts pozitīvs efekts.²⁵

Lai novērtētu ārvalstu tiešo investīciju nozīmi ir vērts aplūkot ĀTI plūsmu attiecību pret iekšzemes kopproduktu. Kā redzams 2.5. attēlā, laika perioda no 2004. līdz 2006. gadam ārvalstu tiešo investīciju plūsmu īpatsvars iekšzemes kopproduktā būtiski pieauga (gandrīz divkārtējies), ko var izskaidrot ar Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībā, kas veicināja ārvalstu kapitāla ieplūdi valstī.

²⁵ Medne Z. Ārvalstu tiešo investīciju apjoms ES8 valstīs un tā analīze. Latvijas Universitātes raksti, 754. sējums. Rīga: LU, 2010. 57. lpp.

2.5. att. Ārvalstu tiešo investīciju plūsmas Latvijā 2004. – 2012. g., milj. LVL un % no IKP²⁶

2007. g. iestājoties pasaules ekonomikas krīzei, investīciju plūsmas ievērojami saruka – no 8,1% no IKP 2007. gadā līdz 0,4% no IKP 2009. gadā. Tik mazu ĀTI plūsmas īpatsvaru iekšzemes kopproduktā 2009. gadā ietekmēja reinvestētās peļņas aizplūde no valsts 1094 milj. LVL apjomā. Pēc krīzes ĀTI ieplūde Latvijā ir atjaunojusies, un pēdējos divos gados to apjomi bijuši samērā stabili. Tomēr, procentuāli no IKP, pagājušajā gadā ĀTI nedaudz samazinājās un sastādīja 3,5% no IKP.

2.2.1. Uzkrātās ĀTI

Pirmās ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā ieplūda jau 1990. gadu sākumā pēc valsts neatkarības atgūšanas – Skandināvijas valstu nauda ieplūda gan finanšu (Hansabanka – tagad Swedbank), gan telekomunikāciju sektorā (Lattelcom). Tāpat ĀTI veicināja vairāku desmitu valsts uzņēmumu privatizācija, kas notika 1993.-1995. gados. Piemēram, Krievijas un Vācijas investīcijas ieplūda, Ruhrgas un Gazprom privatizējot Latvijas gāzi, savukārt Zviedrijas tiešās investīcijas ieplūda, SEB (Skandinaviska Enskilda Banken) nopērkot Latvijas Unibanku.²⁷

Līdz ar iestāšanos Eiropas Savienībā 2004. gadā Latvija piedzīvoja jaunu ārvalstu investīciju vilni gan darbību attīstot esošajiem ārvalstu uzņēmumiem, gan ienākot jauniem

²⁶ MB analītisko datu tabulas [tiešsaiste]. Latvijas Banka. [skatīts 2013.g. 16. aprīlī]. Pieejams: <http://statdb.bank.lv/lb/Data.aspx?id=45>

²⁷ Ārvalstu investīciju vide Latvijā [tiešsaiste]. BalticExport. [skatīts 2013.g. 12. aprīlī]. Pieejams: <http://balticexport.com/?article=arvalstu-investiciju-vide-latvija&lang=lv>

Pirms finanšu krīzes ārvalstu tiešās investīcijas ieplūda nekustamajā īpašumā, kā arī citos komercpakalpojumos, līdz ar to veicinot būvniecību un ar to saistītos sektorus. Tajā pašā laikā tādās nozarēs kā iekšzemes tirdzniecība (vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība) un apstrādes rūpniecība investīciju īpatsvars kopējo investīciju apjomā samazinājās – attiecīgi no 16% uz 12% un no 12% uz 9%.

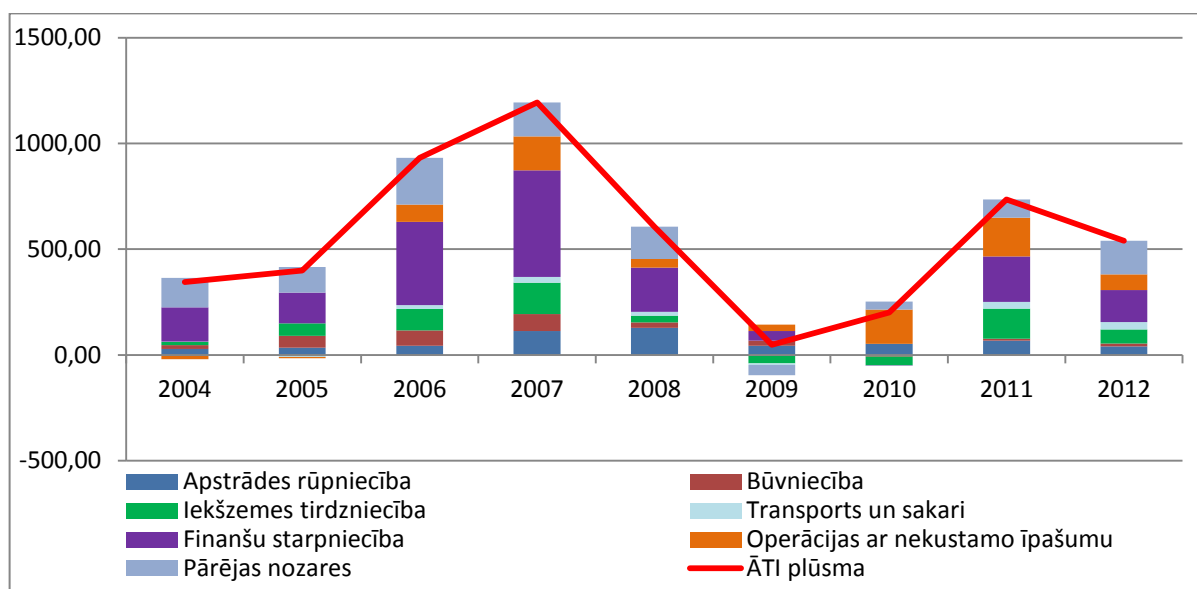
Aplūkotajā laika periodā uzkrāto ĀTI apjomi tādās nozarēs kā transports un sakari, apstrādes rūpniecība ir salīdzinoši zemi, kas liecina par to, ka Latvijas ekonomika ir vairāk orientēta uz privāto patēriņu, nevis uz ražošanas nozarēm, kas varētu nodrošināt lielāko pievienoto vērtību.

Pēc finanšu krīzes apstrādes rūpniecības nozarē ir vērojama ĀTI apjomu izaugsme, tomēr to īpatsvars kopējā ĀTI apjomā ir tikai 12%, kas ir ļoti zems rādītājs.

2.2.2. ĀTI plūsmas

Analizējot ĀTI plūsmu pēc Latvijas iestājas ES, ĀTI dinamikā var nodalīt trīs dažādus periodus, kas pārsvarā atbilst IKP dinamikai.

Pirmais ir buma jeb straujās izaugsmes periods, kas ilga no 2004. līdz 2007. g. Šajā periodā ĀTI darījumu apjomu gada vidējais pieauguma temps bija 51,4%. (skat. 2.8. att.) 2007. gadā, salīdzinot ar 2004. gadu investīciju apjomi pieauga vairāk nekā 3 reizēs.

2.8. att. Ārvalstu tiešo investīciju plūsmas Latvijā pa nozarēm 2004. – 2012. g., milj. LVL³⁰

²⁹ ĀTI datu tabulas [tiešsaiste]. Latvijas Banka. [skatīts 2013.g. 16. aprīlī]. Pieejams: <http://statdb.bank.lv/lb/Data.aspx?id=110>

³⁰ ĀTI datu tabulas [tiešsaiste]. Latvijas Banka. [skatīts 2013.g. 16. aprīlī]. Pieejams: <http://statdb.bank.lv/lb/Data.aspx?id=110>

Ārvalstu tiešo investīciju apjomu palielināšanās notika visās nozarēs. Vislielākie ieguldījumi absolūtajos skaitļos bija vērojami finanšu starpniecības nozarē, kas vidēji gadā pieauga par 46,2%. Tomēr straujākais pieaugums notika tādās nozarēs kā operācijas ar nekustāmo īpašumu un iekšzemes tirdzniecība.

Vērtējot ĀTI dinamiku Latvijā kopējo makroekonomisko cēloņsakarību kontekstā, ir jāatzīmē, ka straujš ārvalstu tiešo investīciju pieaugums 2004. – 2007. gadu laikā notika uz ekonomikas pārkaršanas riska fona.

ĀTI pieaugumu veicināja tādi faktori kā:

- strauji augošs iekšzemes pieprasījums, kas veicināja ražošanas jaudu noslogotības pieaugumu;
- uzņēmumu augošs peļņas normas līmenis un finansiālā stāvokļa uzlabošanās vairākās tautsaimniecības nozarēs, līdz ar to uzņēmumi kļuva pievilcīgāki ārvalstu investoriem;
- komercbanku kredītu pieejamības paplašināšana – finanšu resursi kļuva pieejamāki gan uzņēmumiem, veicinot uzņēmējdarbības attīstību, gan mājsaimniecībām, veicinot iekšzemes pieprasījuma pieaugumu;
- Latvijas iestāšanās ES, kas veicināja pastiprināto ārvalstu kapitāla ieplūdi.³¹

Ekonomikai straujas izaugsmes periodā ir raksturīgs pārmērīgs iekšzemes pieprasījuma pieaugums, kurš noved pie vispārējā cenu līmeņa celšanas iekšējā tirgū un līdz ar importa straujo pieaugumu ir vērojama arī ārējās tirdzniecības bilances pasliktināšanās.

Nākamais posms ir recesija 2008. un 2009. gadā, kuras laikā ārvalstu tiešo investīciju ieplūde būtiski samazinājās – 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu kopējā ĀTI plūsma samazinājās par 49,2%. Savukārt 2009. gadā investīciju apjomu samazinājās 25 reizēs, salīdzinot ar 2007. gadu.

Investēšanas procesu negatīvi ietekmēja šādi faktori:

- kredītresursu ierobežotā pieejamība un uzņēmumu finansiālā stāvokļa pasliktināšanās;
- iekšējā pieprasījuma samazinājums, kas ietekmēja tirdzniecības un būvniecības nozares
- ārējā pieprasījuma sarūkšana, līdz ar to arī eksporta samazinājums, kas negatīvi ietekmēja apstrādes rūpniecību.³²

³¹ Latvijas tautsaimniecība: Makroekonomiskais apskats 2007 [tiešsaiste]. EM. [skatīts 2013.g. 25. aprīlī]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/2007_4.pdf

³² Latvijas tautsaimniecība: Makroekonomiskais apskats 2009 [tiešsaiste]. EM. [skatīts 2013.g. 25. aprīlī]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/2009_1.pdf

Investīciju apjomu kritums bija vērojams visās nozarēs, it īpaši tādās nozarēs kā iekšzemes tirdzniecības un operācijas ar nekustamo īpašumu, kur apjomi samazinājās attiecīgi par 78,7% un 74,0%.

Būvniecības nozarē bija vērojams straujš investīciju samazinājums sākot ar 2008.gadu, no 80,90 milj. LVL uz 25,80 milj. LVL, šis samazinājums veidoja 68.1%.

Apstrādes rūpniecība savu pirmo investīciju apjomu samazinājumu piedzīvoja 2009.gadā, kad samazinājums veidoja 84,90 milj. LVL jeb 66,4%, bet jau nākamajā gadā darījumu apjoms palielinājās par 10,00 milj. LVL jeb 23,3%.

2009. gadā iekšzemes tirdzniecības, kā arī transporta un sakaru nozarēs ĀTI ieplūde pat bija ar mīnus zīmi, kas liecina par lieliem zaudējumiem šajos sektoros. Zaudējumus tirdzniecības nozarē notika samazinoties gan iekšējam, gan ārējām pieprasījumam, ko ietekmēja pasaules finanšu krīze, kuras dziļumu, savukārt, pastiprināja Latvijas ārējā sektora nesabalansētība.

Lieli zaudējumi bija arī finanšu starpniecības nozarē, un lai bankas varēja izpildīt kapitāla pietiekamības prasības, tām bija jāiegulda papildus pamatkapitāls, ar ko var arī izskaidrot pozitīvo ieplūdi 2009. gadā 45. milj. apmērā. Taču jau 2010. gadā šajā nozarē investīciju ieplūde bija ar mīnus zīmi.

2010. gadā negatīva investīciju plūsma bija vērojama arī citās nozarēs, piemēram, būvniecībā, iekšzemes tirdzniecībā un operācijās ar nekustāmo īpašumu.

Ārvalstu tiešo investīciju apjomu ieplūde apstrādes rūpniecībā un nekustamajā īpašumā saglabājās ar plus zīmi visus gadus.

Trešais posms ir atgūšanās, kas sākās 2010. gadā. Ārvalstu tiešo investīciju apjomi vispirms sāka pieaugt tādās nozarēs kā operācijas ar nekustamo īpašumu un apstrādes rūpniecība. ĀTI ieplūde apstrādes rūpniecībā atjaunojās, galvenokārt pateicoties spēcīgam eksporta pieaugumam. Lielākā daļa investīciju tiek veiktas tradicionālajās nozarēs, piemēram, pārtikas rūpniecībā, tekstilrūpniecībā, kokrūpniecībā, un nemetālisko minerālu apstrādē.

2011.gads bija labs visām nozarēm, kopējo investīciju ieplūde valstī pieauga 3,6 reizēs. Tajā gadā straujākais investīciju apjomu palielinājums notika finanšu starpniecības un iekšzeme tirdzniecības nozarēs.

ĀTI ieplūdi ietekmēja ekonomikas izaugsmes uzlabošanās, ko savukārt ietekmēja tādi faktori kā:

- ārējā pieprasījuma un attiecīgi eksporta pieaugums;
- pakāpeniskais iekšējā pieprasījuma palielinājums, ko veicināja ienākumu pieaugums no eksporta;

➤ tirgojamo nozaru izaugsme, ko sekmēja gan iekšējais, gan ārējais pieprasījums.³³

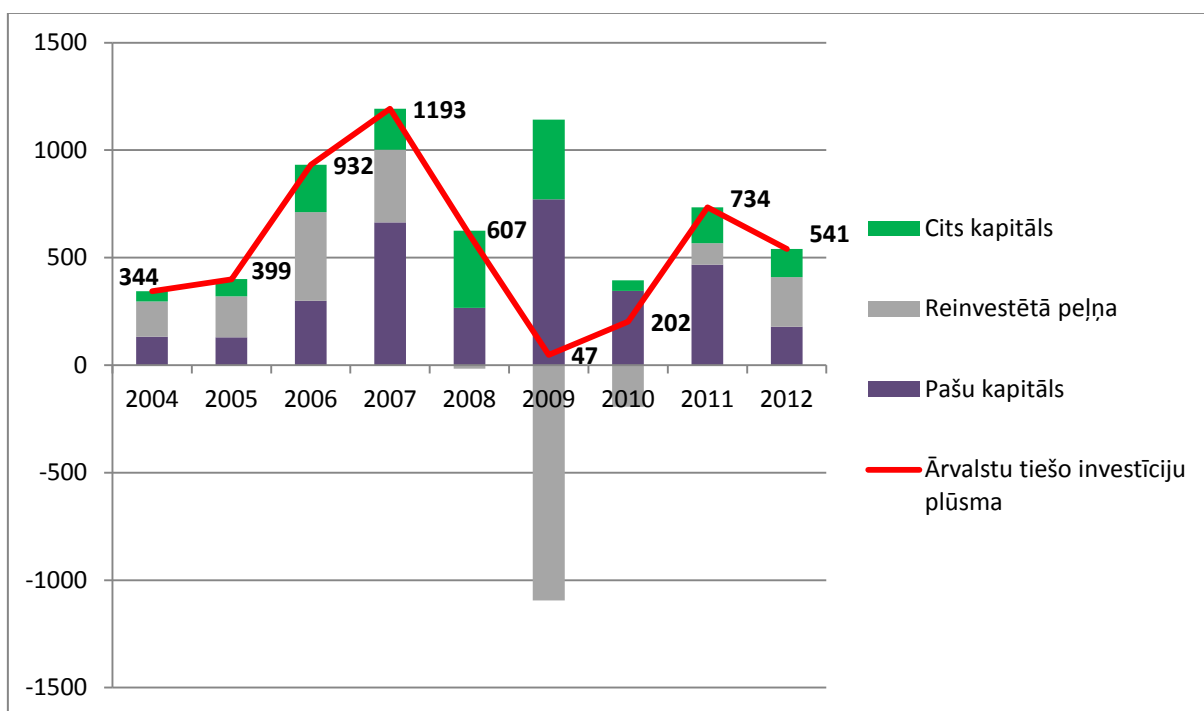
2012. gadā kopējo investīciju plūsma palēninājās apmērām par 200 milj. LVL, ko galvenokārt ietekmēja samazinājums tieši nozarē operācijas ar nekustāmo īpašumu. Kā arī apjomi samazinājām iekšzeme tirdzniecības nozarē.

ĀTI apjomi apstrādes rūpniecībā 2012. gadā saglabājās iepriekšēja gada līmenī.

Vērtējot ārvalstu tiešo investīciju plūsmas laika periodā no 2004. līdz 2012. gadam, var secināt, ka ĀTI gada vidējais pieaugums, neskatoties uz tik dziļu finanšu krīzi bija pozitīvs un sastādīja 5,8%.

2.2.3. ĀTI finansēšanas avoti

Ir vērts aplūkot no kādiem avotiem tika finansētas ārvalstu tiešās investīcijas. Kā redzams 2.9. attēlā, laika posmā no 2004. līdz 2007. gadam, pieaugot investīciju plūsmai, palielinājās pašu kapitāla un reinvestētās peļņas apjomi. Šajā laika periodā pašu kapitāla apjomu gada vidējais pieaugums sastādīja 70,9%, savukārt reinvestētās peļņas apjomi vidēji ik gadu pieauga par 27,3%.

2.9. att. Ārvalstu tiešo investīciju plūsmas Latvijā 2004. – 2012. g. pēc finansēšanas avotiem, milj. LVL³⁴

³³ Latvijas tautsaimniecība: Makroekonomiskais apskats 2012 [tiešsaiste]. EM. [skatīts 2013.g. 25. aprīlī]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/makro_53/Makro53_LV.pdf

Būtisku ārvalstu kapitāla ieplūšanu veicināja Latvijas iestāšanās ES. 2004. un 2005. gadā cita kapitāla (īstermiņa un ilgtermiņa kredītu, tirdzniecības kredītu un citu savstarpējo prasību un saistību) īpatsvars kopējā investīciju plūsmā nebija liels – 2004. gadā tās sastādīja 13,7% un 2005. gadā 20,1%. Jau nākamajos divos gados aizņemtā kapitāla apjomi sāka pieaugt straujāk, kas liecina par to, ka kredīti kļūst pieejamāki.

2008. gadā iestājoties recesijai, pašu kapitāla investīciju apjomi samazinājās par 60%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, savukārt aizņemtā kapitāla plūsma pieauga gandrīz divās reizēs.

2009. gadā dziļas finanšu krīzes iespaidā daudzās nozarēs bija vērojami lieli zaudējumi, uz ko norāda negatīva reinvestētā peļņa – 1094 milj. LVL apjomā. Lielākie zaudējumi, kā jau iepriekš tika noskaidrots bija finanšu starpniecības un iekšzemes tirdzniecības nozarēs. Pašu kapitāla apjomu būtisks pieaugums (gandrīz trīs reizēs) ir izskaidrojams ar to, ka komercbankām bija nepieciešams nodrošināt kapitāla pietiekamības prasību izpildi. Aizņemtā kapitāla apjomi saglabājās iepriekšēja gada līmenī.

Zaudējumi bija vērojami arī 2010. gadā, tomēr ne tik lieli, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Pašu kapitāla apjomi samazinājās par 55,3%, savukārt cita kapitāla apjomi par 86,5%, kas ir izskaidrojams ar to, ka kredītresursi kļuva mazāk pieejami.

Situācija uzlabojās 2011. gadā, kas jau bija vērojama pozitīva reinvestētā peļņa. Arī pašu kapitāla apjomi palielinājās par 35,7%, savukārt aizņemtā kapitāla apjomi pieauga vairāk nekā trīs reizēs.

2012. gadā aizņemtā kapitāla apjomi saruka par 20% un pašu kapitāla apjomi samazinājās par 61,8%, bet tas ir saistīts ar to, ka tajā gadā būtiski pieauga reinvestētā peļņa (vairāk nekā 2 reizēs), līdz ar to vairs nebija nepieciešamības ieguldīt tik daudz pašu kapitāla.

Kopumā vērtējot ĀTI plūsmas pēc finansēšanas avota laika posmā no 2004. līdz 2012. gadam, var secināt, ka pašu kapitāla apjomi ik gadu pieauga vidēji par 3,8%, reinvestētā peļņa par 4,3% un cits kapitāls par 13,8%.

ĀTI ir viens no svarīgākajiem nefinanšu investīciju avotiem. Pateicoties ārvalstu tiešajām investīcijām uzņēmuma pašu kapitālā (tehnoloģiskajās iekārtās, pārējos pamatlīdzekļos), iespējams veikt kapitālieguldījumus, kas paaugstina darba ražīgumu un uzlabo uzņēmumu neto apgrozījumu, kā arī citus finanšu rādītājus.³⁵

³⁴ MB ceturkšņa/gada datu tabulas [tiešsaiste]. Latvijas Banka. [skatīts 2013.g. 16. aprīlī]. Pieejams: <http://statdb.bank.lv/lb/Data.aspx?id=77>

³⁵ Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā [tiešsaiste]. Beņkovskis K.. [skatīts 2013.g. 24. aprīlī]. Pieejams: <http://m.bank.lv/publikacijas/averss-un-reverss/arvalstu-tiesas-investicijas-latvija/4566>

2.3. Eiropas Savienības fondu investīcijas

Latvijas dalība Eiropas Savienībā nodrošina pieeju ES fondu investīcijām, kuras sekmē ne tikai privātā, bet arī sabiedriskā sektora izaugsmi. ES fondu finansējums tiek piešķirts konkrētajam periodam, kura laikā jāsasniedz iepriekš noteiktie mērķi, lai arī turpmāk šīs investīcijas būtu pieejamas.

Svarīgi pareizi noteikt prioritārās nozares, kuram visvairāk ir nepieciešams atbalsts, lai atdeve no fondu investīcijām būtu pēc iespējas lielāka, līdz ar to nodrošinot iespējas saņemt lielāku finansējumu.

Latvija izmanto ES līdzekļus sociālajai un ekonomiskajai attīstībai. Latvija saņem ES finanšu palīdzību no lielākajiem finanšu instrumentiem, t.i., ES fondiem: no Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF), Eiropas Sociālais fonda (ESF) un Kohēzijas fonda (KF), kuru vadību Latvijā nodrošina Finanšu ministrija.

➤ ERAF mērķis ir samazināt attīstības un dzīves līmeņa atšķirības dažādos reģionos. Finansējums galvenokārt ir paredzēts infrastruktūras, ražošanas un MVU attīstībai;

➤ ESF mērķis ir diskriminācijas un nevienlīdzības samazināšana darba tirgū. Investīcijas galvenokārt tiek piešķirtas izglītības sistēmā, profesionālajā izglītībā, kā arī nodarbinātības veicināšanai;

➤ KF mērķis ir sasniegt ES noteiktos mērķus, kā arī direktīvās noteiktās prasības vides un transporta jomās. Fonds atbalsta liela mēroga infrastruktūras attīstības pasākumus (projektus) vides aizsardzības un transporta jomā.

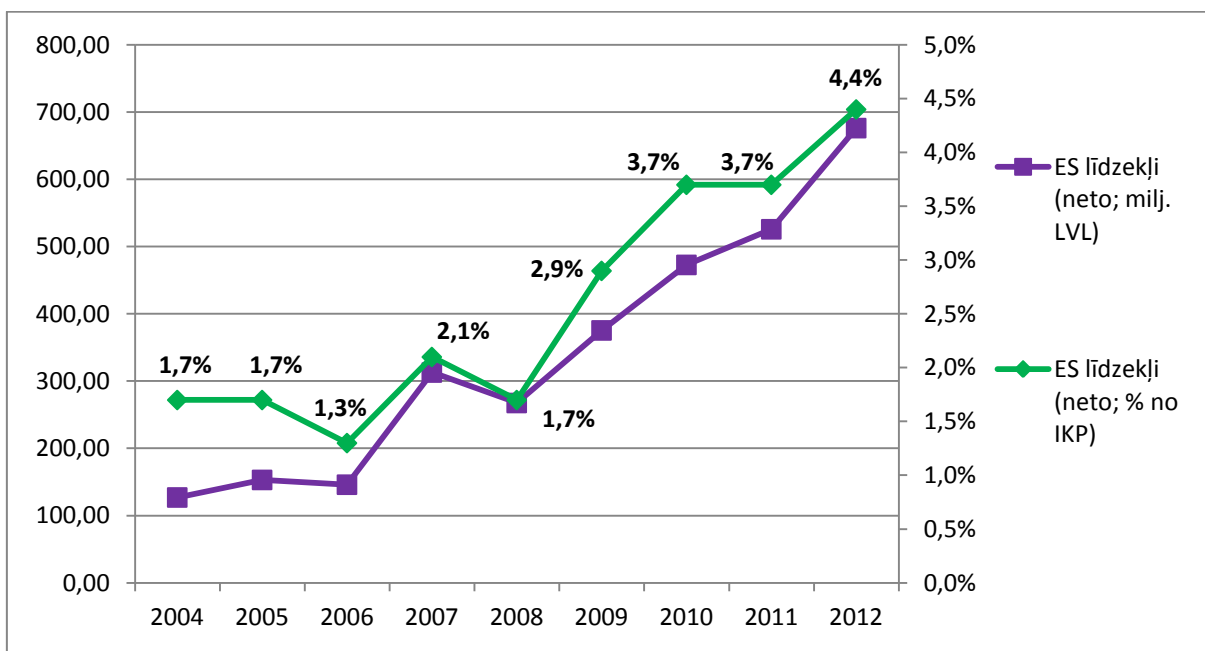
Papildus tam Latvija saņem finanšu līdzekļus arī no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA) un Eiropas Zivsaimniecības fonda (EZF), kuru darbību koordinē Zemkopības ministrija.

➤ ELFLA mērķis ir lauksaimniecības pārstrukturēšanai un lauku attīstības veicināšanai. Finansējums tiek piešķirts lauksaimniecības un mežsaimniecības nozares konkurētspējas un vides un lauku ainavas uzlabošanai, kā arī dzīves kvalitātes lauku apvidos un lauku ekonomikas dažādošana.

➤ EZF mērķis ir nodrošināt strukturālos pasākumus zivsaimniecības un ūdenssaimniecības nozarē, kā arī šīs produkcijas apstrādi rūpniecībā un tirdzniecībā. Finansējums tiek piešķirts zivsaimniecību ekonomisko un ekoloģisko ilgtspēju nodrošināšanai.³⁶

³⁶ ES fondi [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 03. maijā]. Pieejams:<http://www.esfondi.lv/page.php?id=902>

Analizējot ES fondu finansējumu laika periodā no 2004. līdz 2012. gadam, var secināt, ka to apjomi ir būtiski auguši. (skat. 2.10. att.)

2.10. att. ES fondu finansējums Latvijā 2004. – 2012. g., milj. LVL un % no IKP³⁷

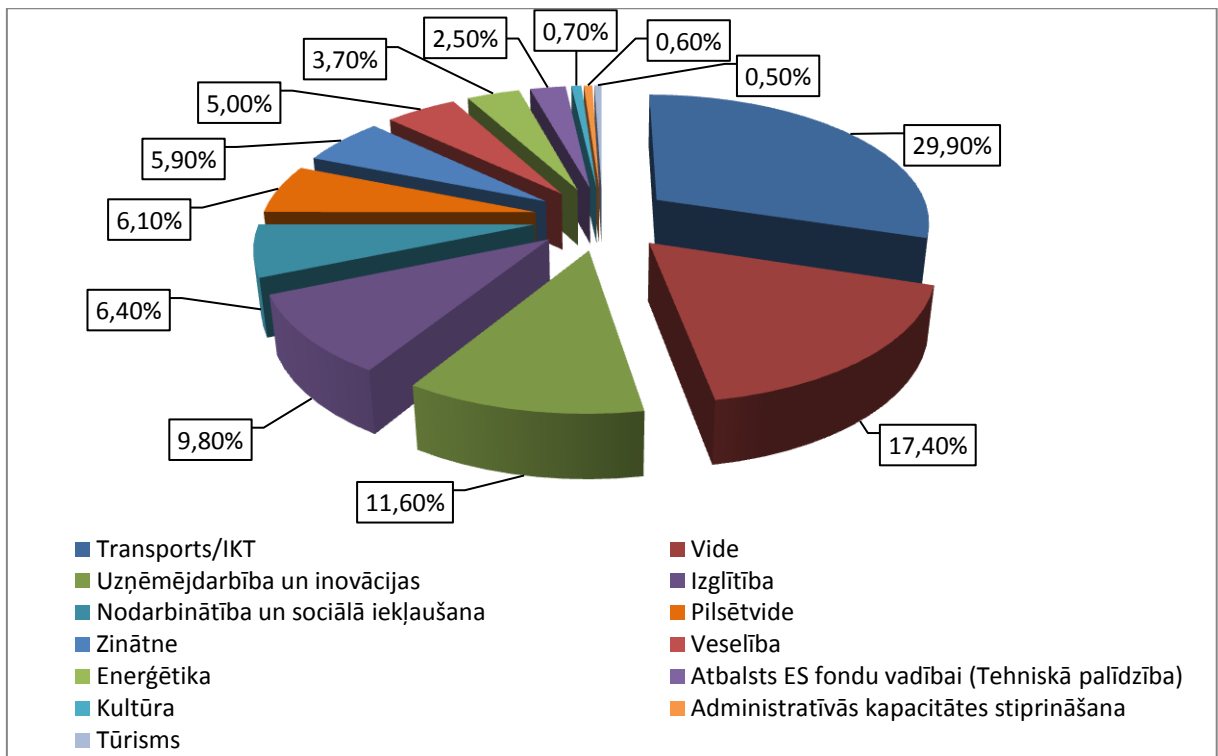
Laika posmā no 2004. līdz 2007. gadam, ES līdzekļu apjomi vidēji ik gadu pieauga par 35%, to īpatsvars IKP svārstījās amplitūdā no 1,3% līdz 2,1%.

2008. gada krīzes laikā investīciju apjomi samazinājās par 45,3 milj. LVL jeb 14,5%, veidojot 1,7% no IKP. Jāpiebilst, ka absolūtajos skaitļos ES līdzekļu apjomi bija lielāki nekā pirms krīzes.

Pēc 2008. gada bija vērojams straujš investīciju pieaugums. Laika posmā no 2008. līdz 2012. gadam to apjomu gada vidējais pieaugums bija 26,1%, kas ir vērtējams ļoti pozitīvi. ES investīciju īpatsvars IKP arī palielinājās, ja vēl 2008. gadā tās bija tika 1,7% no IKP, tad jau 2012. gadā tas veidoja 4,4%.

Aplūkojot ES fondu finansējumu pa nozarēm laika periodā no 2007. līdz 2013. gadam, var secināt, ka lielākais finansējums (950,5 milj. LVL jeb 29,9%) ir piešķirts transportam un informācijas un komunikācijas tehnoloģijām, kas arī nodrošināja eksporta pieaugumu sākot ar 2011. gadu. (skat. 2.11. att.)

³⁷ MB analītisko datu tabulas [tiešsaiste]. Latvijas Banka. [skatīts 2013.g. 16. aprīlī]. Pieejams: <http://statdb.bank.lv/lb/Data.aspx?id=45>

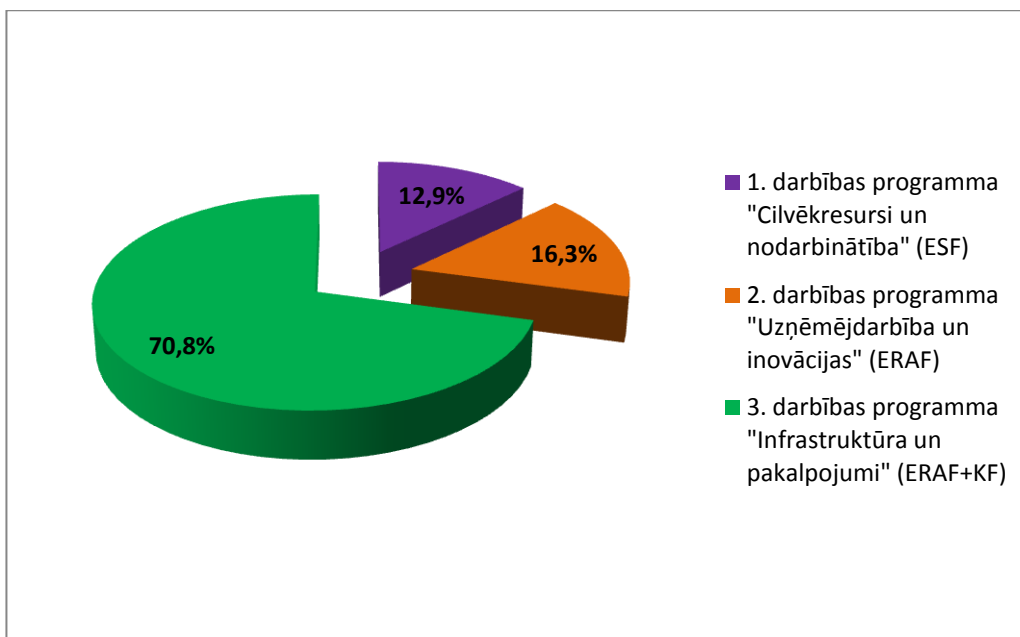
2.11. att. ES fondu finansējuma sadalījums pa nozarēm 2007. – 2013. gadā³⁸

Uzņēmējdarbībai un inovācijām tika piešķirts finansējums 370,5 milj. LVL apjomā jeb 11,6% no kopēja finansējuma, kas liecina par to, ka uz zināšanām balstīta ekonomika kļūst par vienu no galvenajām valsts prioritātēm.

Pietiekoši liels finansējums novirzīts izglītībai, nodarbinātības veicināšanai, kā arī zinātnei – attiecīgi 312,9 milj. LVL jeb 9,8%, 203,6 milj. LVL jeb 6,4% un 188,2 milj. LVL jeb 5,9% no kopējām investīcijām.

Kopumā vērtējot ES finansējuma sadalījumu pa nozarēm laika periodā no 2007. līdz 2013. gadam, var secināt, ka ES fondu atbalsts primāri virzīts uz uzņēmumu tehnoloģisko attīstību, uz iedzīvotāju izglītību, kā arī zinātnes un pētniecības attīstību. Šis finansējums veicinās zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanos un stiprinās citus nepieciešamos priekšnoteikumus ilgtspējīgai ekonomiskai attīstībai, kā arī iedzīvotāju labklājības līmeņa paaugstināšanai. To labi atspoguļo finansējuma sadalījums starp darbības programmām. (skat. 2.12. att.)

³⁸ 2007.-2013.gada ES fondu plānošanas perioda finansējuma sadalījums [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 03. maijā]. Pieejams: <http://www.esfondi.lv/page.php?id=633>

2.12. att. ES fondu finansējuma sadalījums starp darbības programmām 2007. – 2013. gadā³⁹

Vislielākais finansējums 2,26 mljrd. LVL apmērā tiek piešķirts programmai „Infrastruktūra un pakalpojumi”, kas ir 70,9% no kopējā finansējuma. 2. vietā ierindojas programma „Uzņēmējdarbība un inovācijas”, kur finansējums sastāda 517,78 milj. LVL jeb 16,3%.

Ar mērķi samazināt būtiskas dažādu reģionu sociālekonomiskās attīstības līmeņa atšķirības un mazāk attīstīto reģionu atpalicību, ar ES fondu (ERAF, ESF un KF) starpniecību Latvija saņēmusi 3,18 mljrd. LVL (4,53 EUR) lielu finansējumu laika periodam no 2007. līdz 2013.gadam. 2.1. tabulā sīkāk tiek parādīts finansējuma sadalījums pa fondiem.

2.1. tabula

ES finansējuma sadalījums pa fondiem⁴⁰

Fonds	Eiropas Savienības finansējums milj. LVL
ERAF	1692,05
ESF	409,81
KF	1082,16
KOPĀ:	3184,02

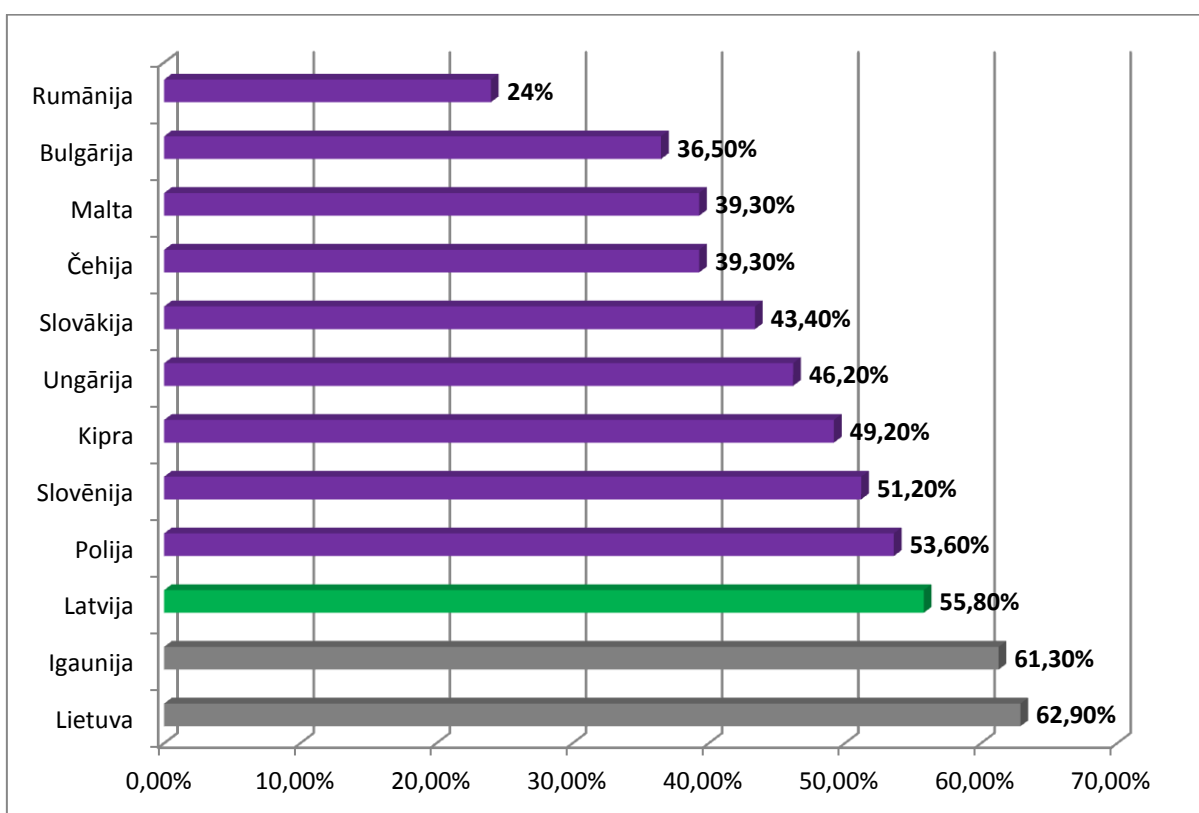
³⁹ 2007.-2013.gada plānošanas periods [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 03. maijā]. Pieejams: <http://www.esfondi.lv/page.php?id=414>

⁴⁰ 2007.-2013.gada ES fondu plānošanas perioda finansējuma sadalījums [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 03. maijā]. Pieejams: <http://www.esfondi.lv/page.php?id=633>

Izejot no 2.1. tabulas datiem, vislielāko finansējumu 1,69 mljrd. LVL apmērā nodrošina ERAF, kas ir vairāk nekā puse (53,14%) no kopējā finansējuma. Šādu finansējuma apjomu var izskaidrot ar to, ka ERAF investīcija ir novirzīta infrastruktūrā un inovācijās, kas ir galvenās prioritātes plānošanas periodā 2007. - 2013.g.

Lielu finansējumu sniedz arī KF – 1,08 mljrd. LVL jeb 33,99% no visām investīcijām. KF prioritātes ir videi draudzīgas enerģētikas un vides infrastruktūras veicināšana, kā arī autoceļu, pilsētas transporta, lidostu, ostu un dzelzceļa infrastruktūras attīstība.

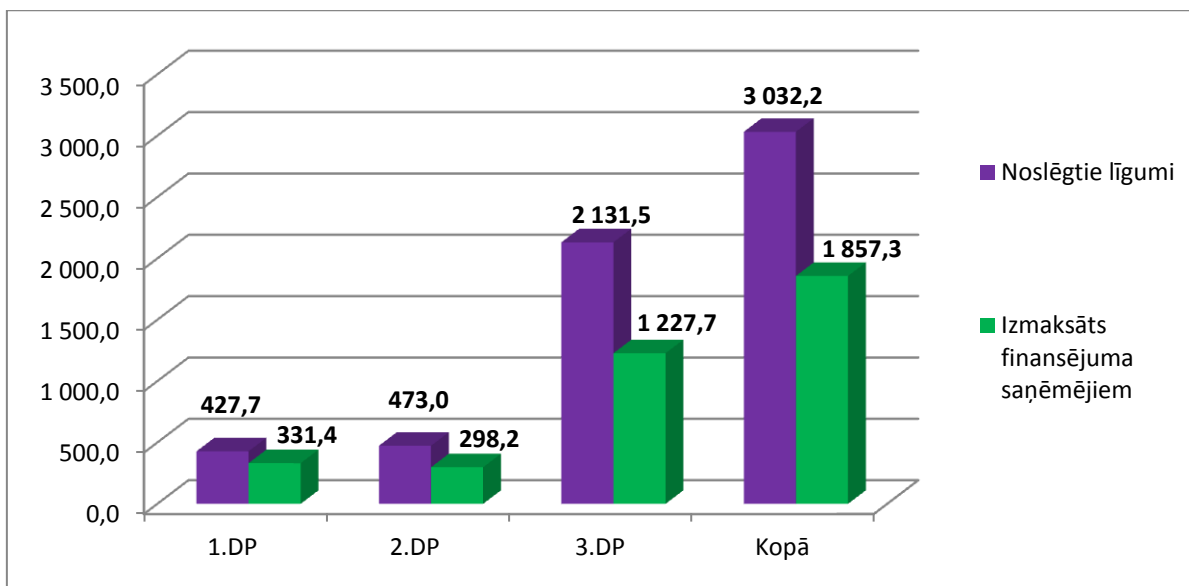
Analizējot datus par ES finansējumu faktisko apguvi, ir redzams, ka Latvijai ir izmaksāti 58,3% no noslēgto līgumu apjoma jeb 1857,3 milj. LVL. (skat. 2.13. att.) Salīdzinot ar jaunajām ES dalībvalstīm, Latvija atrodas 3. vietā, nedaudz atpaliekot no Igaunijas un Lietuvas.

2.12. att. ES fondu veiktie maksājumi jaunajām dalībvalstīm uz 08.04.2013., % no piešķiruma⁴¹

Lielākā no finansējuma ir izmaksāta programmai „Cilvēkresursi un nodarbinātība” – 80,9%. Programmām „Uzņēmējdarbība un inovācijas” un „Infrastruktūra un pakalpojumi” ir izmaksāts attiecīgi 57,6% un 54,4%. (skat. 2.14. att.)

⁴¹ ES fondu un Kohēzijas fonda kopējie EK veiktie maksājumi dalībvalstīm [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 03. maijā]. Pieejams: <http://www.esfondi.lv/page.php?id=1065>

2.14. att. 2007.-2013.gada plānošanas perioda ES fondu finanšu progress līdz 31.03.2013., milj. LVL⁴²

Vērts atzīmēt, ka programmas „Cilvēkresursi un nodarbinātība” ietvaros tika noslēgti līgumi par 427,7 milj. LVL, kas ir par 17,9 milj. LVL jeb 4,4% vairāk par piešķirto finansējumu.

Programmu „Uzņēmējdarbība un inovācijas” un „Infrastruktūra un pakalpojumi” ietvaros noslēgto līgumu summas bija mazākas par piešķirto finansējumu - attiecīgi 91,4% un 94,5% no tā.

Lai uzlabotu Latvijas ekonomikas konkurētspēju, viennozīmīgi ir nepieciešama ES struktūrfondu finansējuma koncentrēšana. Tās palielinās atbalstu eksportspējīgām nozarēm un infrastruktūras projektiem.

2.4. Investīciju vide Latvijā

Uzņēmējdarbības vide ir svarīgs priekšnoteikums investīciju piesaistei. Jo vieglāk ir uzsākt uzņēmējdarbību, jo valsts kļūst pievilcīgākā investoriem. Labvēlīgu investīciju vidi raksturo tādi faktori kā valsts nodokļu politika, politiskā stabilitāte, kvalitatīva un lēta darbaspēka pieejamība, infrastruktūra, finansējuma pieejamība, ģeogrāfiskais stāvoklis, valūtas politika u.c.⁴³

Vērtīgu informāciju par valsts ekonomiskās sistēmas stiprajām un vājajām pusēm sniedz starptautiskie konkurētspējas indeksi.

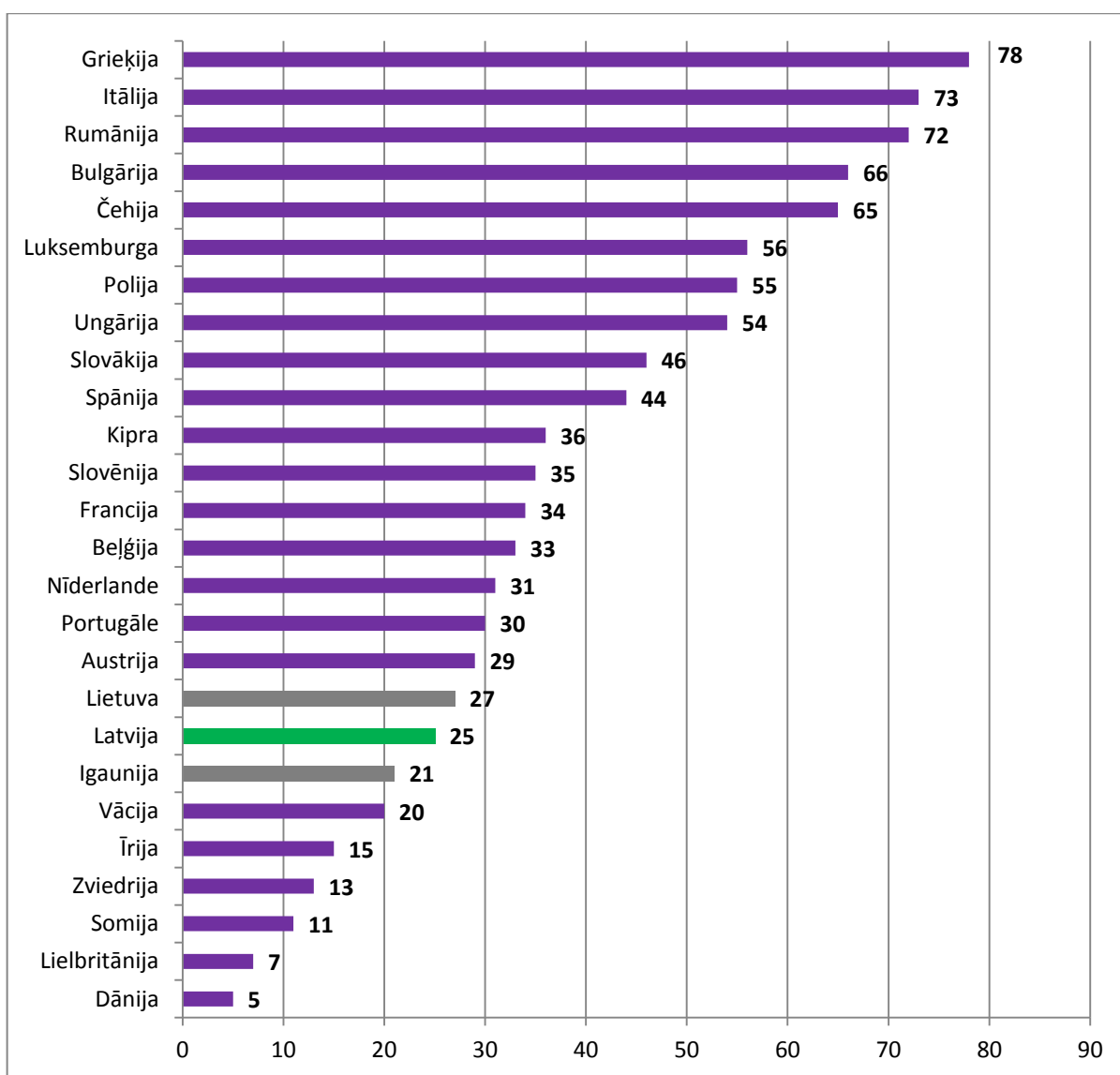
⁴² ES fondu finanšu progress (apgaves statuss) [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 06. maijā]. Pieejams: <http://www.esfondi.lv/page.php?id=909>

⁴³ Investīciju ābece: veidi, ietekme, vide un situācija Latvijā [tiešsaiste]. Kasjanovs I. [skatīts 2013.g. 11. aprīlī]. Pieejams: <http://www.makroekonomika.lv/investiciju-abece-veidi-ietekme-vide-un-situacija-latvija>

2012.gada 23.oktobrī tika publicēts Pasaules Bankas jaunākais pētījums *Doing Business 2013*, kur tika apkopota informācija par 185 valstu uzņēmējdarbības vidi.

Doing Business projekts ik gadus mēra uzņēmējdarbību regulējošās administratīvās procedūras un to piemērošanu dažādās pasaules valstīs. Kopš 2004. gada, kad šis reitings tika izveidots pirmo reizi un tajā tika aplūkota uzņēmējdarbības vide, ieskaitot Latviju, tas ir pakāpeniski pilnveidots un paplašināts. 2012. gadā reitings aplūko jau 11 dažādas uzņēmējdarbības vides jomas.

Salīdzinoši ar citām valstīm Latvija aizņem diez gan augstu 25. vietu uzņēmējdarbības vides reitingā. (skat. 2.15. att.)

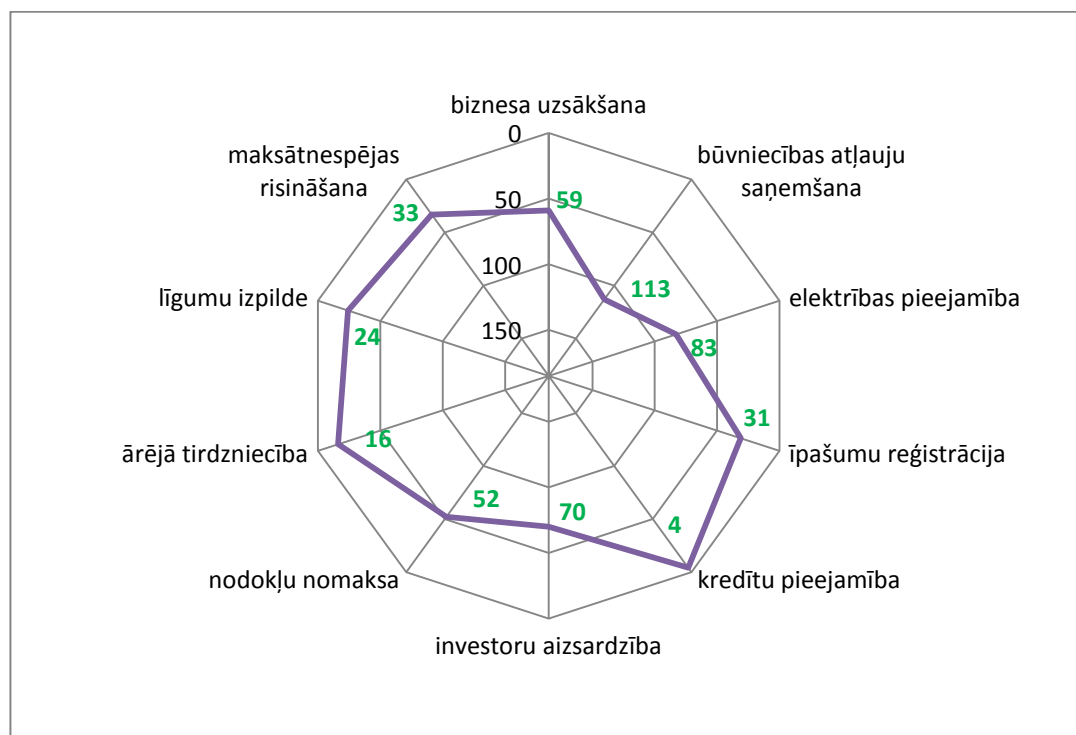
2.15. att. Latvijas un ES dalībvalstu vietas Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business 2013*. gadā⁴⁴

⁴⁴ Doing Business 2013 [tiešsaiste]. International Bank for reconstruction and Development. [skatīts 2013.g. 29. aprīlī]. Pieejams: <http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB13-full-report.pdf>

Tik augstus rezultātus Latvija sasniedza, pateicoties mērķtiecīgām reformām un ciešai sadarbībai ar uzņēmējiem. Uzņēmējiem labvēlīgas vides novērtējumā Latvija atrodas 8.vietā Eiropas Savienības dalībvalstu vidū, novērtējumā piekāpjoties tikai Dānijai, Lielbritānijai, Somijai, Zviedrijai, Īrijai, Vācijai un Igaunijai. Pētot iepriekšējā gada reitingu tika konstatēts, ka Latvija noslīdēja par 4 vietām zemāk un līdzīga situācija ir ar Latvijas kaimiņvalstīm - Igaunija ierindota par 2 vietām zemāk, savukārt Lietuva tikai par vienu vietu zemāk.

Doing Business 2013 pētījumā Latvija ir iekļauta kā labās prakses piemērs uzņēmējdarbības vides sakārtošanā. Pētījumā ir atzīts, ka valsts pārvaldes mērķtiecīgu uzdevumu rezultātā Latvijā piecpadsmit gadu laikā ir nodrošināts nepārtraukts reformu cikls, pateicoties tam ieguvēji ir Latvijas ekonomika un uzņēmēji. Šajā periodā ir veikti būtiski uzlabojumi visās *Doing Business* apskatītajās jomās. Turklāt Latvija to ir spējusi panākt, veicot ievērojamas reformas ekonomikas un finanšu krīzes situācijā. Pasaules Banka norāda, ka pateicoties reformām un valsts pārvaldes korporatīvās pārvaldības principu stiprināšanai, Latvija ir palielinājusi investoru uzticamību un kopējo tirgus stabilitāti.

Doing Business 2013 pētījuma rezultātā uzņēmēji ir secinājuši, ka visbūtiskākais uzlabojums notika nodokļu nomaksas rādītājā. (skat. 2.16. att.)

2.16. att. Latvijas vietas dažādās uzņēmējdarbības vides jomās pētījumā *Doing Business 2013*⁴⁵

⁴⁵ *Doing Business 2013* [tiešsaiste]. International Bank for reconstruction and Development. [skatīts 2013.g. 29. aprīlī]. Pieejams: <http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB13-full-report.pdf>

Ir samazinājies nodokļu maksāšanai patērētais laiks no 290 stundām uz 264 stundām gadā, samazinājies arī kopējais nodokļu sloga rādītājs no 37,9% uz 36,6%, līdz ar to Latvijai ir izdevies pakāpties uz 52.vietu no 62.vietas. Tas paveikts, pateicoties ieviestajai Elektroniskajai deklarēšanās sistēmai (EDS), deklarēšanas atvieglojumiem (piemēram, Pievienotās vērtības nodokļa (PVN) deklarāciju iesniegšana reizi ceturksnī, pusgadā un gadā atkarībā no apgrozījuma), kā arī daļējai mikrouzņēmumu regulējuma ieviešanai u.c.

Kāpums par vienu vietu no 32.vietas uz 31.vietu notika nekustamā īpašumtiesību reģistrācijā, kas ir saistīts ar POS termināļu ieviešanu, izziņas pieprasījuma atcelšanu par samaksātu nekustamā īpašuma nodokli Zemesgrāmatu nodaļā, kā arī pirmpirkuma tiesību procesa neattiecināšanu uz *Doing Business* apskatīto procesu.

Elektrības pieslēgumos ir nemainīga 83.vieta, kas ir saistīta ar 2010.gadā ieviesto iespēju vienkāršota tehniskā projekta izstrādei elektrotīkla ierīkošanai vai rekonstrukcijai, samazinot pieslēguma nodrošināšanai nepieciešamo laiku no 6 uz 3 mēnešiem, un attiecīgi straujo izmaksu samazināšanos; papildus tam šogad AS „Sadales tīkli” ir ieviesuši pieslēgumu izveides izmaksu atlīdzināšanas programmu, ja jaunizveidotais pieslēgums tiek efektīvi noslogots.

Lai gan darbinieku nodarbināšanas joma nav iekļauta *Doing Business 2013* rādītājos, jomas analīzē ir novērtēti 2011.gadā veiktie grozījumi Darba likumā, lai nodrošinātu elastdrošības principa stiprināšanu darba tiesiskajās attiecībās un atvieglotu uzņēmēju saimniecisko darbību un tiem uzlikto administratīvo slogu.

Pārrobežu tirdzniecībā Latvija ir uzlabojusi pozīciju, ierindojoties 16.vietā no 17.vietas, kas ir saistīts ar e-pakalpojumu nodrošināšanu uzņēmēju tranzīta procedūru ātrākai aprītei starp Rīgas ostu un Muitas pārvaldi – izmantojot *Safe Sea Net system* informācijas apmaiņas sistēmu.

Kredītreģistru pieejamības rādītājs ir palicis nemainīgs – 4.vieta, turklāt ir audzis publiskā reģistra pārklājums no 59,7% uz 63,8%.

Vairākās jomās ir vērojams Latvijas pozīciju kritums. Piemēram, neskatoties uz izmaksu samazināšanu, uzņēmējdarbības uzsākšanā Latvija ir zaudējusi deviņas vietas – no 50.vietas uz 59.vietu, ko varētu izskaidrot ar citu valstu veiktajām reformām šajā jomā.

Lai gan pētījumā ir identificēta procedūru skaita, izmaksu un neliela dienu skaita samazināšana, būvniecībā vērojams kritums no 109.vietas uz 113.vietu. Pasaules Banka gan turpina vērtēt praksē atsevišķu procedūru un laika, kā arī izmaksu samazinājumu, ko paredz 2011.gada 24.maijā pieņemtie grozījumi „Vispārējos būvnoteikumos”.

Investoru aizsardzībā Latvija ir noslīdējusi no 66.vietas uz 70.vietu. Ņemot vērā *Doing Business* atskaites periodu, Latvijā pieņemtie likumu grozījumi investoru tiesību aizsardzības uzlabošanai tiks atspoguļoti nākamajā *Doing Business*.

Līgumsaistību izpildē Latvija ir zaudējusi pozīcijas par astoņām vietām, noslīdot no 16.vietas uz 24.vietu, kas ir saistīts ar straujo dienu skaitu pieaugumu komercstrīdu izskatīšanai no 369 dienām līdz 469 dienām.

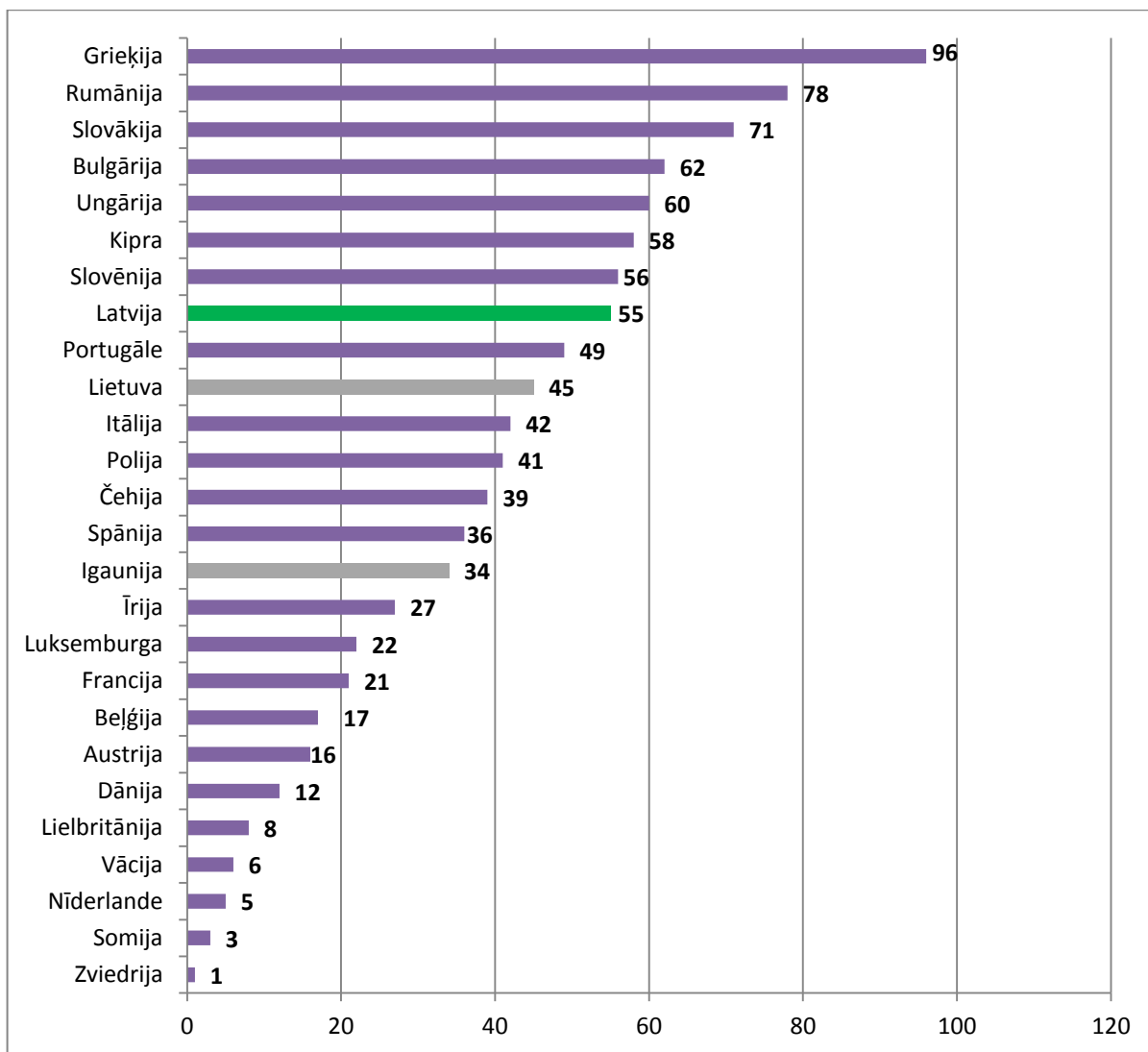
Maksātnespējas jomā ir nemainīgi 33.vieta – kas ir saistīts ar metodoloģijas korekcijām, kā arī Pasaules Banka turpina vērtēt praksi saistībā ar jauno Maksātnespējas likuma ieviešanu.

Ekonomikas ministrija uzsver, ka, lai uzlabotu pozīcijas *Doing Business* nākamajos pētījumos, ir nepieciešamas pārliecinošākas reformas tajās jomās, kurās joprojām Latvija būtiski atpaliek no citām valstīm, piemēram, tiesu varas un tieslietu sistēmas efektivitātē, kā arī būvniecības saskaņošanas procesā. Tāpat jāturpina darbs, pārskatot uzņēmējdarbību regulējošos normatīvos aktus un valsts pārvaldes sniegtos pakalpojumus, nodrošinot efektīvu institucionālo un normatīvo aktu ietvaru uzņēmējdarbībai. Reformas un investīcijas veicamas arī valsts pārvaldes efektivitātes uzlabošanai, izglītības kvalitātes nodrošināšanai, kā arī infrastruktūras kvalitātes paaugstināšanai, veicot arī apjomīgākas privātās un publiskās investīcijas pētniecībā un attīstībā. No visu minēto reformu īstenošanas kvalitātes un ātruma būs atkarīga turpmāka Latvijas uzņēmējdarbības vides un ekonomikas konkurētspēja.⁴⁶

Pasaules ekonomikas foruma publiskotajā ziņojumā „The Global Competitiveness Report 2012–2013” Latvija ir pakāpusies līdz 55.vietai, iepriekšējā gadā Globālās konkurētspējas reitingā tā ieņēma 64.vietu.

No Baltijas valstīm viskonkurētspējīgā joprojām ir Igaunija, kas reitingā atrodas 34.vietā, gada laikā noslīdot par vienu pozīciju. Arī Lietuva reitingā nokritusies par vienu pozīciju - līdz 45.vietai. (skat. 2.17. att.)

⁴⁶ Pasaules Bankas pētījums *Doing Business* [tiešsaiste]. EM. [skatīts 2013.g. 29. aprīlī]. Pieejams: <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30225>

2.17. att. Latvijas un ES dalībvalstu vietas Pasaules ekonomikas foruma ziņojumā *The Global Competitiveness Report 2012–2013*⁴⁷

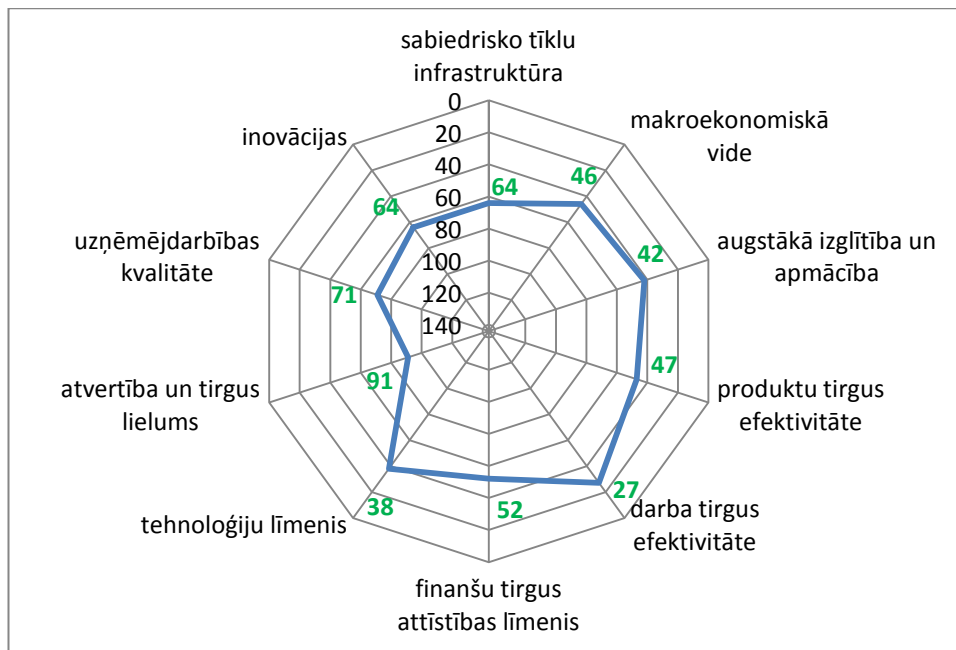
Vērtējot pēc atsevišķajiem investīciju vidi raksturojošiem faktoriem, Latvijai vislabākā pozīcija ir darba tirgus efektivitātes jomā, kur tā ieņem 27.vietu pasaulē, gada laikā pakāpjoties par 20 pozīcijām.

Vislielāko kāpumu Latvija piedzīvousi makroekonomiskās vides novērtējumā, pakāpjoties uz 46.vietu, salīdzinot ar 93.pozīciju pagājušā gadā.

Augsti novērtēta arī tehnoloģiju pieejamība, kur Latvija ierindojas 38.vietā, bet pēc preču tirgus efektivitātes 47.vietā.

Viszemākais novērtējums saņemts par tirgus izmēru, kur Latvija ieņem 91.vietu pasaulē. (skat. 2.18. att.)

⁴⁷ The Global Competitiveness Report 2012–2013 [tiešsaiste]. WEF. [skatīts 2013.g. 20. maijā]. Pieejams: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf

2.18. att. Latvijas vietas dažādās uzņēmējdarbības vides jomās ziņojumā *The Global Competitiveness Report 2012–2013*⁴⁸

Izejot no ziņojumā „The Global Competitiveness Report 2012–2013” sniegtajiem datiem, Latvijas investīciju vides vājās puses ir nodokļu likmes, traucējoša birokrātija, apgrūtināta pieeja finansējumam, nodokļu noregulējums, korupcija, specializētā darbaspēka trūkums un nepietiekama infrastruktūra.

Latvijas stiprās puses ir brīva tirdzniecība un kapitāla kustība, izglītības kvantitatīvie rādītāji, datoru un interneta plaša izplatība, elastīgas algas un uzņēmējdarbības uzsākšanas vieglums.

Vērtējot Latvijas investīciju vidi, nevar paļauties tikai uz kāda atsevišķa starptautiskā konkurētspējas kopindeksa dinamiku. Latvijas sniegumu tajā jāanalizē pa atsevišķām kategorijām, turklāt jāatceras, ka indeksos izmantotie dati ir ar laika novēlojumu (1-2 gadi). Jāizmanto arī citus, indeksos neiekļautus rādītājus.

Svarīgs rādītājs, kas ietekme investīciju lēmumu pieņemšanu ir valsts kredītreitings. Latvijas kredītreitingu nosaka trīs atpazīstamākās starptautiskas reitinga aģentūras "Moody's Investors Service", "Fitch Ratings" un "Standard & Poor's", kā arī Japānas reitingu aģentūra "R&I". (skat. 2.1. tab.)

⁴⁸ The Global Competitiveness Report 2012–2013 [tiešsaiste]. WEF. [skatīts 2013.g. 20. maijā]. Pieejams: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf

Latvijas kredītreitings ilgtermiņa saistībām ārvalstu valūtā⁴⁹

Aģentūra	Kredītreitings	Nākotnes vērtējums
Standard&Poor's	BBB	Pozitīvs
Fitch	BBB	Pozitīvs
R&I	BBB	Stabils
Moody's	Baa2	Pozitīvs

Starptautiskā reitingu aģentūra Standard&Poor's 2012. gada 9. novembrī, pamatojoties uz ekonomikas straujo atveseļošanos pēc sociālekonomiskās krīzes, ir paaugstinājusi Latvijas kredītreitingu par vienu pakāpi, nosakot pozitīvu reitinga nākotnes prognozi. Latvijas novērtējums ilgtermiņa un īstermiņa saistībām vietējā un ārvalstu valūtā ir paaugstināts no „BBB-/A-3” uz „BBB/A-2”, savukārt novērtējums naudas brīvajai plūsmai un konvertācijai ir paaugstināts no „A-” uz „A”. Pēc aģentūras prognozēm Latvijas vispārējās valdības parāds nākotnē samazināsies, uzlabosies valsts fiskālie rādītāji, kā arī valsts ekonomikas izaugsme aizvien mazāk būs atkarīga no ārējā parāda finansēšanas.⁵⁰

2012. gada 13. novembrī starptautiskā reitingu aģentūra "Fitch Ratings" paaugstinājusi Latvijas kredītreitingu par vienu pakāpi, gan ilgtermiņa saistībām ārvalstu valūtā - no "BBB-" uz "BBB", gan vietējā valūtā - no "BBB" uz "BBB+". Tika augsti novērtēta Latvijas valdības fiskālā disciplīnas, kas palīdzēja samazināt valsts budžeta deficītu, līdz ar to nodrošinot ekonomikas līdzsvarošānu, kā arī eksporta un investīciju diversifikāciju. Aģentūra noteica pozitīvu kredītreitinga nākotnes prognozi.

2013. gada 8. februārī Latvijas kredītreitingu par vienu pakāpi paaugstināja arī Japānas reitingu aģentūra „Rating and Investment Information, Inc.” (R&I). Latvijas novērtējums ilgtermiņa saistībām ārvalstu valūtā ir paaugstināts no „BBB-” uz „BBB”, nosakot stabilu kredītreitinga nākotnes prognozi. Aģentūra atzīmēja, ka finanšu krīzes izraisītā nestabilitāte norimst un līdz ar pozitīvu ekonomikas izaugsmi valsts fiskālā un finanšu sistēma stabilizējas.⁵¹

⁴⁹ Kredītreitings [tiešsaiste]. Valsts kase. [skatīts 2013.g. 20. maijā].

Pieejams: <http://www.kase.gov.lv/l/kreditreitings/58>

⁵⁰ Reitingu aģentūra Standard&Poor's paaugstina Latvijas kredītreitingu [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 20. maijā]. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/standart_poor_s_/45310-reitingu-agentura-standartpoors-paaugstina-latvijas-kreditreitingu

⁵¹ Reitingu aģentūra R&I paaugstina Latvijas kredītreitingu [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 20. maijā].

Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/standart_poor_s_/45770-reitingu-agentura-ri-paaugstina-latvijas-kreditreitingu

2013. gada 15. martā, starptautiskā reitingu aģentūra „Moody's Investors Service, Inc.” (Moody's) paaugstināja Latvijas kredītreitingu ilgtermiņa saistībām ārvalstu valūtā par vienu pakāpi - no „Baa3 uz „Baa2”, nosakot pozitīvu kredītreitinga nākotnes prognozi. Aģentūra kā galvenos argumentus norāda valsts ekonomikas spēcīgo, elastīgo un līdzsvaroto atgūšanos no krīzes, kā arī pozitīvās vidēja termiņa izaugsmes prognozes.⁵²

Latvijas kredītreitings nākotnē varētu paaugstināties Latvijai pievienojoties Ekonomikas un monetārajai savienībai un ieviešot eiro 2014. gadā 1. janvārī. Pēc Latvijas Bankas datiem, pievienojoties eirozonai, būs iespējams lētāk aizņemt kapitālu, līdz ar to atstājot vairāk naudas Latvijas ekonomikā. Samazinoties izmaksām par kapitālu, kļūs lētākā ražošana un eksportēšana. Vairāk līdzekļus varēs novirzīt investīcijām.

LB norāda arī citas eiro ieviešanas priekšrocības, kas atstās pozitīvo ietekmi uz investēšanas procesu Latvijā, piemēram:

- Zemākas aizdevumu procentu likmes. Samazinoties valūtas riskam, aizdevumi kļūs lētāki, kas sekmēs uzņēmējdarbību, ekonomisko izaugsmi un labklājību, jo, samazinoties valsts kredītriskam, lētāk naudu aizņemsies arī Latvijas uzņēmēji un privātpersonas.
- Starptautiskais (investīciju un uzņēmējdarbības) prestižs. Pievienošanas eirozonai visas pasaules investoriem un uzņēmējiem kalpos kā apliecinājums par paveikto un ekonomikas stabilitāti, kā arī kā drošības garantu un ērtību investīcijām. Eirozonas valsts autoritāte nodrošinās perspektīvas praktiski visās nozarēs, taču šobrīd prioritāra ir ražot un eksportēt spējīgu investoru piesaistīšana, kas nodrošinās augstāko pievienoto vērtību.⁵³

Balstoties uz Latvijas komersantu un investoru sniegto informāciju, var izdalīt būtiskākos šķēršļus investīciju piesaistei nozarēs ar augstu pievienoto vērtību:

- industriālā zonējuma zemes gabalu ar infrastruktūru trūkums;
- gara un sarežģīta būvatļauju iegūšanas procedūra;
- kvalificētā darbaspēka pieejamības ierobežotība.⁵⁴

Lai uzlabotu investīciju vidi, Latvijas valdība pieņēma lēmumu piešķirt UIN atlaides par atbalstāmo investīciju projekta ietvaros veiktajiem sākotnējiem ilgtermiņa ieguldījumiem. UIN atbalstu var saņemt Latvijā reģistrētas komercsabiedrības un ārvalstu komercsabiedrības, kuras reģistrētas Latvijā kā nodokļu maksātāji.

⁵² Reitingu aģentūra Moody's paaugstina Latvijas kredītreitingu [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 20. maijā]. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/standart_poor_s_/45977-reitingu-agentura-moodys-paaugstina-latvijas-kreditreitingu

⁵³ Euro Latvijā: finansiālie un citi ieguvumi [tiešsaiste]. LB. [skatīts 2013.g. 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.bank.lv/es-un-eiro/eiro-latvija-finansialie-un-citi-ieguvumi>

⁵⁴ Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2010.-2016. gadam [tiešsaiste]. EM. [skatīts 2013.g. 20. maijā]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3053>

Nodokļa maksātājam ir tiesības par atbalstāmo investīciju projekta ietvaros veiktajiem sākotnējiem ilgtermiņa ieguldījumiem piemērot nodokļa atlaidi:

1. 25 procentu apmērā no kopējās sākotnējās ilgtermiņa ieguldījumu summas līdz 35 miljoniem latu;
2. 15 procentu apmērā no kopējās sākotnējās ilgtermiņa ieguldījumu summas daļai, kas pārsniedz 35 miljonus latu.⁵⁵

Minimālā investīciju projekta kopsumma ir 3 milj. LVL 5 gadu laikā.

Projekta iesniedzējam, izmantojot savus resursus vai ārējo finansējumu, kas nav saistīts ar jebkādu komercdarbības atbalstu, projekta īstenošanā ir jāiegulda vismaz 25 % no projekta ietvaros veiktajiem sākotnējiem ilgtermiņa ieguldījumiem.⁵⁶

Tajos gados, kuros uzņēmums strādās ar peļņu, tiks matemātiski samazināts UIN, līdz pilnībā tiek izlietots atlaides apjoms, bet ne ilgāk kā 16 gadu laikā.

Īpašu atbalstu varēs saņemt tikai noteiktās nozares, piemēram:

- pārtikas produktu ražošana;
- koksnes izstrādājumu ražošana;
- ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošana;
- farmaceitisko produktu ražošana;
- metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnu un iekārtu ražošanu;
- datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošana;
- elektrisko iekārtu ražošana;
- transportlīdzekļu ražošana, izņemot kuģubūvi;
- telekomunikācija;
- datorprogrammēšana.

Latvijas galvenais mērķis ir mērķtiecīgi piesaistīt investīcijas ražošanas un pakalpojumu nozarēs, kas ir orientētās uz eksportu, jo tieši eksports nodrošinās straujāku ekonomikas izaugsmi.

Lai veicinātu ārvalstu investoru ienākšanu Latvijā tika veiktas izmaiņas Imigrācijas likumā. Ārvalstu ieguldītājiem (ārpus ES) ir iespējams iegūt uzturēšanās atļaujas uz laiku, kas nepārsniedz piecus gadus, ja tie bija veikuši ieguldījumus kapitālsabiedrību pamatkapitālā, to palielinot, vai dibinot jaunu kapitālsabiedrību. Ieguldījuma summai ir jābūt vismaz 25 000 LVL, un tas veikts kapitālsabiedrībā, kura nodarbina ne vairāk kā 50 darbinieku, kuras gada

⁵⁵ Par uzņēmumu ienākuma nodokli: LR likums [tiešsaiste]. LR Saeima. [skatīts 2013.g. 17. maijā]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=34094>

⁵⁶ Atbalstāmo investīciju projekta apstiprināšanas un īstenošanas kārtība: Ministru kabineta noteikumi Nr.78 [tiešsaiste]. MK. [skatīts 2013.g. 17. maijā]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=243614>

apgrozījums vai gada bilance nepārsniedz 7 milj. LVL un kura saimnieciskā gada laikā kopā valsts budžetā un pašvaldības budžetā kā nodokļus samaksā ne mazāk kā 20 000 latu.⁵⁷

Nekustamā īpašuma kvalitāte un pilnvērtīgs piedāvājums ir svarīgs investīciju projektu realizācijas faktors, kas bieži vien sekmē pozitīva lēmuma pieņemšanu par investīciju veikšanu Latvijā.

Uz šī sprieduma pamata Latvijas investīciju un attīstības aģentūra (LIAA) ir izveidojusi elektronisku nekustamā īpašuma datu bāzi, kurā pašvaldības, uzņēmumi un privātpersonas var iesniegt informāciju par nekustamajiem īpašumiem, kas varētu tikt izmantoti uzņēmējdarbības attīstībai un jo īpaši jaunu rūpnīcu izveidošanai.

LIAA nekustamā īpašuma datu bāzē esošā informācija tiek apkopota un piedāvāta ārvalstu investoriem, kas vēlas uzsākt darbību Latvijā. LIAA datu bāze dod iespēju operatīvāk sagatavot informāciju investoriem par iespējam investīciju projektus izvietot visā Latvijas teritorijā.⁵⁸

Analizējot investīciju vidi uzlabojošos pasākumus Latvijā, var secināt, ka tie pārsvarā ir vērsti uz ārvalstu investīciju piesaisti ražošanas nozarēs, kas orientētas uz eksportu.

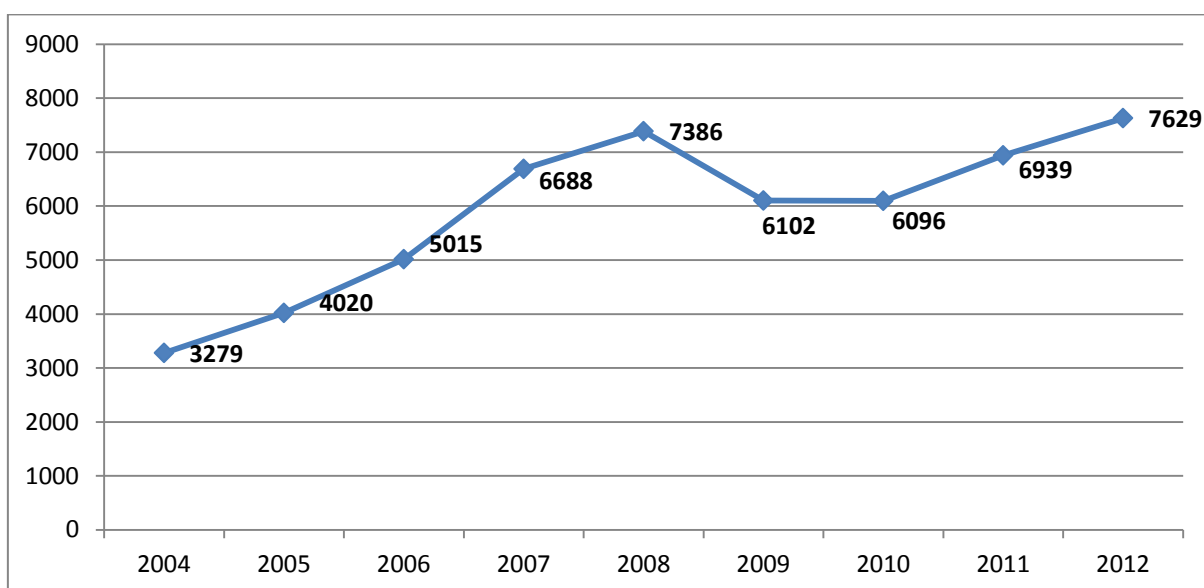
⁵⁷ Imigrācijas likums [tiešsaiste]. LR Saeima. [skatīts 2013.g. 8. maijā]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=68522>

⁵⁸ Nekustamā īpašuma datu bāze [tiešsaiste]. LIAA. [skatīts 2013.g. 17. maijā]. Pieejams: <http://www.liaa.gov.lv/lv/investicijas/nekustama-ipasuma-datu-baze>

3. Investīciju ietekme uz labklājības pieaugumu Latvijā

Ir zināms, ka IKP uz vienu iedzīvotāju atspoguļo viena iedzīvotāja vidējos ienākumus un izdevumus un ar tā palīdzību var mērīt ekonomiskās labklājības līmeni.

Pēc Latvija iestājas ES 2004. gadā bija vērojama IKP uz vienu iedzīvotāju izaugsme. (skat. 3.1. att.) Galvenais izaugsmes stimuls bija ievērojams privātā patēriņa pieaugums. Viennozīmīgi izaugsmi sekmēja arī investīcijas, kas galvenokārt balstījās uz nozīmīgu ārējā kapitāla ieplūdi. Laika posmā no 2004. līdz 2008. gadam IKP uz vienu iedzīvotāju pieauga 2,25 reizēs. Šajā laika posmā vidējais gada pieauguma temps sastādīja 22,5%.

3.1. att. IKP uz vienu iedzīvotāju Latvijā 2004. – 2012. g., LVL⁵⁹

Sākot ar 2008. gadu, globālās finanšu krīzes rezultātā Latvijā iestājās recesija un 2009. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu IKP uz vienu iedzīvotāju samazinājās par 1284 LVL jeb 17,38%, kas bija visstraujākais kritums ES - ES 27 valstu vidējais IKP uz vienu iedzīvotāju samazinājums 2009. gadā bija 6%. 2010. gadā straujas izmaiņas nenotika.⁶⁰

Pēc smagā kritiena Latvijas ekonomika atgriezusies izaugsmes ceļā, kļūstot par vienu no visstraujāk augošajām ekonomikām ES valstu vidū. 2011. gadā pēc Eurostat datiem ES 27 valstu vidējais IKP uz vienu iedzīvotāju, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, pieauga tikai par 2,4%, savukārt Latvijā šis pieaugums sastādīja 13,83%. 2012. gadā IKP uz vienu iedzīvotāju Latvijā bija 6729 LVL, un salīdzinot ar ES 27 valstu vidējo rādītāju – 17992 LVL, šis ir neliels rādītājs. 2012. gadā pieauguma tempi vairs nav tik lieli, tomēr ir vērojamā pozitīva

⁵⁹ Iekšzemes kopprodukts [tiešsaiste]. CSP. [skatīts 2013.g. 24. aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/lkgadējie%20statistikas%20dati/Iekšzemes%20kopprodukts/Iekšzemes%20kopprodukts.asp>

⁶⁰ GDP per capita - annual Data [tiešsaiste]. Eurostat. [skatīts 2013.g. 26. aprīlī]. Pieejams: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>

tendence. Šādu situāciju ietekmēja ekonomikas pārstrukturizācija - no iekšzemes patēriņa vairāk virzoties uz eksportu.

Augsts IKP ļauj uzlabot dzīves kvalitāti. Iekšzemes kopprodukta aprēķināšanā neņem vērā iedzīvotāju veselības stāvoklis vai izglītības kvalitāte. Tomēr valsts ar lielāku IKP var atļauties ievērojamus izdevumus gan veselības aizsardzībai, gan izglītībai. Pats par sevi iekšzemes kopprodukta rādītājs nedara iedzīvotāju dzīvi vērtīgāku, bet tas atspoguļo viņu iespējas dzīvot cienīgu dzīvi.⁶¹

Darba trešajā nodaļa autore apskata IKP uz vienu iedzīvotāju dinamiku laika posmā no 2004. līdz 2012. gadam, kā arī veic analīzi cik lielā mērā investīcijas to ietekmēja.

3.1. Nefinanšu investīciju ietekme uz labklājību

Lai novērtētu, cik lielā mērā nefinanšu investīcijas ir ietekmējušas labklājības pieaugumu, darba autore aprēķināja IKP uz vienu iedzīvotāju un nefinanšu investīciju izaugsmes elastību par laika periodu no 2004. līdz 2012. gadam. (skat. 3.1. tab.)

3.1. tabula

Nefinanšu investīciju un IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējā izaugsme Latvijā (faktiskajās cenās, vidēji 2004. – 2012. gadā)⁶²

	IKP uz 1 iedzīvotāju pieauguma temps (%)	Nefinanšu investīciju pieauguma temps (%)	Elastība
	1.	2.	3. = 1. / 2.
Tautsaimniecība	9,66	5,07	1,91

Laika posmā no 2004. līdz 2012. gadam, neskatoties uz ekonomikas krīzi, IKP uz vienu iedzīvotāju pieauguma temps bija 9,66%, savukārt nefinanšu investīciju gada vidējā izaugsme bija 5,07%. Elastības koeficients starp nefinanšu investīciju reālo pieauguma tempu un IKP uz vienu iedzīvotāju pieauguma tempu ir 1,91, kas nozīmē, ka nelieli nefinanšu investīciju apjomu izmaiņas aplūkotajā laika periodā būtiski ietekmējušas IKP uz vienu iedzīvotāju izmaiņas.

Lai gūtu labāku novērtētu nefinanšu investīciju ietekmi uz labklājību, darba autore salīdzina Latvijas elastības koeficientu ar Igaunijas rādītāju. (skat. 3.2. tab.)

⁶¹ Мэнкью Н. Г. Принципы макроэкономики. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 242-243с.

⁶² Autores aprēķini, izmantojot: Nefinanšu investīcijas [tiešsaiste]. CSP. [skatīts 2013.g. 28. aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Istermiņa%20statistikas%20dati/Investīcijas/Investīcijas.asp>

**Nefinanšu investīciju un IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējā izaugsme Igaunijā
(faktiskajās cenās, vidēji 2004. – 2012. gadā)⁶³**

	IKP uz 1 iedzīvotāju pieauguma temps (%)	Nefinanšu investīciju pieauguma temps (%)	Elastība
	1.	2.	3. = 1. / 2.
Tautsaimniecība	7,28	4,36	1,67

No 3.2. tabulas izriet, ka Igaunijā nefinanšu investīciju gada vidējais pieauguma temps 4,36% apmērā nodrošināja IKP uz vienu iedzīvotāju pieaugumu par 7,28%, uz ko norāda pietiekoši liels elastības koeficients 1,67. Salīdzinot Latvijas un Igaunijas rādītājus, var secināt, ka Latvijā nefinanšu investīciju ietekme uz labklājību laika posmā no 2004. līdz 2012. gadam ir bijusi nedaudz lielākā.

Diemžēl dati par nefinanšu investīcijām nozaru ietvaros nav pieejami par laika periodu no 2004. līdz 2012. gadam, tāpēc darba autore izmantoja pieejamos datus par laika periodu no 2008. līdz 2012. gadam.

Kā redzams 3.3. tabulā, laika posma no 2008. līdz 2012. gadam nefinanšu investīciju gada vidējais pieauguma temps bija -7,04%, bet IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējais pieauguma temps tikai -0,45%, līdz ar to elastība starp šiem rādītājiem ir pavisam neliela, tikai 0,06, kas liecina par to, ka aplūkotajā laika periodā nefinanšu investīciju samazinājums būtiski neietekmēja IKP samazinājumu. Piecu gadu periods, protams, ir par īsu, lai varētu precīzi novērtēt nefinanšu investīciju ietekmi atsevišķā nozarē. IKP samazinājumu var pamatot ar globālo finanšu krīzi, kas būtiski ietekmēja visas tautsaimniecības nozares. Visvairāk IKP uz vienu iedzīvotāju samazinājumu ietekmēja uz iekšzemes pieprasījumu vērsta nozares – būvniecība, finanšu starpniecība un iekšzemes tirdzniecība, kurās arī bija vērojams būtiskākais nefinanšu investīciju samazinājums.

⁶³ Autores aprēķini, izmantojot: Annual economic indicators for Estonia [tiešsaiste]. Bank of Estonia. [skatīts 2013.g. 18. maijā]. Pieejams: <http://statistika.eestipank.ee/?lng=en#listMenu/1017/treeMenu/MAJANDUSKOOND>

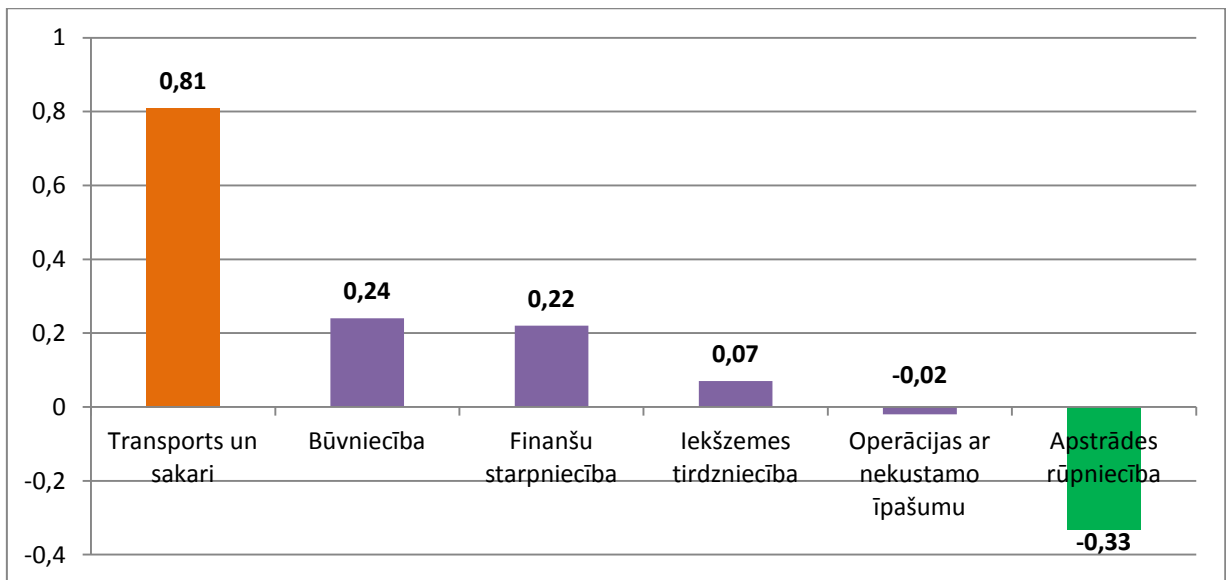
Nefinanšu investīciju un IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējā izaugsme pa nozarēm Latvijā (faktiskajās cenās, vidēji 2008. – 2012. gadā)⁶⁴

	IKP uz 1 iedzīvotāju pieauguma temps (%)	Nefinanšu investīciju pieauguma temps (%)	Elastība
	1.	2.	3. = 1. / 2.
Tautsaimniecība	-0,45	-7,04	0,06
Apstrādes rūpniecība	3,24	-9,93	-0,33
Būvniecība	-6,51	-27,15	0,24
Iekšzemes tirdzniecība	-1,34	-19,14	0,07
Transports un sakari	4,65	5,75	0,81
Finanšu starpniecība	-4,65	-20,68	0,22
Operācijas ar nekustamo īpašumu	0,36	-16,34	-0,02
Pārējās nozares	-0,82	-4,52	0,18

Interesanta situācija izveidojas apstrādes rūpniecības nozarē, kur nefinanšu investīciju vidējais gada pieauguma temps laika periodā no 2008. līdz 2012. gadam bija -9,93%, bet neskatoties uz šādu investīciju samazinājumu, IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējais pieauguma temps apstrādes rūpniecības nozarē sastādīja 3,24%. Tas varētu būt saistīts ar to, ka pēc globālās finanšu krīzes Latvijas ekonomika no iekšēja patēriņa balstītās izaugsmes tautsaimniecībā pārorientējās uz eksportu, kas, ka jau iepriekš bija minēts, 2011. gadā pieauga par 35%, salīdzinot ar 2008. gadu. Tādā veidā IKP pieaugumu šajā nozarē vairāk ietekmēja eksports nekā nefinanšu investīcijas.

Lai varētu labāk saprast, kāds nozares nefinanšu investīcijas ir visvairāk ietekmējušas, darba autore sagrupēja tautsaimniecības nozares pēc nefinanšu investīciju ietekmes pakāpes uz attiecīgas nozares attīstību. (skat. 3.2. att.)

⁶⁴ Autore aprēķini, izmantojot: Nefinanšu investīcijas [tiešsaiste]. CSP. [skatīts 2013.g. 28. aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Istermiņa%20statistikas%20dati/Investīcijas/Investīcijas.asp>
Iekšzemes kopprodukts [tiešsaiste]. CSP. [skatīts 2013.g. 24. aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Ikgadējie%20statistikas%20dati/Iekšzemes%20kopprodukts/Iekšzemes%20kopprodukts.asp>

3.2. att. Nefinanšu investīciju ietekme uz IKP pa nozarēm Latvijā 2008. – 2012. gadā, elastības koeficienti⁶⁵

Vislielāko ietekmi uz IKP uz vienu iedzīvotāju nefinanšu investīcijas ir atstājušās transporta un sakaru nozarē, kur nefinanšu investīciju gada vidējais pieaugums sasniedza 5,75%, līdz ar to veicinot IKP pieaugumu līdz 4,65%. Par to liecina arī lielākais elastības koeficients – 0,81.

Kā jau iepriekš tika minēts, nefinanšu investīciju apjomu straujš samazinājums bija vērojams tādās nozarēs kā būvniecība, finanšu starpniecība un iekšzemes tirdzniecība, līdz ar to negatīvi ietekmējot arī IKP uz vienu iedzīvotāju. Nefinanšu investīciju ietekme uz šīm nozarēm nebija tik liela, ka piemēram, transporta un sakaru nozarē – elastības koeficienti bija daudz zemāki (būvniecības nozarē 0,24, finanšu starpniecības nozarē 0,22 un iekšzemes tirdzniecības nozarē 0,07).

Tādas nozarēs kā operācijas ar nekustāmo īpašumu un apstrādes rūpniecība nefinanšu investīciju apjomu gada vidējie pieauguma tempi bija attiecīgi -16,34 % un -9,93%, savukārt IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējais pieaugums šajās nozarēs bija pozitīvs, ar ko var secināt, ka nefinanšu investīcijas šīs nozares praktiski neietekmēja. Par to liecina arī negatīvie elastības koeficienti

3.2. ĀTI ietekme uz labklājību

Iepriekšējā nodaļā tika noskaidrots, ka ārvalstu tiešās investīcijas veicina ekonomikas izaugsmi un līdz ar to veicina arī labklājības līmeņa pieaugumu. Analizējot ārvalstu tiešo ietekmi uz labklājības pieaugumu Latvijā laika perioda no 2004. līdz 2012. gadam, darba

⁶⁵ Autores izveidots attēls, izmantojot 3.2. tabulu

autore aprēķināja elastības starp ārvalstu tiešo investīciju un IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējiem pieauguma tempiem atsevišķās nozarēs, kā arī tautsaimniecībā kopumā. (skat. 3.4. tab.)

3.4. tabula

Ārvalstu tiešo investīciju un IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējā izaugsme pa nozarēm Latvijā (faktiskajās cenās, vidēji 2004. – 2012. gadā)⁶⁶

	IKP uz 1 iedzīvotāju pieauguma temps (%)	Ārvalstu tiešo investīciju pieauguma temps (%)	Elastība
	1.	2.	3. = 1. / 2.
Tautsaimniecība	9,66	5,80	1,66
Apstrādes rūpniecība	10,63	4,85	2,19
Būvniecība	8,70	-3,81	-2,28
Iekšzemes tirdzniecība	7,39	19,24	0,38
Transports un sakari	11,16	58,03	0,19
Finanšu starpniecība	8,70	16,80	0,52
Operācijas ar nekustamo īpašumu	10,88	11,55	0,94
Pārējās nozares	9,84	1,65	5,95

Vērtējot aprēķina rezultātus, var secināt, ka laika perioda no 2004. līdz 2012. gadam ārvalstu tiešo investīciju gada vidējais pieauguma temps bija 5,8%, kas veicināja IKP uz vienu iedzīvotāju pieaugumu līdz 9,66%. Elastības koeficients starp šo rādītāju gada vidējiem pieauguma tempiem ir 1,66, līdz ar to var secināt, ka ārvalstu tiešās investīcijas lielā mērā ir ietekmējušas labklājības līmeņa pieaugumu.

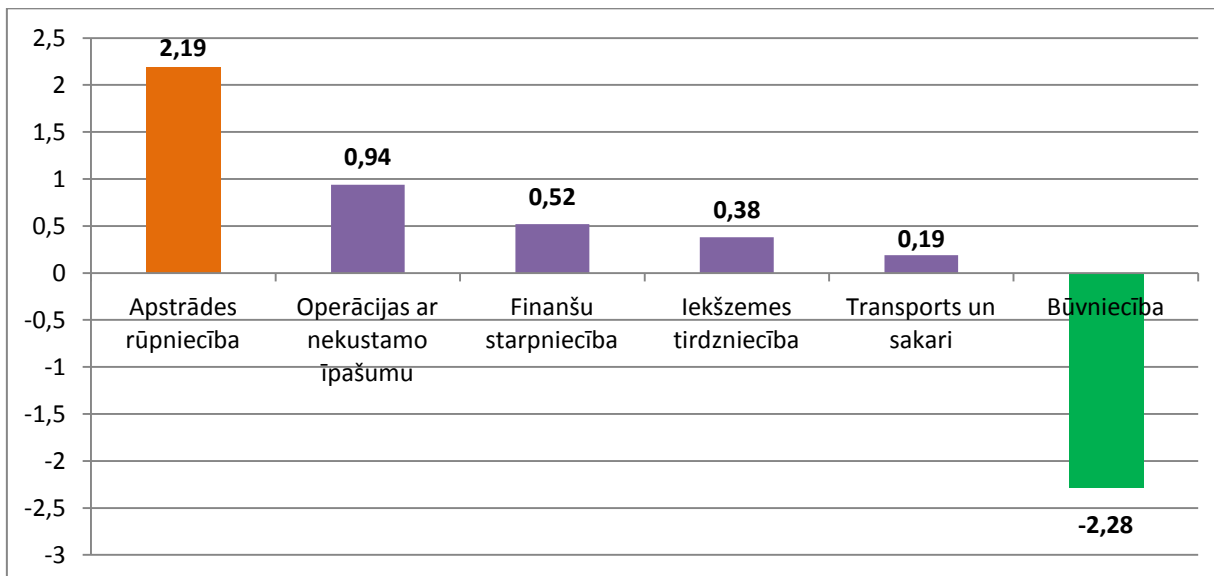
Aplūkotajā laika periodā IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējais pieauguma temps visās nozarēs bija pozitīvs, lielākā izaugsme bija vērojama tādās nozarēs kā transports un sakari, operācijas ar nekustāmo īpašumu un apstrādes rūpniecība. Gada vidējais pieauguma temps laika periodā no 2004. līdz 2012. gadam šajās nozarēs bija attiecīgi 11,6%, 10,88% un 10,63%, kas ir vērtējams ļoti pozitīvi.

Līdzīgi ir arī ar ārvalstu tiešo investīciju gada vidējo pieauguma rādītāju, kas arī bija pozitīvs visās nozarēs, izņemot būvniecību. Kaut arī ārvalstu tiešo investīciju gada vidējais

⁶⁶ Autores aprēķini, izmantojot ĀTI datu tabulas [tiešsaiste]. Latvijas Banka. [skatīts 2013.g. 16. aprīlī]. Pieejams: <http://statdb.bank.lv/lb/Data.aspx?id=110>

pieauguma temps bija -3,81%, kopumā IKP uz vienu iedzīvotāju pieauguma temps sastādīja 8,7%, kas ir viens no labākajiem rādītājiem, salīdzinot ar citām nozarēm.

Lai gūtu labāku priekšstatu par ārvalstu tiešo investīciju ietekmi uz atsevišķajām nozarēm, darba autore sagrupēja tautsaimniecības nozares pēc ārvalstu tiešo investīciju ietekmes pakāpes uz attiecīgas nozares attīstību. (skat. 3.3. att.)

3.3. att. Ārvalstu tiešo investīciju ietekme uz IKP pa nozarēm Latvijā 2004. – 2012. gadā, elastības koeficienti⁶⁷

Vislielāko ietekmi uz IKP uz vienu iedzīvotāju ārvalstu tiešās investīcijas ir atstājušās apstrādes rūpniecības nozarē, kur ĀTI gada vidējais pieaugums sasniedza 4,85%, līdz ar to veicinot IKP pieaugumu līdz 10,63%. Šo situāciju arī atspoguļo elastības koeficients starp ĀTI un IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējiem pieauguma tempiem, kas ir vislielākais, salīdzinot ar citām nozarēm. Vērts atzīmēt, ka tik straujo pieaugumu apstrādes rūpniecības nozarē ietekmē ne tikai pieaugošās ĀTI, bet arī ārējā pieprasījuma un attiecīgi eksporta pieaugums.

Pēc LR EM makroekonomiskā apskata datiem, sākot ar 2011. gadu ievērojami pieauga ražošanas apjomi apstrādes rūpniecībā, ko veicināja pieaugošais ārējais pieprasījums un eksporta iespējas.⁶⁸

Pozitīvs ĀTI gada vidējais pieauguma temps būtiski ietekmējis IKP pieaugumu arī tādās nozarēs kā operācijas ar nekustāmo īpašumu un finanšu starpniecība, par ko liecina salīdzinoši lieli elastības koeficienti, attiecīgi 0,94 un 0,52.

Salīdzinoši liels ĀTI apjomu pieauguma temps (19,24%) iekšzemes tirdzniecības nozarē, spriežot pēc elastības koeficienta, kas ir 0,38, būtiski šo nozari neietekmēja.

⁶⁷ Autores izveidots attēls, izmantojot 3.3. tabulu

⁶⁸ Latvijas tautsaimniecība: Makroekonomiskais apskats 2012 [tiešsaiste]. EM. [skatīts 2013.g. 25. aprīlī]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/makro_53/Makro53_LV.pdf

Pieaugumu iekšzemes tirdzniecības nozarē, pēc EM datiem veicināja pieaugošais privātais patēriņš.

Kaut arī ĀTI apjomu gada vidējais pieauguma temps bija vislielākais tieši transporta un sakaru nozarē – 58,03%, tomēr tas nebija noteicošais faktors šīs nozares attīstībai. IKP uz vienu iedzīvotāju ievērojamu pieaugumu 11,16 % apmērā noteica galvenokārt pārvadāto kravu apjoma kāpums, ko var saistīt ar eksporta pieaugumu.

Salīdzinot Latvijas rādītājus ar Igaunijas rādītājiem, var novērot, ka ārvalstu tiešo investīciju gada vidējais pieauguma tempi laika periodā no 2004. līdz 2012. gadam ir līdzīgi - attiecīgi 5,8% un 5,06%, savukārt IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējais pieauguma temps Latvijā ir augstāks nekā Igaunijā, kā rezultātā elastības koeficients Latvijā ir lielāks, kas norāda uz to, ka ĀTI Latvijā ir ietekmējušās labklājības pieaugumu vairāk nekā Igaunijā. (skat. 3.5. tab.).

3.5. tabula

Ārvalstu tiešo investīciju un IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējā izaugsme pa nozarēm Igaunijā (faktiskajās cenās, vidēji 2004. – 2012. gadā)⁶⁹

	IKP uz 1 iedzīvotāju pieauguma temps (%)	Ārvalstu tiešo investīciju pieauguma temps (%)	Elastība
	1.	2.	3. = 1. / 2.
Tautsaimniecība	7,28	5,06	1,44
Apstrādes rūpniecība	6,43	-7,64	-0,84
Būvniecība	7,78	-2,08	-3,74
Iekšzemes tirdzniecība	3,96	-3,77	-1,05
Transports un sakari	5,60	31,02	0,18
Finanšu starpniecība	4,92	12,63	0,39
Operācijas ar nekustamo īpašumu	6,37	-47,12	-0,14
Pārējās nozares	8,86	28,46	0,31

Aplūkojot ĀTI ietekmi uz IKP pa nozarēm, ir redzams, ka abu valstu situācija ir līdzīga tādās nozarēs kā transports un sakari, būvniecība un finanšu starpniecība. ĀTI vidējais gada pieauguma temps transporta nozarei Latvijā ir lielāks, nekā Igaunijā, un līdz ar to arī IKP

⁶⁹ Autores aprēķini, izmantojot: VALUE ADDED by Economic activity [tiešsaiste]. Statistical Office of Estonia. [skatīts 2013.g. 18. maijā]. Pieejams: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/SaveShow.asp> Direct investment inflow and outflow by fields of activity [tiešsaiste]. Bank of Estonia. [skatīts 2013.g. 18. maijā]. Pieejams: http://statistika.eestipank.ee/?lng=en#listMenu/1290/treeMenu/MAKSEBIL_JA_INVPOS/145/436

pieaug straujāk. Vērtējot elastības koeficientus, tad tie praktiski ir vienādi – Latvijā 0,19 un Igaunijā 0,18, kas nozīme, ka investīciju iedarbība uz IKP ir apmēram vienā līmenī.

Būvniecības nozarē ĀTI gada vidējais pieauguma temps abām valstīm bija negatīvs, bet IKP bija novērojams pieaugums, līdz ar to elastības koeficienti negatīvi, kas liecina par to, ka ĀTI ietekme uz būvniecības nozari nebija liela.

Finanšu starpniecības nozarē Igaunijā, līdzīgi kā Latvijā, ĀTI pieauguma temps bija krietni lielāks par IKP pieauguma tempu, tā rezultātā var secināt, ka ĀTI stipri neietekmēja šo nozari.

Tādās nozarēs kā apstrādes rūpniecība, iekšzemes tirdzniecība un operācijas ar nekustāmo īpašumu Latvijā situācija ir pretēja nekā Igaunijā. ĀTI pieauguma temps rūpniecības nozarē Latvijā ir 4,85, savukārt Igaunijā gada vidējais pieaugums ir negatīvs – 7,64. Abu valstu IKP pieauguma tempi ir pozitīvi. Spriežot pēc elastības koeficientiem, ĀTI ietekme uz apstrādes rūpniecības nozari bija pozitīva, bet Igaunijā ĀTI to praktiski neietekmēja.

Negatīvs ĀTI pieauguma temps Igaunijā ir novērojams arī nozarē operācijas ar nekustāmo īpašumu, savukārt Latvijā šīs rādītājs ir ievērojami labāks. Elastības koeficients Latvijā ir 0,94, bet Igaunijā -0,14, kas liecina par to, ka investīcijas ietekmē IKP vairāk nekā Igaunijā.

Kopumā var secināt, ka ĀTI ietekme uz IKP uz vienu iedzīvotāju Latvijā ir lielākā nekā Igaunijā.

3.3. ES fondu investīciju ietekme uz labklājību

Eiropas Savienības fondu finansējums pozitīvi ietekmē tautsaimniecības stabilizāciju un attīstību. Īstermiņā ES fondi ieplūst ekonomikā kā algas, vai kā investīcijas, savukārt ilgtermiņā tie ietekmē ekonomikas izlaides potenciālu, veicinot tehnoloģiju, infrastruktūras, cilvēkkapitāla un fiziskā kapitāla uzkrāšanu.

Laika posmā no 2004. līdz 2012. gadam ES investīciju gada vidējais pieauguma temps bija 21,48%, kas ir ievērojams rādītājs. (skat. 3.6. tab.) To ietekmē uz IKP, vērtējot pēc elastības koeficienta, nebija tik būtiska. Tas ir izskaidrojams ar to, ka aplūkotajā laikā periodā ES investīciju apjomi nepārtraukti palielinājās, savukārt IKP būtiski ietekmēja ekonomiskā krīze.

**ES fondu investīciju un IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējā izaugsme Latvijā
(faktiskajās cenās, vidēji 2004. – 2012. gadā)⁷⁰**

	IKP uz 1 iedzīvotāju pieauguma temps (%)	ES fondu investīciju pieauguma temps (%)	Elastība
	1.	2.	3. = 1. / 2.
Tautsaimniecība	9,66	21,48	0,45

Izejot no Finanšu ministrijas (FM) datiem, ES fondu investīcijas bija viens no būtiskākajiem investīciju avotiem, kas mazināja un amortizēja Latvijas ekonomikas lejupslīdi krīzes laikā, kā arī pēc tās turpināja pozitīvi ietekmēt tautsaimniecības stabilizāciju un izaugsmi.

Analizējot Igaunijas datus par laika periodu no 2004. līdz 2012. gadam, var secināt, ka ES fondu investīciju gada vidējais pieauguma temps bija 13,99%, savukārt IKP uz vienu iedzīvotāju pieauguma temps 7,28%, līdz ar to elastības koeficients nav liels – tikai 0,52. (skat. 3.7. tab.) Salīdzinot Latvijas un Igaunijas elastības koeficientus starp ES fondu investīciju un IKP pieauguma tempiem, var secināt, ka ES fondu investīcijas Latvijā ir ietekmējušās labklājību mazākā mērā nekā Igaunijā.

**ES fondu investīciju un IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējā izaugsme Igaunijā
(faktiskajās cenās, vidēji 2004. – 2012. gadā)⁷¹**

	IKP uz 1 iedzīvotāju pieauguma temps (%)	ES fondu investīciju pieauguma temps (%)	Elastība
	1.	2.	3. = 1. / 2.
Tautsaimniecība	7,28	13,99	0,52

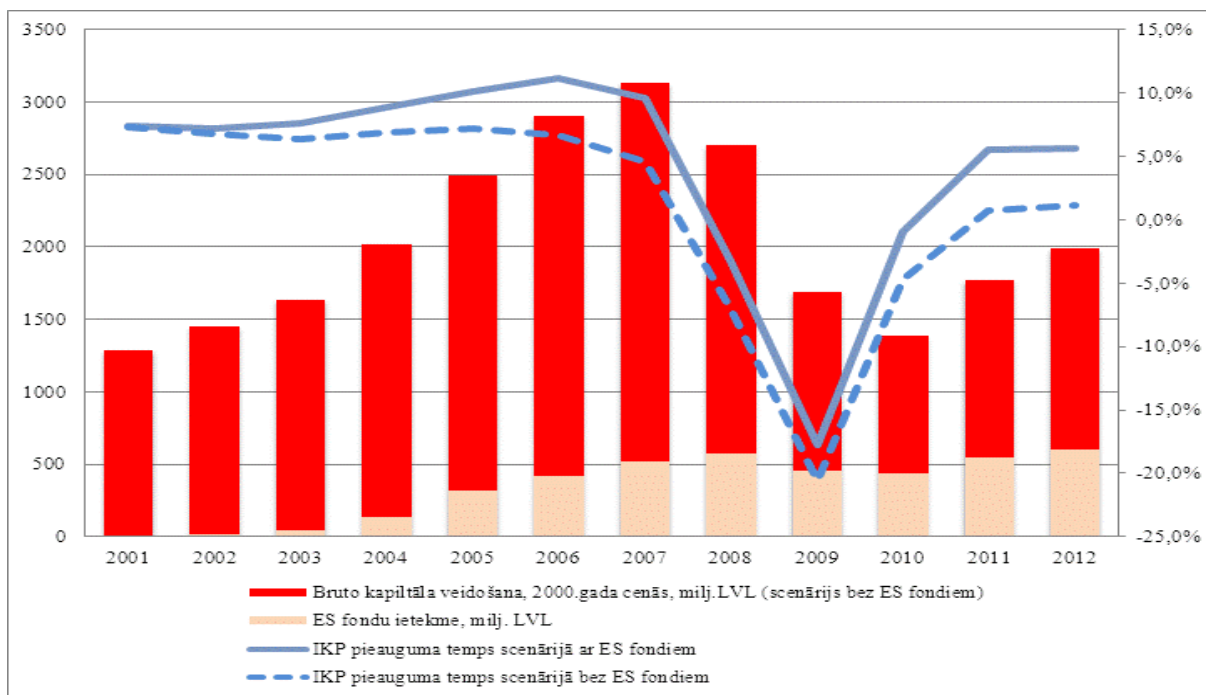
ES fondu finansējumi ietekmējuši svarīgākos Latvijas makroekonomikas rādītājus, tādus kā iekšzemes kopprodukts un nodarbinātība. 2009. gada IKP samazinājums 17,7% apmērā bez ES fondu līdzekļiem būtu vēl par 4,3 procentpunktiem lielāks. 2009. gadā investīciju kritums sasniedza 37,4% un, ja nebūtu ES finansējuma, tās būtu par 6,75

⁷⁰ Autores aprēķini, izmantojot MB analītisko datu tabulas[tiešsaiste]. Latvijas Banka. [skatīts 2013.g. 16. aprīlī]. Pieejams: <http://statdb.bank.lv/lb/Data.aspx?id=45>

Iekšzemes kopprodukts [tiešsaiste]. CSP. [skatīts 2013.g. 24. aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Ikgadējie%20statistikas%20dati/Iekšzemes%20kopprodukts/Iekšzemes%20kopprodukts.asp>

⁷¹ Autores aprēķini, izmantojot: Autores aprēķini, izmantojot: Annual economic indicators for Estonia [tiešsaiste]. Bank of Estonia. [skatīts 2013.g. 18. maijā]. Pieejams: <http://statistika.eestipank.ee/?lng=en#listMenu/1017/treeMenu/MAJANDUSKOOND>

procentpunktiem lielāks. Savukārt ES fondu labvēlīgā ietekme uz IKP un investīciju dinamiku parādās arī turpmākajos gados, pieaugot atbilstoši apgūtā finansējuma apjomam. (skat. 3.4. att.)

3.4. att. ES fondu ietekme uz investīciju pieaugumu un reālā IKP izmaiņu tempu⁷²

Laika periodā no 2004. līdz 2012.gadam ES fondu investīciju īpatsvars IKP palielinājās aptuveni par 1,9 procentpunktiem, līdz ar to var izdarīt secinājumu, ka arī ES fondu līdzekļi ir ievērojami veicinājuši valsts ekonomikas izaugsmi.

Laika posmā no 2004. līdz 2011. gadam ES fondu investīcijas pozitīvi ietekmējušas reālo algu pieaugumu, kā rezultātā privātais patēriņš pieauga vidēji par 2,5 procentpunktiem gadā. Pieaugot privātajam patēriņam, pieauga arī pieprasījums pēc tādām ārvalstu investīciju precēm kā būvmateriāli, izejvielas u.c. Šāda situācija veicināja importa pieaugumu – vidēji par 4 procentpunktiem gadā. ES fondu finansējums sekmēja galvenokārt iekšējā tirgus attīstību, tai skaitā infrastruktūras uzlabošanu.

Arī 2012.gadā ES fondu līdzekļi ievērojami veicinājuši valsts ekonomikas izaugsmi. 2012.gadā bez ES fondu investīcijām IKP pieaugums būtu par aptuveni 4,5 procentpunktiem zemāks. 2012.gadā, salīdzinot ar 2011.gadu, ES fondu labvēlīgā ietekme uz IKP dinamiku ir samazinājusies par 0,2 procentpunktiem, kas izskaidrojams ar intensīvāku ES fondu finansējuma apguvi 2011.gadā.

⁷² Latvijas Konverģences programma 2013.–2016.gadam [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 29. aprīlī]. Pieejams: <http://www.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40283154>

Lielākā ES fondu investīciju ietekme uz pievienotās vērtības pieauguma tempu bija privāto pakalpojumu un būvniecības nozarēs, kas gadā vidēji pieauga par 4 - 5 procentpunktiem. Tik lielu ietekmi uz būvniecību var izskaidrot ar to, ka šajā nozarē pēdējo 3 gadu laikā tika realizēti vairāki inženierbūvniecības un sabiedriskā sektora ēku būvniecības un renovācijas darbu projekti. Ja aplūkotajā krīzes laikā nebūtu pieejami ES fondu līdzekļi, būvniecības nozares pievienotajā vērtībā būtu aptuveni par 4,5 procentpunktiem dziļāks kritums.

Nozīmīgā ietekme uz pakalpojumu nozares izaugsmi ir skaidrojama ar ES fondu investīciju izraisīto reālo ienākumu palielinājumu.

Izvērtējot ES fondu ietekmi uz darba tirgus rādītājiem, var secināt, ka pirmskrīzes periodā ES fondu projektu realizēšana samazināja bezdarba līmeni vidēji par 1,6 procentpunktiem. Jāpievērš uzmanība tam, ka kopš 2009. gada ir ievērojami pieaugusi ES fondu pozitīvā ietekme uz bezdarba līmeņa dinamiku. ES fondu līdzfinansēto projektu īstenošanas rezultātā tika radītas ap 25 tūkstošiem jaunas darba vietas, kas skaidrojams ar to, ka ES fondu investīcijas galvenokārt ir stimulējušas darbaspēka cilvēkkapitāla attīstību un produktivitāti.

Pirms krīzes ES fondu investīciju ieplūde papildus viegli pieejamajiem lētajiem kredītiem veicināja inflācijas līmeņa kāpumu, savukārt krīzes laikā mazināja deflāciju. Kopumā ES fondi ir radījuši vieglu inflāciju paaugstinošu efektu – laika periodā no 2004. līdz 2011. gadam vidēji par 1 procentpunktu.

2012.gadā ES fondu lielākā pozitīvā ietekme uz IKP pieauguma tempu sektoru griezumā bija vērojama būvniecības sektorā, 2012.gadā palielinot sektora pieauguma tempu par aptuveni 6,5 procentpunktiem, kas ir par 0,7 procentpunktiem vairāk nekā 2011.gadā. Šādu ievērojamo ES fondu ietekmi uz būvniecību var izskaidrot ar būvniecības nozarē realizētiem projektiem pēdējo gadu laikā, kurus pamatā ir nodrošinājuši ES fondu finansētie sabiedriskā sektora ēku būvniecības, inženierbūvniecības un renovācijas darbu pasūtījumi.

Sabiedriskajā sektorā ES fondu līdzekļu ietekme uz IKP izaugsmi 2012.gadā nebija liela bijusi mērena – aptuveni 0,8 procentpunkti, bet, salīdzinot ar 2011.gadu, ES fondu ietekme uz IKP izaugsmi palielinājusies par 0,1 procentpunktu. Salīdzinoši nelielu ietekmi var izskaidrot ar sabiedriskā sektora ietvaros realizēto projektu specifiku – lielākās ES fondu investīcijas 2012.gadā tika veiktas izglītības un veselības infrastruktūras projektos.⁷³

⁷³ Informatīvais ziņojums par ES struktūrfondu apguvi līdz 2012.gada 31.decembrim [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 29. aprīlī]. Pieejams: http://www.esfondi.lv/upload/Uzraudziba/Ceturksna_zinojumi/FMzino_270213_ES_fondi.pdf

Saskaņā ar FM provizoriskiem datiem par ES finansējumu plānošanas periodā no 2014. līdz 2020. gadam, Latvijai tiks piešķirts finansējums, kas veidos aptuveni 2,6% no IKP, proti, mazāk nekā iepriekšējā, 2007. – 2013. g. plānošanas periodā (aptuveni 3.1% no IKP), tomēr ES fondi joprojām būs nozīmīgs faktors investīciju kāpumā.⁷⁴

⁷⁴ Latvijas Konverģences programma 2013.–2016.gadam [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 29. aprīlī]. Pieejams: <http://www.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40283154>

Secinājumi un priekšlikumi

Darba gaitā veicot teorētisko un praktisko analīzi, darba autore ir guvusi atziņas par investīciju būtību, dinamiku un ietekmi uz iedzīvotāju labklājības pieaugumu, kas apkopotas secinājumos un priekšlikumos.

Secinājumi:

1. Investīcijas vispārējā izpratnē ir naudas līdzekļu, vērtspapīru, dažādu materiālo, nemateriālo un intelektuālo vērtību, kā arī cita veida īpašumu ieguldīšana uzņēmējdarbībā, lai gūtu ienākumus un sasniegtu pozitīvu sociālo efektu.

2. Investīcijas var dažādi klasificēt, tomēr svarīgākais ir iedalījums pēc kapitāla ieguldīšanas objekta – materiālās, nemateriālas un finanšu investīcijas, jo tās var tālāk iedalīt pēc jebkurās pazīmes.

3. Ekonomikas strauja izaugsme ilgtermiņā nav iespējama ievērojamiem ieguldījumiem uzņēmumu pamatkapitālā.

4. Makroekonomikas līmeni investīcijas uzņēmējdarbībā veicinās ražošanas attīstību valstī un nodarbinātības līmeņa pieaugumu, kas veicinās iedzīvotāju labklājības līmeņa pieaugumu.

5. Latvijas investīciju vides vājās puses ir nodokļu likmes, apgrūtināta pieeja finansējumam, korupcija, specializētā darbaspēka trūkums un nepietiekama infrastruktūra.

6. Latvijas stiprās puses ir brīva tirdzniecība un kapitāla kustība, elastīgas algas un uzņēmējdarbības uzsākšanas vieglums.

7. No 2004. līdz 2012. gadam, neskatoties uz ekonomikas krīzi, bruto pamatkapitāla veidošanas apjoma gada vidējais pieaugums sastādīja 7,41%.

8. Pēdējo gadu laikā lielākais nefinanšu investīciju īpatsvars kopējās investīcijās ir vērojams tādās nozarēs kā transports un sakari, kā arī apstrādes rūpniecība.

9. Laika posmā no 2004. līdz 2012. gadam nefinanšu investīciju gada vidējā izaugsme 5,07% apmērā būtiski veicināja IKP uz vienu iedzīvotāju vidējo pieaugumu līdz 9,66%, uz ko norāda elastības koeficients 1,91.

10. Vislielāko ietekmi uz IKP nefinanšu investīcijas ir atstājušās transporta un sakaru nozarē, kur nefinanšu investīciju gada vidējais pieaugums sasniedza 5,75%, līdz ar to veicinot IKP pieaugumu līdz 4,65%.

11. Viens no svarīgākajiem nefinanšu investīciju avotiem ir ārvalstu tiešas investīcijas.

12. Ārvalstu kapitāla ieplūde ietekmē ne tikai atsevišķus uzņēmumus, bet atstāj ietekmi arī uz pārējiem tā paša reģiona vai nozares uzņēmumiem.

13. ĀTI gada vidējais pieauguma temps 5,8% apmērā veicināja IKP uz vienu iedzīvotāju pieaugumu līdz 9,66%, elastības koeficients ir 1,66, līdz ar to var secināt, ka ārvalstu tiešās investīcijas lielā mērā ir ietekmējušas labklājības līmeņa pieaugumu.

14. Vislielāko ietekmi uz IKP uz vienu iedzīvotāju ārvalstu tiešās investīcijas ir atstājušās apstrādes rūpniecības nozarē, kur ĀTI gada vidējais pieaugums sasniedza 4,85%, līdz ar to veicinot IKP pieaugumu līdz 10,63%.

15. Liela loma ir ES fondu investīcijām, kuras sekmē ne tikai privātā, bet arī sabiedriskā sektora izaugsmi.

16. 2009. gadā investīciju kritums sasniedza 37,4% un, ja nebūtu ES finansējuma, tās būtu par 6,75 procentpunktiem lielāks.

17. ES fondu investīcijas ir ievērojami veicinājuši valsts ekonomikas izaugsmi, 2012.gadā bez ES fondu investīcijām IKP pieaugums būtu par aptuveni 4,5 procentpunktiem zemāks.

18. ES fondu līdzfinansēto projektu īstenošanas rezultātā tika radītas ap 25 tūkstošiem jaunas darba vietas, kas skaidrojams ar to, ka ES fondu investīcijas galvenokārt ir stimulējušas darbaspēka cilvēkkapitāla attīstību un produktivitāti.

19. ES struktūrfondu darbības programmās „Uzņēmējdarbība un inovācijas” un „Infrastruktūra un pakalpojumi” plānošanas periodā 2007. – 2013. g. noslēgto līgumu summa ir mazāka par piešķirto finansējumu, kas liecina par to, ka ES investīcijas netiek pilnībā izmantotas.

Priekšlikumi:

1. Latvijas uzņēmumiem ir nepieciešama savstarpējā sadarbība, tie var veidot pētniecības centrus - tā varēs attīstīt pētniecību tepat Latvijā, kas paaugstinās uzņēmumu konkurētspēju.

2. Latvijas valdībai nepieciešams pilnveidot būvniecības tiesisko regulējumu, lai atvieglotu būvniecības atļauju saņemšanu, līdz ar to tiks novērsti administratīvie šķēršļi un uzlabota uzņēmējdarbības vide.

3. Latvijas valdībai ir jāpiešķir UIN atlaides arī tādiem investīciju projektiem, kuru summa ir sākot ar 2 milj. LVL, lai vietējie investori arī būtu ieinteresēti veikt ieguldījumus.

4. Latvijas valdībai ir jāpilnveido līgumtiesisko bāzi, lai nodrošinātu tirgus pieejamību Latvijas eksportētajām precēm un pakalpojumiem, kā arī trešo valstu izejvielu pieejamību.

5. Izglītības un zinātnes ministrijai nepieciešams attīstīt izglītības sistēmu, sagatavojot speciālistus tos virzienos, kas atbilst prioritāriem investīciju piesaistes sektoriem.

6. Finanšu ministrijai ir jāpiesaista projekti programmās „Uzņēmējdarbība un inovācijas” un „Infrastruktūra un pakalpojumi”, lai pēc iespējas pilnīgāk izlietotu ES fondu piešķirto finansējumu 2007. – 2013. g. plānošanas periodā.

7. Finanšu ministrijai ir jāpiesaista ES struktūrfondu finansējums infrastruktūras uzlabošanai Latvijas reģionos, lai veidotos jauni uzņēmumi un darbavietas.

Izmantotā literatūra un avoti

Likumi un MK noteikumi:

1. Atbalstāmo investīciju projekta apstiprināšanas un īstenošanas kārtība: Ministru kabineta noteikumi Nr.78 [tiešsaiste]. MK. [skatīts 2013.g. 17. maijā]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=243614>
2. Imigrācijas likums [tiešsaiste]. LR Saeima. [skatīts 2013.g. 8. maijā]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=68522>
3. Par uzņēmumu ienākuma nodokli: LR likums [tiešsaiste]. LR Saeima. [skatīts 2013.g. 17. maijā]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=34094>

Statistisko datu avoti:

4. ĀTI datu tabulas [tiešsaiste]. Latvijas Banka. [skatīts 2013.g. 16. aprīlī]. Pieejams: <http://statdb.bank.lv/lb/Data.aspx?id=110>
5. ES fondu finanšu progress (apguves statuss) [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 06. maijā]. Pieejams: <http://www.esfondi.lv/page.php?id=909>
6. ES fondu un Kohēzijas fonda kopējie EK veiktie maksājumi dalībvalstīm [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 03. maijā]. Pieejams: <http://www.esfondi.lv/page.php?id=1065>
7. Iekšzemes kopprodukta izlietojums [tiešsaiste]. CSP. [skatīts 2013.g. 28. aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Ikgadējie%20statistikas%20dati/Iekšzemes%20kopprodukts/Iekšzemes%20kopprodukts.asp>
8. MB analītisko datu tabulas [tiešsaiste]. Latvijas Banka. [skatīts 2013.g. 16. aprīlī]. Pieejams: <http://statdb.bank.lv/lb/Data.aspx?id=45>
9. MB ceturkšņa/gada datu tabulas [tiešsaiste]. Latvijas Banka. [skatīts 2013.g. 16. aprīlī]. Pieejams: <http://statdb.bank.lv/lb/Data.aspx?id=77>
10. Nefinanšu investīcijas [tiešsaiste]. CSP. [skatīts 2013.g. 28. aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Īstermiņa%20statistikas%20dati/Investīcijas/Investīcijas.asp>
11. Annual economic indicators for Estonia [tiešsaiste]. Bank of Estonia. [skatīts 2013.g. 18. maijā]. Pieejams: <http://statistika.eestipank.ee/?lng=en#listMenu/1017/treeMenu/MAJANDUSKOOND>

12. Direct investment inflow and outflow by fields of activity [tiešsaiste]. Bank of Estonia. [skatīts 2013.g. 18. maijā]. Pieejams: http://statistika.eestipank.ee/?lng=en#listMenu/1290/treeMenu/MAKSEBIL_JA_INV_POS/145/436
13. GDP per capita - annual Data [tiešsaiste]. Eurostat. [skatīts 2013.g. 26. aprīlī]. Pieejams: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>
14. VALUE ADDED by Economic activity [tiešsaiste]. Statistical Office of Estonia. [skatīts 2013.g. 18. maijā]. Pieejams: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/SaveShow.asp>

Grāmatas un raksti masu informācijas līdzekļos (periodikā):

15. Averina J., Mārtiņa I., Zvīgulis J., Grišins I., u.c. Finanšu vadības rokasgrāmata. – Rīga: Dienas bizness, 2004. – 4.2.1. lpp.
16. Bojārs V, Vilne V. Starptautiskās investīcijas. – Rīga: LU Starptautisko attiecību institūts, 1996. – 265. lpp.
17. Didenko K., Lāce N. Korporatīvās finanses: investīciju lēmumu pieņemšana: māc. līdz. - Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte, 2001. – 125. lpp.
18. Grēviņa R. Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zinātne, 2000. – 702. lpp.
19. Krēsliņš K. Ekonomikas un finanšu vārdnīca. Rīga : Apgāds Norden AB, 2003. – 514. lpp.
20. Krogzeme H. Finanses un nodokļi. – Rīga: RTU tipogrāfija, 2010. – 568. lpp.
21. Kutuzova O. Finanses un kredīts. - Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2012. – 224. lpp.
22. Leonoviča L. Uzņēmējdarbība un investīcijas. – Rīga: RTU Izdevniecība, 2005. – 118. lpp.
23. Lībermanis G. Makroekonomika. – Rīga: Kamene, 2007. – 445. lpp.
24. Medne Z. Ārvalstu tiešo investīciju apjoms ES8 valstīs un tā analīze. Latvijas Universitātes raksti, 754. sējums. Rīga: LU, 2010. 57. – 69. lpp.
25. Oļevskis G. Starptautiskā ekonomika. – Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2004. – 188. lpp.
26. Pļevako T., Katkovska I. Investīciju dinamika Latvijā ekonomikas krīzes periodā. Statistikas zinātnisko pētījumu rezultāti, 2012: Zinātniskie raksti. Rīga: Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde, 2012. 76. – 92. lpp.
27. Pļevako T., Katkovska I. Investīciju dinamika Latvijā un to uzskaites problēmas. Statistikas zinātnisko pētījumu rezultāti 2009; zinātniskie raksti. Rīga: LR CSP, 2009. – 136. lpp.

28. Prokofjevs A., Papenkovs A., Kučere J., Krastiņa Z., u.c. Investīciju rokasgrāmata. – Rīga: Dienas bizness, 2007. – 9.3.16.-9.3.19. lpp.
29. Titarenko D. Latvijas ekonomikas konkurētspēja un investīciju nozīme tās veicināšanā. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2009. - 166. lpp.
30. Titarenko D. Investīcijas kā Latvijas ekonomikas izaugsmes faktors: promocijas darba kopsavilkums. Rīga: Latvijas Universitāte, 2008. - 94. lpp.
31. Salvadori N., Panico C. Classical, neoclassical and Keynesian views on growth and distribution. UK: Edward Elgar, 2006. - 318. lpp.
32. Мэнкью Н. Г. Принципы макроэкономики. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 573 с.

Internetā publiskotais materiāls:

33. Ārvalstu investīciju vide Latvijā [tiešsaiste]. BalticExport. [skatīts 2013.g. 12. aprīlī]. Pieejams: <http://balticexport.com/?article=arvalstu-investiciju-vide-latvija&lang=lv>
34. Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā [tiešsaiste]. Beņkovskis K.. [skatīts 2013.g. 24. aprīlī]. Pieejams: <http://m.bank.lv/publikacijas/averss-un-reverss/arvalstu-tiesas-investicijas-latvija/4566>
35. Eiro Latvijā: finansiālie un citi ieguvumi [tiešsaiste]. LB. [skatīts 2013.g. 23. aprīlī]. Pieejams:<http://www.bank.lv/es-un-eiro/eiro-latvija-finansialie-un-citi-ieguvumi>
36. ES fondi [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 03. maijā]. Pieejams: <http://www.esfondi.lv/page.php?id=902>
37. Informatīvais ziņojums par ES struktūrfondu apguvi līdz 2012.gada 31.decembrim [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 29. aprīlī]. Pieejams: http://www.esfondi.lv/upload/Uzraudziba/Ceturksna_zinojumi/FMzino_270213_ES_fondi.pdf
38. Investīcijas [tiešsaiste]. Bergs J. [skatīts 2013.g. 16. aprīlī]. Pieejams: http://miljons.jal.lv/Documents/_Jaunais%20vort%C4%81ls%20smu.lv/M%C4%81c%C4%ABbu%20materi%C4%81li/SMU/Investicijas_swedank.pdf
39. Investīciju ābece: veidi, ietekme, vide un situācija Latvijā [tiešsaiste]. Kasjanovs I. [skatīts 2013.g. 11. aprīlī]. Pieejams: <http://www.makroekonomika.lv/investiciju-abece-veidi-ietekme-vide-un-situacija-latvija>
40. Kredītreitings [tiešsaiste]. Valsts kase. [skatīts 2013.g. 20. maijā]. Pieejams:<http://www.kase.gov.lv/l/kreditreitings/58>
41. Latvijas Konverģences programma 2013.–2016.gadam [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 29. aprīlī]. Pieejams: <http://www.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40283154>

42. Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2010.-2016. gadam [tiešsaiste]. EM. [skatīts 2013.g. 20. maijā].
Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3053>
43. Latvijas tautsaimniecība: Makroekonomiskais apskats 2007 [tiešsaiste]. EM. [skatīts 2013.g. 25. aprīlī]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/2007_4.pdf
44. Latvijas tautsaimniecība: Makroekonomiskais apskats 2009 [tiešsaiste]. EM. [skatīts 2013.g. 25. aprīlī]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/2009_1.pdf
45. Latvijas tautsaimniecība: Makroekonomiskais apskats 2012 [tiešsaiste]. EM. [skatīts 2013.g. 25. aprīlī].
Pieejams:
http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/makro_53/Makro53_LV.pdf
46. Nekustamā īpašuma datu bāze [tiešsaiste]. LIAA. [skatīts 2013.g. 17. maijā].
Pieejams: <http://www.liaa.gov.lv/lv/investicijas/nekustama-ipasuma-datu-baze>
47. Pasaules Bankas pētījums Doing Business [tiešsaiste]. EM. [skatīts 2013.g. 29. aprīlī].
Pieejams: <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30225>
48. Reitingu aģentūra Moody's paaugstina Latvijas kredītreitingu [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 20. maijā]. Pieejams:
http://www.fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/standart_poor_s_/45977-reitingu-agentura-moodys-paaugstina-latvijas-kreditreitingu
49. Reitingu aģentūra R&I paaugstina Latvijas kredītreitingu [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 20. maijā]. Pieejams:
http://www.fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/standart_poor_s_/45770-reitingu-agentura-ri-paaugstina-latvijas-kreditreitingu
50. Reitingu aģentūra Standart&Poors paaugstina Latvijas kredītreitingu [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 20. maijā]. Pieejams:
http://www.fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/standart_poor_s_/45310-reitingu-agentura-standartpoors-paaugstina-latvijas-kreditreitingu
51. 2007.-2013.gada ES fondu plānošanas perioda finansējuma sadalījums [tiešsaiste]. FM. [skatīts 2013.g. 03. maijā]. Pieejams: <http://www.esfondi.lv/page.php?id=633>
52. Doing Business 2013 [tiešsaiste]. International Bank for reconstruction and Dewelopment. [skatīts 2013.g. 29. aprīlī]. Pieejams:
[http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB13-full-report.pdf](http://www.doingbusiness.org/~/media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB13-full-report.pdf)

53. The Global Competitiveness Report 2012–2013 [tiešsaiste]. WEF. [skatīts 2013.g. 20. maijā].Pieejams:
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf